

Lietuvos totoriai

Nr. 1-3 (154–156)

2015 m. sausis - kovas

ISSN 1822–2072

Marija Meišutovič: „Linkiu mūsų jaunimui niekada nenusiminti ir aktyviai dalyvauti Totorių jaunimo bendrijos „Duslyk“ veikloje“

Prieš dvejus metus buvo įkurta Totorių jaunimo bendrija „Duslyk“. Marijos Meišutovič ir jos komandos dėka totorių jaunimas pradėjo dalyvauti visuose Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos renginiuose, tapo iniciatoriais įvairių projektų, kurie pagyvino totorių jaunimo gyvenimą. Marija sutiko duoti interviu laikraščiui „Lietuvos totoriai“, apibendrinti pasiektus rezultatus, pasidalinti problemomis bei ateities planais.

Totorių jaunimo bendrijos „Duslyk“ pirmininkė Marija Meišutovič

Kas buvo Lietuvos totorių jaunimo organizacijos įkūrimo iniciatoriumi?

2012 metais bendrija „Duslyk“ buvo įkurta Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos vadovų Ado Jakubausko ir Alijaus Aleksandrovičiaus iniciatyva. Bendrijos steigėjais tapo 5 aktyviausi jaunuoliai: Gulnara Radlinskienė, Eldaras Jakubovskis, Ernestas Krinickis, Eldaras Šabanovičius bei Marija Meišutovič.

Kokia šios organizacijos steigimo motyvacija? Kodėl ji buvo reikalinga?

Ne paslaptis, kad jaunimas turi didelį potencialą vystyti tautines tradicijas, kalbą bei kultūrą. Bendri interesai, vienybė, tarpusavio pasitikėjimas bei noras plėtoti totorių kultūrą – tai pagrindiniai tikslai, kurie paskatino mūsų jaunimą steigti šią bendriją.

Kokia yra pavadinime esančio žodžio „Duslyk“ reikšmė?

„Duslyk“ – tai žodis, kuris, išvertus iš totorių kalbos, reiškia „draugystė“. Būtent todėl mūsų organizacijos simboliu tapo du žmogeliukai, laikantys vienas kitą už rankos ir simbolizuojantys mūsų vienybę ir draugystę.

Kiek narių yra šioje bendrijoje? Kokia jos narių geografija Lietuvoje?

Totorių jaunimo bendrijos narių geografija yra labai plati: daug jaunimo gyvena Alytaus bei Vilniaus rajonuose, taip pat Visagine bei Klaipėdoje. Pagal paskutinius skaičiavimus, aktyvių žmonių mūsų bendrijoje yra apie 250.

Kokius pagrindinius uždavinius Jūs, kaip pirmininkė, keliate šiai bendruo-

ŠIAME NUMERYJE:

Laikraščiui
„Lietuvos totoriai“ 20 metų

4

Informacija apmąstymui visiems,
neabejingiems Lietuvos totorių
bendruomenės dabarčiai ir
ateičiai

32

Fotomenininkas Eugenijus
Strioga

36

menei?

Pagrindiniai jaunimo organizacijos uždaviniai – suburti kuo daugiau totorių jaunimo atstovų, gyvenančių Lietuvos teritorijoje, perimti protėvių patirtį bei sužinoti daugiau apie savo tautą, didžiulis, būnant jos atstovais. Iš savo pusės siekiu sukurti sąlygas šiam tikslui realizuoti, koordinuodama totorių jaunimo sąskrydžius bei rengdama įvairius renginius.

Ar aktyvi, Jūsų nuomone, yra Totorių jaunimo bendrija? Kokius pagrindinius pastarųjų metų renginius paminėtumėte?

Didžiuojamės tuo, kad mūsų bendruomenėje yra aktyvių jaunuolių, neabejingų totorių kultūros išsaugojimui bei puoselėjimui. Norėtusi nuoširdžiai padėkoti visiems, kurie prisidėjo prie jaunimo bendrijos veiklos. Tai ilgamečiai nariai – Gulnara Radlinskienė, Elmira Juozapavičiūtė, Vaidas Sazonikas, Renata Gibadulina, Eldaras Šabanovičius, Kamilė Aleksandrovič, Ernestas Krinickis, Tatjana Mucharskaja, Eldaras Jakubovskis, Olga Jakubauskienė, Damiras Nugumanovas, Viktorija Bogdanovič, Kęstutis Rajeckas, Džemilė Ščuckytė, Dmitrijus Radlinskas, Aleksandras ir Eugenijus Gimbičkiai, taip pat neseniai prisijungusios Dajana Smolskaja, Eva Muravskytė ir Justina Chaleckaitė.

Neseniai buvo įkurtas totorių šokių ansamblis, kuriame šoka 8 totorių tautybės merginos. Tai rodo, kad jaunimą traukia prie savo šaknų, kad jis siekia dalyvauti įvairiuose renginiuose ir trokšta gilinti žinias apie totorių folklorą.

Kokius renginius planuojate 2015-aisiais?

„Duslyk“ bendrijos šiemet laukia dideli darbai, siekiant įtraukti kuo daugiau jaunuolių į mūsų organizacijos veiklą. Planuojama organizuoti šventę „Šimtalapis Bairam“, aktyviai dalyvauti šiemetiniame Europos šalių Sabantujuje, rengti įvairius susitikimus su totorių jaunimu Vilniuje, Kaune, Palangoje ir Alytuje. Tikimės, jog pavyks ir sėkmingai įgyvendinti įvairius bendrus pro-

jektus su kitų bendrijų atstovais.

Ar pasikeitė į gerąją pusę Lietuvos totorių jaunimo gyvenimas po Jaunimo bendruomenės įsteigimo?

Be abejo. Per šios bendrijos organizuojamus renginius bei šventes jauni žmonės pradėjo daugiau bendrauti tarpusavyje, labiau pažino vienas kitą, sustiprino draugystės ryšius.

Kaip galėtumėte įvertinti bendrijos dalyvavimą Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos veikloje? Ar ši Sąjunga jums padeda?

Totorių jaunimo bendrija „Duslyk“ glaudžiai bendradarbiauja su Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Visais klausimais esame palaikomi, todėl visuomet galime tikėtis reikalingos pagalbos iš Ado Jakubausko, Alijaus Aleksandrovičiaus bei kitų.

Kokie būtų Jūsų pageidavimai, susiję su šia bendrija? Ar viskas gerai? Kokias problemas išvelgiate bei kokių sprendimų reikėtų imtis, siekiant dar pagerinti savo veiklą?

Visų pirma, norėtusi įtraukti kiek įmanoma daugiau jaunimo į šios organizacijos veiklą, o visa kita, bet kuriuo atveju, išsprendžiama.

Ar palaikote ryšius su kitų šalių totorių jaunimu bei organizacijomis?

Lietuvos totorių jaunimas labai glaudžiai bendrauja su totorių jaunimo atstovais iš Baltarusijos, Latvijos, Lenkijos, Estijos bei Tatarstano. Kartu organizuojami bendri renginiai, tokie, kaip Baltijos šalių Sabantujus bei Europos šalių totorių jaunimo forumai. Siekiant nuolatos tobulėti, labai svarbu dalintis savo patirtimi su kitais, kažko naujo išmokyti iš kitų tautiečių. Juk visus vienija vienas tikslas – išsaugoti totorių dvasią kiekviename iš mūsų.

Dalyvavote vasaros stovykloje. Kokie Jūsų išpuzdžiai?

Taip, dalyvavome kūrybinėje vasaros stovykloje Trakuose. Visas 10 dienų turėjome galimybę gilinti savo žinias totorių fol-

kloro srityje. Būtent vasaros stovyklos metu kilo idėja sukurti totorių šokių ansamblį.

Gal galėtumėte paminėti garsiausius Lietuvos totorius, žinomus Jums iš istorijos?

Yra sakoma, jog tauta, žinanti savo praeitį – tai tauta, turinti ateitį. Džiaugiuosi, kad mūsų tautiečiai – Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, Galimas Sitydkovas ir Stanislavas Duminas išleido 2 tomų knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“, kurioje pateikiamos žymiausių Lietuvos totorių gyvenimo biografijos. Susidomėjusi skaičiau tokių žymių tautiečių, kaip dailininko Ramazano Krinickio, primabalerinos Olgos Malėjinaitės, kompozatoriaus J. Tal-lat-Kelpšos, rašytojo, Nobelio premijos laureato Henriko Senkevičiaus biografijas.

Kokia Jūsų nuomonė apie laikraštį „Lietuvos totoriai“? Ar šis leidinys atspindi jaunimo interesus? Kokie būtų Jūsų pageidavimai laikraščiui?

Ypatingai malonu pasveikinti Jus su 20-uoju laikraščio jubiliejumi, nes leidinys svarbus tiek jaunimui, tiek vyresnio amžiaus žmonėms. Jubiliejus – tai puiki proga pradėti naujiems projektams ir darbams! Nuoširdžiai dėkoju Jums už visus jūsų nuveiktus darbus. Esu įsitikinusi, kad Jūsų laukia nauja ir įdomi publicistinė patirtis! Linkiu Jūsų kūrybinei komandai įgyvendinti numatytus planus bei įkvėpimo tolimesniems darbams. Linkiu sėkmės ir tolesnio klestėjimo ateityje!

Ko palinkėtumėte totorių jaunimui?

Linkiu jaunimui niekada nenusiminti, vis aktyviau ir aktyviau dalyvauti totorių jaunimo bendrijos „Duslyk“ veikloje. Taip pat palinkėčiau daugiau laiko praleisti su savo šeima ir artimaisiais, taip pasisemiant žinių apie savo šaknis, totorių tradicijas bei kultūrą. Vertinkite tai, ką gaunate iš savo tėvų bei senelių. Džiaukitės kiekviena akimirka!

*Kalbino Galimas Sitydkovas
Dmitrijaus Radlinsko nuotrauka*

TAUTINIŲ BENDRIJŲ NAMUOSE ĮTEIKTI APDOVANOJIMAI TAUTINIŲ MAŽUMŲ NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ ATSTOVAMS

Sausio 30 d. Tautinių bendrijų namuose (Vilniuje, Raugyklos g. 25) įteikti medaliai „Už nuopelnus Vilniui ir Tautai“ tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų atstovams. Tarp garbingo visuomeninio apdovanojimo nominantų – Jono Pauliaus II gimnazijos direktorius Adam Blaškevič, A. Puškino muziejaus direktorė Tatjana Michniova, LRT laidų tautinėms mažumoms prodiuseris, Lietuvos žydų bendruomenės tarybos narys Vitalijus Karakorskis, Lietuvos gudų klubo „Siabryna“ pirmininkas Valentinas

Stechas, Baltijos čekėnų bendrijos pirmininkė Eminat Saijeva ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. doc. Adas Jakubauskas.

2009 metais gimusi visuomeninė iniciatyva apdovanoti asmenis už ypatingus nuopelnus Vilniui ir Tautai sulaukė didelio pripažinimo ir palaikymo visuomenėje, prie jos aktyviai prisidėjo M. ir J. Šlapelių muziejus, Krašto apsaugos bičiulių klubas, Vilniaus rotušė, Vilniaus ainių klubas taip pat ir 26 valstybės gynybines galias stiprinančias visuomenines organizacijas

vienijanti Nevyriausybinių organizacijų koordinacinė taryba (NOKT). Apdovanojimas suteikiamas ypač nusipelnusiems Sostinei, Tautai ir Lietuvai asmenims, ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir užsienio piliečiams. Apdovanojimų Komisijos pirmininkas – Medininkų tragediją išgyvenęs Tomas Šernas, kancleris – Saulius Povilaitis, kurio vadovaujama įmonė nuo pat pradžios visapusiškai remia šią veiklą, sukūrė ir tebegamina medalius, rengia apdovanojimų ceremonijas.

ELTOS pranešimas

2015 m. musulmonų švenčių ir atmintinų datų kalendorius

Krikščioniško kalendoriaus data	Mėnulio kalendoriaus data	Šventės bei atmintinos datos pavadinimas
2015 m. sausio 2 d.	1436 m. Rabi Al- Avval 11/12 d.	Mevlud (Pranašo gimtadienis)
2015 m. balandžio 23 d.	1436 m. Redžeb 4 d.	Regaib naktis
2015 m. gegužės 15 d.	1436 m. Redžeb 26 d.	Miradž naktis
2015 m. birželio 1 d.	1436 m. Šaban 14 d.	Beraat naktis
2015 m. birželio 18 d.	1436 m. Ramadan 1 d.	Pirmoji Ramadano diena
2015 m. liepos 13/14 d.	1436 m. Ramadan 26/27 d.	Kadr naktis
2015 m. liepos 16 d.	1436 m. Ramadan 29 d.	Arafato diena
2015 m. liepos 17 d.	1436 m. Šavval 1 d.	Ramadan bairamo pirmoji diena
liepos 18 d.	Šavval 2 d.	Ramadan bairamo antroji diena
liepos 19 d.	Šavval 3 d.	Ramadan bairamo trečioji diena
2015 m. rugsėjo 23 d.	1436 m. Zul Hidžah 9 d.	Arafato diena
2015 m. rugsėjo 24 d.	1436 m. Zul Hidžah 10 d.	Kurban bairamo pirmoji diena
rugsėjo 25 d.	Zul Hidžah 11 d.	Kurban bairamo antroji diena
rugsėjo 26 d.	Zul Hidžah 12 d.	Kurban bairamo trečioji diena
rugsėjo 27 d.	Zul Hidžah 13 d.	Kurban bairamo ketvirtoji diena
2015 m. spalio 14 d.	1437 m. Muharram 1 d.	Naujieji metai
2015 m. spalio 23 d.	1437 m. Muharram 10 d.	Ašure (Atgailos ir pasninko diena)
2015 m. gruodžio 22/23 d.	1437 m. Rabi Al-Avval 11/12 d.	Mevlud (Pranašo gimtadienis)

Viso pasaulio musulmonai šiemet duryk atšvęs pranašo Muhamedo gimimo dieną

Paskutinis panašus sutapimas įvyko 1982-aisiais, o sekantį kartą tai atsitiks 2047-aisiais. Šiuos, 2015-uosius metus, ženklina retas reiškinys, įvykstantis viso labo vieną kartą per 33-ejus metus: viso pasaulio musulmonai duryk švenčia Mevludą. Pranašo Muhamedo gimimo diena jau pažymėta sausio 2-iają, o kita data – gruodžio 22/23-oji.

Remiantis astronomų duomenimis, šitaip nutinka todėl, kad hidžros metai, esantys musulmonų kalendoriuje, yra vienuolika dienų trumpesni už įprastus. Todėl įžymios datos, minimos per pirmąsias vienuolika sausio mėnesio dienų, pasikartos dar ir 2015 metų pabaigoje.

Portalo Islam News informacija

Ataskaitinis – rinkiminis Muftiato susirinkimas

2015 m. kovo 15 d. Kauno mečetėje įvyko Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro-Muftiato ataskaitinis – rinkiminis susirinkimas. Susirinkime dalyvavo Vilniaus, Keturiasdešimt totorių, Nemėžio, Raižių, Kauno, Klaipėdos musulmonų religinių bendruomenių atstovai. Susirinkimo darbotvarkėje buvo muftiato veiklos ataskaita, muftijaus rinkimai bei einamieji klausimai: Muftiato įstatų bei laikinas adreso keitimas, kiti klausimai.

Ataskaitas apie nuveiktą darbą už praėjusią kadenciją perskaitė muftijus Romas Jakubauskas bei muftiato atsakingasis sekretorius Ramazanas Krinickis. Iš klausius muftijaus ir atsakingojo sekretoriaus ataskaitas įvyko diskusija apie muftiato veiklą, numatytos gairės ateičiai. Lietuvos musulmonų muftijumi antrai ketverių metų kadencijai vienbalsiai išrinktas Romas Jakubauskas.

Apie Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro-Muftiato ataskaitinį – rinkiminį susirinkimą išsamiai skaitykite kitame laikraščio „Lietuvos totoriai“ numeryje.

„LT“ informacija

Laikraščiu „Lietuvos totoriai“ 20 metų

„Mano požiūriu, laikraštis turi tapti vienijančia mūsų bendruomenės grandimi. Jis atkeliaus į kiekvieną šeimą, pasakodamas žmonėms apie mūsų vargus ir rūpesčius, iškovojimus ir sėkmes. Laikraštis žadins skaitytojų tarpe siekį padaryti ką nors naudinga mūsų atgimimui“

Romualdas Makaveckas

GALIMAS SITDYKOVAS

Laikraščio „Lietuvos totoriai“ vyriausiasis redaktorius,

Lietuvos žurnalistų sąjungos narys

Pirmasis laikraščio „Lietuvos totoriai“ (toliau „LT“) numeris skaitytojus pasiekė 1995 metų sausio 18-ąją. Tūkstančio egzempliorių tiražas buvo išspausdintas išvakarėse, sausio 17-ąją, ir mes tą patį vakarą atšventėme naujojo leidinio gimimą „Šalčios“ laikraščio vyr. redaktorės Jadvygos Čaplikienės kabinete. Šiame įvykyje dalyvavo Šalčininkų miesto tautinių bendrijų atstovai, „Šalčios“ redakcijos darbuotojai. Totorių bendruomenę atstovavo Adas Jakubauskas, Galina Poltoržickaja, Marija Jakubovskaja, Motiejus Abunevičius. Tik nedalyvavo pagrindinis iškilnių kaltininkas Romualdas Makaveckas (amžiną jam atilsį), kuris 1994 metų rugpjūtį, jau kitą dieną po savojo išrinkimo į Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininko postą, paskambino man ir pasiūlė įsteigti totorių bendruomenės laikraštį, apie kurį svajota ir kalbėta jau ne vienerius metus. Savo sprendimą jis motyvavo tuo, kad aš esąs žurnalistas, dirbantis laikraščio redakcijoje, išmanęs spaudos leidimo technologiją, taigi tikriausiai susidorosiu su iškeltu uždaviniu. Taigi tarpusavio susitarimo pagrindu laikraščio steigėjais tapome trise – Romualdas Makaveckas, Adas Jakubauskas ir aš, Galimas Sitdykovas. Įregistravome leidinį Lietuvos teisingumo ministerijoje 1994 metų spalį.

Rengti pirmojo numerio medžiagą spaudai man padėjo „Šalčios“ laikraščio darbuotojai. Lietuviško leidinio redaktore tapo Rimantė Jurgienė, rusiško – Ana Kriškūnienė, atsakingosios sekretorės pareigas ėjo Vanda Kerienė. Į laikraščio redakcinę kolegiją įėjo Mensaidas Bairaševskis, Motiejus Abunevičius ir Farida Dzenajavičienė. Taigi, išleidome pirmąjį „LT“ numerį. Visiems Lietuvos totoriams šis įvykis, kaip aš įsivaizduoju, tapo laukiamu ir itin džiuginančiu. Netrukus redakcija gavo laišką, kuriame buvo medžiaga, pavadinta „Pirmasis blynas – neprisvilęs“, joje skaitytoja pasisakė karštai pritarianti redakcijos darbui.

Laikraščio 20-ies metų jubiliejaus proga leisiu trumpai priminti turinį pirmojo nu-

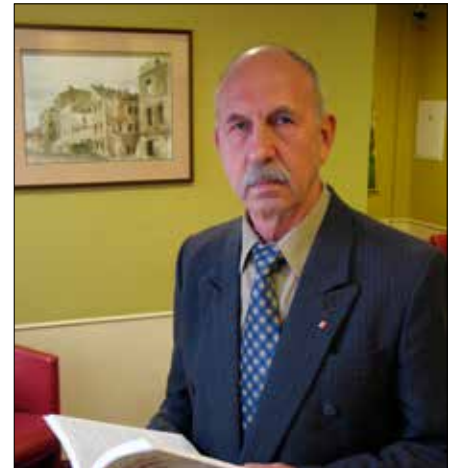
merio, išspausdinto A3 formatu, iškiliąja spauda, Šalčininkų spaustuvelyje.

Centrine numerio medžiaga tapo Lietuvos totorių bendruomenės pirmininko, KTU docento Romualdo Makavecko laikraščiu duotas interviu. Jo pavadinimas – „Mūsų tikslas: į naują kokybinį lygį iškelti totorių bendruomenės veiklą visose sferose“. Citata iš šio interviu panaudota dabartinio straipsnio epigrafui. Gerbiamas Romualdas, atsakinėdamas į redakcijos klausimus, kalbėjo apie bendruomenės veiklos problemas ir sunkumus, lietė religinio gyvenimo klausimus ir jų sprendimo kelius bei išreiškė viltį, kad laikraštis taps viena iš priemonių, suburiančių Lietuvos totorius į vieningą bendriją. Manau, jog per visą praėjusį laiką laikraštis siekė vykdyti šį iškeltą uždavinį.

Pirmajame puslapyje taip pat buvo išspausdintas Regioninių problemų ir tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus pavaduotojo tautinių mažumų klausimais Severino Vaitiekiaus sveikinimą „LT“ laikraščiu. Iš dalies jis pažymėjo: „Žinome ir prisimename, kad po keleto metų Lietuvos totoriai minės 600 metų gyvenimo Lietuvoje jubiliejų. Šio laikraščio leidimas, manau, yra vienas iš praktinių žingsnių ruošiantis minėti šią sukaktį“.

Antrajame puslapyje buvo paskelbtos mintys iš Raižiuose vykusios tarptautinės konferencijos, kurioje dalyvavo Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos totoriai. Buvo svarstomi pasirėngimo paminėti Lietuvos totorių gyvenimo Lietuvoje 600 metų jubiliejų klausimai, kalbėta apie religinio gyvenimo organizavimo būklę ir perspektyvas, apie Lietuvos totorių istoriją, spaudą. Pirmuoju klausimu pasisakė istorijos mokslų daktarė Tamara Bairašauskaitė. Jos pasiūlymą dėl bendro jubiliejaus minėjimo palaikė visų šalių - konferencijos dalyvių – atstovai. Kitais klausimais taip pat pasiekta tarpusavio susitarimo. Labai aktualią mintį pareiškė profesorius Selimas Chazbijevičius. Iš dalies jis pabrėžė: „Lenkijos, Lietuvos ir Baltarusijos totoriai priklauso vienai etninei – Lietuvos totorių – grupei, susiformavusiai Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje“.

Apie Islamo problemas, Lietuvos musulmonų dvasinį gyvenimą straipsnyje „Mes esame ir būsimė kartu“ kalba imamas, Turkijos pasiuntinybės darbuotojas Lietuvoje Rustemas Kurmačius. Jis gilinaisi į Lietuvos ir Turkijos musulmonų tarpusavio santykių istoriją, regi jų vystymosi ir stiprėjimo perspektyvas. Gana aktualios šiuolaikinei tarptautinei padėčiai bai-

giamosios jo straipsnio eilutės: „Islamą – tai Taikos religija, Draugystės religija, Brolybės religija. Todėl, jei islamiškosios ir krikščioniškosios tautos gyvens taikoje – visoje Žemėje bus taika. Čia, Lietuvoje, aš matau Taiką, Draugystę ir Brolybę tarp krikščionių ir musulmonų. Vadinasi, stiprės Lietuvos valstybė, priglaudusi po savo sparnu mums pagal religiją ir kilmę giminingus totorius, augs jos dvasinės ir materialinės vertybės“.

Ketvirtąjį laikraščio puslapį buvo užpildžiusios daugiausia reklaminės medžiagos, kaip šių dienų spaudoje priimta. Svarbią vietą tarp reklaminių skelbimų užima informacija apie jaunimo vakarus Raižiuose: „Organizuojami šeštadieniais. Esama virtuvės, sąlygų nakvoti. Galima švęsti vestuves ir rengti kitus linksmus renginius. Kreiptis į Rimantą Bairašauską“. Nurodytas adresas ir telefono numeris. Gaila, tačiau bendruomenės namai Raižiuose vis dažniau naudojami ritualinėms paslaugoms, nors ir itin svarbu garbingai palydėti velionį į paskutinąją kelionę.

Pirmojo numerio pirmajame puslapyje, dešiniajame apatiniame kampe išspausdinta žinutė „Nuomonė apie Muchamedą“. Joje kalbama apie tai, kad žinomo amerikiečių istoriko, matematiko ir astronomo Maiklo H. Harto knygoje „100 įtakingiausių asmenybių pasaulio istorijoje“ išvardinti šimto įžymiausių žmonių, turėjusių didžiausios įtakos žmonijos istorijai per visą jos egzistavimo laiką, vardai. Į šimto įtakingiausių asmenybių sąrašą įėjo Aristotelis, Buda, Konfucijus ir kiti. Tačiau autorius ne tik išskyrė „šimtą pirmųjų“ įžymybių, bet ir įvertino jų įtakos visuomenei laipsnį, surašydamas vardus eilės tvarka – nuo 1 iki 100 numerio. Pagrindęs tokios klasifikacijos priežastis, Hartas, didžiam musulmonų džiaugsmui, pirmuoju numeriu įrašė pranašo Muchamedo vardą. Mokslininko nuomone, tam esama dviejų svarbiausių

Laikraščio „Lietuvos totoriai“ atsakingasis sekretorius doc. dr. Jonas Ridzvanavičius

priežasčių: Muchamedas buvo tiek Islamo teologijos, tiek ir svarbiausių jos etinių ir moralinių principų kūrėjas; jis taip pat suvaidino lemiamą vaidmenį įtvirtinant Islamo religinę praktiką. Sekančiuose laikraščio numeriuose taip pat pavyko skirti dėmesio Islamo ir Lietuvos musulmonų religinio gyvenimo klausimams.

Pirmajame numeryje buvo išspausdintas 1995 metų musulmoniškų švenčių kalendorius. Šios tradicijos redakcija laikosi nuolat, pateikdama kalendorių kiekviena naujametiniame laikraščio numeryje.

Pirmieji penki laikraščio numeriai buvo išspausdinti Šalčininkuose. Keturi – lietuvių ir rusų kalba, penktasis – lietuvių, ru-

sių ir lenkų kalbomis (redaktorė – Jolanta Bogdzevič).

Vėliau laikraščio leidyba buvo tęsiama Kaune. Iki 2003 metų laikraštis dėl lėšų taupymo išeidavo lietuvių kalba, o sekančiais metais jau buvo tęsiama leidinių rusų ir lenkų kalbomis leidyba. Spausdinti medžiagas lenkų ir rusų kalbomis privertė būtinybė: reikėjo padaryti leidinių prieinamą rusakalbiam Lietuvos totorių sluoksniams, Baltarusijos totoriams bei lenkų kalba kalbantiems Lenkijos totoriams, taip pat aktyviai bendradarbiaujantiems su mūsų redakcija. Ta proga reiškiamė didelę padėką laikraščio lenkų kalba redaktoriui Musai Čachorovskiui ir vertėjai Tatjanai Čachorovskai. Nuo 1996 metų laikraščio atsakinguoju sekretoriumi dirba Jonas Ridzvanavičius, į savo pareigas žvelgiantis itin kūrybiškai ir labai sąžiningai. Na, o redakcinė taryba savo sudėtį keisdavo pagal aplinkybes.

Mes minime laikraščio „Lietuvos totoriai“ 20-ies metų jubiliejų. Nuodugniau apsisistojau ties pagrindinėmis pirmojo šio leidinio numerio publikacijomis, norėdamas pabrėžti, jog ir kituose numeriuose pagrindinės laikraščio kryptys bei tematika išliko ir tebesivystė. Visą tą laikotarpį leidinys siekė maksimaliai atspindėti Lietuvos totorių istoriją, religines šventes, kultūrinį, dvasinį gyvenimą, spausdino interviu, apybraižas apie dabar gyvenančius įžymius tautiečius, totorių šeimas, taip pat apie istorines asmenybes, palikusias gilų

pėdsaką istorijoje ir kultūroje. Nepaliekame be dėmesio jaunimo temų. Laikraštis atskleidžia visos Lietuvos totorių diasporos interesus, įtraukiant ir interesus tų žmonių, kurie į mūsų šalį atvyko pokario laikotarpiu kaip karinių ir civilinių sričių specialistai. „Lietuvos totoriai“ taip pat atspindi mūsų šalies totorių tarptautinius ryšius su Kazanės ir Krymo totoriais.

Aišku, redakcijos darbe esama problemų ir sunkumų, pasitaikydavo klaidų. Asmeniškai, kaip vyriausiasis redaktorius, atsiprašau už redakcijos darbo trūkumus. Ir dėkoju savo skaitytojams už kantrybę ir dėmesį laikraščiui, už mūsų sunkumų supratimą, tariau nuoširdų ačiū Kultūros ministerijai, Turkijos Respublikos ambasadai ir verslininkams už finansinę paramą, visuomeniniams korespondentams – už kūrybiškas medžiagas, kurių visada laukiame ir pagal galimybes spausdiname.

Esu įsitikinęs, jog laikraščio „Lietuvos totoriai“ 20-mečio jubiliejus – tai visų Lietuvos totorių ir mūsų kaimynų – istoriškai giminingų Lenkijos ir Baltarusijos totorių – šventė. Tai šventė visų žmonių, besidominčių kitų tautų nacionalinėmis ir kultūrinėmis tradicijomis. Dvidešimties metų kelias teikia vilties, kad laikraščio laukia dar ne vienas dešimtmetis, kad jis ir ateityje bus vienu iš Lietuvos totorių bendruomenių vienybės ir bendradarbiavimo veiksnių.

**Iš rusų kalbos vertė
Dana Kurmilavičiūtė**

PARODA VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUJE

Kauno karo istorijos klubo veiklos 25–ečiui skirtos parodos atidarymas įvyko 2014 m. lapkričio mėn. 27 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje.

Generolo Juzefo Beliako Lietuvos totorių karo istorijos klubas šioje parodoje pakviestas dalyvauti su savo ekspozicija.

Bendradarbiavimas tarp klubų vyksta jau apie aštuonerius metus. Parodos atidaryme dalyvavo klubo nariai A. Jakubauskas, K. Z. Šafranavičius, M. Baišėvas. Parodos atidarymo šventę pagyvino daina totorių kalba, kurią atliko R. Kazėnienė. Šimtalapį ant vaisių stalo serviravo tautiniais drabužiais pasipuošusios merginos.

Parodos eksponatai – tai vėliavos, pikė, uniformos ir kiti daiktai naudojami klubo veikloje.

Paroda veikė iki 2015 m. vasario mėn. 1 d.

„LT“ informacija

*Žodinė Lietuvos totorių istorija***DANIELIUS BAGDANAVIČIUS: „DAUGIAU DĖMESIO SKIRKIME JAUNIMUI, MOKYKIME VAIKUS TIKYBOS PAGRINDŲ“**

Tęsiame temą, kurią prieš dvejus metus pasiūlė Veneta Jankova, Humanitarinių mokslų daktarė iš Bulgarijos. Priminsime: ji parengė anketą pokalbiui su Lietuvos totoriais, kad būtų galima atlikti atsakymų analizę ir pateikti išvadas apie Lietuvos totorių etnokultūrinę savimonę bei pasiūlyti rekomendacijas. Praėjusiame laikraščio numeryje buvo publikuotas pokalbis su Fatima Šantrukova iš Vilniaus rajono. Dabar į anketos klausimus atsakytį sutiko Kauno gyventojas, kilęs iš Alytaus rajono Bazorų kaimo, Danielius Bagdanavičius.

GALIMAS SITDYKOVAS**1. Jūsų vardas, pavardė, kur ir kada gimėte?**

Aš, Danielius Bagdanavičius, gimiau 1931 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos Alytaus apskrities Bazorų kaime.

2. Prašytume papasakoti apie savo gyvenimą.

1943 m. Vaidaugų kaimo pradinėje mokykloje baigiau 4 klases. Kai tėvas su seserimi pasidalijo žemę, 1946 – aisiais darbavausi namų ūkyje. Įstojęs į kolūkį, dirbau iki 1952 metų – šienavau, ariau. 1952 metais mane pašaukė į armiją, kur atitarnavau 3,5 metų. Pradėjau tarnybą pavasarį, o baigiau tik 1956 m. gruodžio mėnesį, kai atėjo kita šauktinių pamaina. Po vienerių metų tarnybos armijoje mane nusiuntė į suvirintojų elektra kursus. Juos pabaigus, paskyrė į atskirą montuotojų kuopą, turinčią karinio dalinio atributus: numerį, antspaudą, vėliavą. Kuopa priklausė Kapitalinės karinių aerodromų statybos valdybos centrui Maskvoje (CUKAS). Kuopą sudarė suvirintojų, motoristų, metalo pjovėjų, montuotojų brigados. Darbavausi daugelyje statybų objektų, susijusių su kariniais oro uostais. Pirmasis objektas buvo Gruzijoje, Citeli Ckaro (Raudonojo šulinio) vietovėje, kur pastatėme kuro rezervuarą. Paskutiniu objektu tapo benzino vamzdinių tiesimas aviacinio kuro rezervuarams, esantiems Vitebsko srities Oršos rajone. Ten irgi buvo karinis aerodromas. Iš čia mane pakvietė į Maskvą ir gavau demobilizacijos dokumentus.

Sugrįžęs iš armijos ir pora mėnesių pailsėjęs namie, apsigyvenau Vilniuje. Dirbau suvirintoju elektra. 1961 m. balandžio 30 d. vedžiau ir persikrausčiau gyventi į Kauną. Žmona Rozalija Radlinskaitė buvo kilusi iš Butrimonių, turėjo medicinos sesers specialybę. Dirbo Kauno respublikinės klinikinės ligoninės akušerinio - ginekologinio skyriaus operacinėje.

Suvirintoju elektra dirbau Kauno statybos trestui priklausančioje statybos -

montavimo valdyboje Nr. 11. Specialybės, įgytos armijoje, prireikė visam gyvenimui. 1986-aisiais, sulaukęs 55-erių, išėjau į pensiją, bet suvirintojo dujomis darbą dar dirbau iki 1996 metų.

Šeimoje užaugo dvi dukros – Liucija, gimusi 1962 metais, ir Violeta, gimusi 1963 metais. Liucija baigė Kauno medicinos institutą, dirba Kauno ligonių kasoje (Aukštaičių gatvėje), kontroliuoja receptus, dažnai būna komandiruotėse. Yra išrinkta į Kauno apskrities totorių bendruomenės komitetą. Jos vyras Virginijus Kalkauskas, Kauno rajono teismo teisėjas, yra baigęs Vilniaus universiteto Teisės fakultetą. Jie turi 3 dukteris, mano anūkes. Vyriausioji, Inga, baigė Vilniaus Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetą ir dirba teisėjo padėjėja, vidurinioji, Evelina, gavo aukštąjį universitetinį išsilavinimą Anglijoje, dirba Vilniuje, firmoje. Jauniausioji, Gintarė, mokosi 12 klasėje. Anūkių religija - pagal tėvą, jos krikštytos bažnyčioje. Gintarė kažkurį laiką lankė totorių ansamblį, kol jo vadovė Inesa Mažitova neišvyko į užsienį.

Žentas Virginijus religinėse šventėse nedalyvauja, bet kartu su šeima važinėja į Raižių mizarą, į laidotuves, mat vairuoja automobilį.

Dukra Violeta pagal specialybę farmacininkė, dirba vaistinėje. Ištekėjo už Eugenijaus Jakubausko, kuris yra baigęs Leningrado priešgaisrinę mokyklą. Buvo paskirtas Pakruojo rajono priešgaisrinės tarnybos viršininku, po to dirbo Kauno gaisrinėje pamainos viršininku, turėjo vyresniojo leitenanto laipsnį. Išėjęs iš tarnybos gaisrinėje, daugelį metų dirbo firmoje „Milsa“, kuriai vadovavo Danielius Makulavičius. Jis kilęs iš Raižių, todėl „Milsos“ vardą davė nuo upės, tekančios per šį kaimą, pavadinimo. Šiuo metu dėl sveikatos problemų Eugenijus nedirba. Violetos ir Eugenijaus sūnus Emilis mokosi KTU, iki tol studijavo ekonomiką Danijoje. Anūkas religija nesidomi, nes jaunimo niekas nemoko Islamo pagrindų.

Dabar gyvenu pas dukrą Liuciją. Jie pasistatė nuosavą namą, jame turiu atskirą kambarį, niekas netrukdo. Muhiro ant sienos neturiu, nors mano bute jis buvo pakabintas. Spintoje laikau religines knygas, turiu Koraną rusų kalba. Nemoku skaityti arabiškai, maldų, kurių mokė bobutė, jau neprisimenu. Namazo metu kartoju maldas ir judesius su visais. Prisimenu tik Bismilahi rachmani rachim (Vardan Dievo Maloningojo, Gailestingoj).

3. Ką žinote apie savo tėvus? Kokie jų vardai? Kuo vertėsi? Pats įdomiausias prisiminimas apie juos?

Tėvas Aleksas Bagdanavičius vertėsi žemės ūkiu. Jo tėvas, mano senelis, turėjo 34 ha žemės. Vėliau žemę jis pasidalijo su savo seserimi Felicija, po 17 ha. Tėvas gimė 1905 metais, caro laikais, Bazorų kaime, baigė pradinę mokyklą – 3 klases, mokėsi islamo pas vietos chodžą, mokėsi maldų, bet Korano nemokėjo skaityti.

Mama Rozalija Bagdanavičienė (Jablonskaitė) tvarkė namų ūkį. Ūkyje buvo 4 arkliai, keletas karvių, gyvulių priežiūra daugiausiai gulė ant jos pečių. Mama buvo raštinga, skaitė ir rašė. Susirgo. Mirė jauna, 1941 m. gegužę, neatlaikiusi skydliaukės operacijos. Dabar tokios operacijos sėkmingai daromos.

Tėvas antrą kartą vedė po 10 metų, 1951-aisiais. Jo žmona tapo Marija Janušauskaitė, gimusi 1911 metais tame pačiame kaime.

Kolūkis pradėjo kurtis 1949-1950 metais. Tėvas įstojo „savanoriškai“, grasinant automatu, kaip ir visi. Jis dirbo dailide, remontavo įrankius, kalė piramides šienui džiovinti. Dėl silpnų kojų negalėjo nei arti, nei akėti. Dirbo sėdimąjį darbą. Tėvas mirė 1973 metais, pamotė – po 2000-ųjų.

4. Papasakokite apie savo protėvius: močiutę, senelį. Kokios jų pavardės? Kuo jie vertėsi? Ar turėjo pravardes?

Mano seneliai iš tėvo pusės buvo Abraomas ir Felicija Bagdanavičiai. Močiutės mergautinė pavardė – Maku-

lavičiūtė. Senelio Abraomo neprisime-
nu, jis mirė 1923 m., būdamas 58-erių.
Mamos tėvai – Motiejus Jablonskas ir
Emilija Jablonskienė.

Močiutė Felicija buvo labai gera. Ji
mus užaugino, nes mama dirbo ūkyje,
vaikams neturėjo laiko, be to, jauna
mirė. Močiutė buvo religinga. Būda-
vo, kepa duoną ir kalba maldą. Maldas
mokėjo mintinai, melddamasi dirbdavo
darbus. Tėvas turėjo Kitabą, Chamailus.
Jis su pamote gyveno Alytuje, nežinau,
kam atiteko tos knygos.

Pravardžių neprisimenu.

5. Ar seneliai pasakodavo apie savo kilmę? Apie totorius? Kaip sužinojote apie savo totoriškas šaknis?

Apie tai, kad esame totoriai, visada
žinojome. Seneliai pasakodavo apie sa-
vo protėvius, jų kilmę. Mokykloje toto-
rius buvau vienas, likusieji – lietuviai.
Buvau sugyvenamo charakterio, manęs
neskriaudė. Brolis buvo judresnis, daž-
niau įsiveldavo į konfliktus. Jį ir vadino
totoriumi. Mane erzindavo, kai supykę
vaikai mane pavadindavo totoriumi. Juk
ir pats žinau, kas esu! Bet taip buvo tik
vaikystėje. Užaugę gerai sutardavome
su kaimynais.

Aplink mūsų sodybą buvo 8 lietuvių
ūkiai. Su visais puikiai sutardavome,
nesiginčydavome, padėdavome vieni
kitiems ūkyje.

6. Kaip totoriai save vadina? Kokiu vardu?

Vadina paprastai – totoriais. Lietuvos
totoriai – Lietuvos Didžiosios kuni-
gaikštystės totoriai. Dar yra Lenkijos,
Baltarusijos totoriai. Žinau Kazanės,
Krymo, Sibiro totorius...

7. Kokia buvo Jūsų vaikystė? Kur augote: kaime ar mieste? Kokie buvo vaikiški žaidimai, kita veikla? Kokius įdomesnius įvykius prisimenate?

Augau Bazorų kaime. Žaisdavome su
kamuoliu, šokdyne. Panašiai ir dabar
vaikai žaidžia... Vaikystėje įsiminė stres-
sas, kai sirgo gyvuliai ir buvo paskelbtas
karantinas. Karantino metu visi šeimos
nariai, išskyrus mane, susirgo difterija.
Mano imunitetas buvo stipriausias. Gy-
dytojai negalėjo pas mus atvykti, mūsų
irgi neišleisdavo. Be medicininės pagal-
bos mirė mano jauniausioji sesuo. Po to
atvyko gydytojai, suleido vaistus ir visi
pasveiko.

8. Kokias musulmoniškas šventes švęsdavote?

Visuomet švęsdavome Ramazan bai-
ramą, Kurban bairamą, pirmą jaunaties
penktadienį eidavome į mečetę.

Danielius Bagdanavičius su dukros Liucijos šeima. Nuotraukos autorius Eugenijus Strioga.

9. Kokią mečetę lankydavote? Kurioje vietoje? Kokia jos būklė?

Eidavome į Raižių mečetę. Bazorų
kaimo mečetė sudegė XIX a. pabaigoje.
Išnešti spėjo tik minbarą, kuris iki šiol
stovi Raižių mečetėje. Raižių mečetė po
remonto yra geros būklės. Priešais meče-
tę stovėjo bendruomenės namai, kuriuose
iki karo rinkdavosi vaikai mokytis islamo
religijos pagrindų. Toje pačioje vietoje po
Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo
Ipolito Makulavičiaus iniciatyva buvo
vėl pastatyti bendruomenės namai. Į tal-
ką susirinko tautiečiai iš Vilniaus, Kauno,
Alytaus. Ir aš dalyvavau.

10. Mulos vardas...

Iki 1944 m. Raižių mečetės mula bu-
vo Adomas Chaleckas. 1944 m. į šias
pareigas buvo išrinktas bendrapavardis,
irgi Adomas Chaleckas. Šiuo metu mula
Stepas Dzenajevičius yra garbaus am-
žiaus, jam per 90 metų, todėl nėra kam
vadovauti penktadieniniams namazams.
Šventėms atvažiuoja imamai iš Vilniaus
ir Kauno. Lietuvos musulmonų muftijus
Romas Jakubauskas irgi atvyksta.

11. Totorių kapinės...

Mano protėviai ir artimieji: mama,
tėvas, sesuo palaidoti Bazorų kaimo
mizare. Žmona – Raižiuose. Brolis ir
sesuo palaidoti Nemėžyje, Vilniaus ra-
jone, nes gyveno Vilniaus apskrityje.

12. Ar prisimenate karą?

Pamenu, 1944 metais mūsų kaimo
viename pakraštyje stovėjo rusų artiler-
istai, o kitame – vokiečiai. Per kaimą
frontas praėjo labai greitai, ir vokie-
čiams puolant, ir traukiantis. Jie kartą
kitą pravažiavo per kaimą, daugiau mes

jų nematėme. Buvo seniūnas, mes dir-
bome laukuose. Iš Alytaus mums atsiųs-
davo dokumentų - paskyrų, kiek turime
pristatyti į sandėlius žemės ūkio pro-
duktų. Produktus veždavome į Alytaus
sandėlius. Partizanų mūsų vietovėje ne-
buvo. Karas praėjo pro šalį.

13. Jūsų šeima buvo ištremta į Sibirą?

Ne, mūsų netrėmė į Sibirą. Tėvas šito
labai bijojo, bet mūsų niekas neįskundė,
viskas baigėsi gerai. Naktimis kartais
ateidavo „miško broliai“ pavalgyti,
pernakvoti, ir išeidavo. Po karo vieną
mūsų kaimo šeimą sušaudė, liko gyvas
tik vienas sūnus. Šis totorius buvo tary-
binis, aštrialiežuvis, daug agitavo, py-
kosi su kaimynais. Todėl ir nukentėjo.

14. Kaip gyvenote kolektyvizacijos metu? Socializmo laikais? Kokių sunkumų patyrėte?

Buvo sunki kolektyvizacijos pradžia.
Kaime – itin sunku. Naktimis bijojome
partizanų – „miško brolių“, dieną – „stri-
bų“, taip vadinosi naikavimo būriai, su-
daryti iš jaunuolių tvarkai palaikyti. Kai
gyvenimas susitvarkė, padėjome vieni
kitiems dirbti. Penktadieniais totoriai tu-
rėdavo išseiginę dieną, eidavo į mečetę, o
dirbdavo sekmadieniais. Lietuviai dirb-
davo penktadieniais, o sekmadieniais
ilsėdavosi, eidavo į bažnyčią.

Tarybiniais laikais Raižių mečetė bu-
vo atidaryta, niekas nedraudė lankyti.
Tiesa, trys kitos mečetės buvo uždarytos,
todėl švenčių metu į Raižius susirinkda-
vo tautiečių iš visos Lietuvos. Gaila, kad
nebuvo kam mokytį jaunimo islamo. Iki
karo vaikus mokė skaityti Koraną ir mal-
das chodža Motiejus Chaleckas. Jis mirė

1940 m. ir nepaliko pasekėjų.

15. Kokia pasaulio vieta Jums brangiausia?

Man brangiausia ta vieta, kurioje gyvenu.

Bazorai? Ten jau nieko neliko, melioracija viską sulygino. Vietoj kaimo dabar dykynė. Pusę kaimo užima kolektyviniai sodai, o kita pusė – visai apleista. Visi išsivažinėjo kas kur. Liko tik du vieniši totoriai – broliai Aleksandras ir Valius Janušauskai, ūkininkauja. Gyvena mano pamotės name. Tai jos brolio sūnūs. Paskutinieji mohikanai...

16. Kur gyvena Jūsų giminės? Ar palaikote ryšius? Susitinkate?

Vyresnysis brolis Jonas, gimęs 1930 m., mirė 1997 –aisiais. Jis gyveno šalia Vilniaus Rudaminioje, dirbo paukštyne. Sesuo Tamara mirė mažutė karantino metu. Sesuo Sofija, gim. 1935 metais, dirbo Vilniuje, vaikų namuose ir kitur. Mirė 1998 m. Jiems gyviems būnant, susitikdavome, pasikeisdavome naujienomis.

Dabar draugaujame su vienu broliu, Aleksu Bagdanavičiumi. Jis jau pen-

sijoje, gyvena Raižiuose, ūkininkauja. Kai atvažiuojame į miziarą, užiname pas jį į svečius, kartu vykstame į Bazorų kapines. Giminaičių turiu nemažai, su jais susitinkame mečetėje, bendruomenės namuose, miziare.

17. Kas Jūsų nuomone yra „totoriškumas“?

Atsakymą į šį klausimą formuluojame kartu su Danieliumi: „totoriškumas“ – tai tautinis pasididžiavimas, pagarba savo kultūrai ir tradicijoms. Šis terminas nenaudojamas, bet jo esmė tikrai tokia. Iš tiesų, totoriai puoselėja tautinio pasididžiavimo jausmą.

18. Kokie totoriai yra?

Įvairūs. Geri ir blogi. Daugiau yra gerų. Buvo kaime socialistas, kurį sušaudė. Jis buvo kilęs iš Daugų, vedęs mūsų kaimo merginą. Gal dėl to, kad nebuvo vietinis, tai ir nepritapo.

19. Kaip totoriai gyvena tarp lietuvių? Kokie jų santykiai?

Jau pasakojau, kad mūsų žemę supo 8 lietuvių ūkiai. Gyvenome draugiškai.

Ir dabar gerai sugyvenam.

20. Kokia Lietuvos totorių ateitis?

Lietuvos totoriai su laiku išnyks. Išsibarstė po visą Lietuvą ir Europą. Bazoruose buvo 16 totorių šeimų, apie 80 žmonių. Liko tik 2. Totoriais dar išsilaikys ilgiau, bet musulmonais – ne. Girdejau, Trakuose buvo vaikų stovykla. Reikia labiau pritraukti vaikus, mokyti religijos. Kauno mečetėje lankosi labai mažai vietinių totorių.

21. Gal norite papasakoti ką nors svarbaus?

Manau, reikia skirti didesnę dėmesį jaunimui, mokyti vaikus religijos pagrindų. Kaune vaikai nesimoko islamo.

Man nepatinka, kad teroristus Artimuosiuose Rytuose ir kitur, kur vyksta karai, Vakarų spauda vadina „islamo teroristais“. Teroristai neturi nei religijos, nei tautybės. Teroristai – banditai. Teroras prieš taikius gyventojus neleistinas.

*Iš rusų kalbos vertė
Rozalija Jakubauskienė*

INTERVIU SU ADU JAKUBAUSKU

DANA KURMILAVIČIŪTĖ

Už veikalą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ jo autorių kolektyvui neseniai buvo paskirta Krymo totorių poeto, literatūros tyrinėtojo, mokslininko Bekiro Čobano-zadės premija. Su vienu iš šio leidinio autorių, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku, Mykolo Romerio universiteto docentu, humanitarinių mokslų daktaru Adu Jakubausku kalbasi „Literatūros ir meno“ žurnalistė Dana Kurmilavičiūtė.

– Sveikindami šio įvertinimo proga, norėtume, kad pristatytumėte ir knygos bendraautorius, ir šiek tiek papasakotumėte apie žmogų, kurio premija buvo įteikta.

– Knygą rašėme trise – „Lietuvos totorių“ laikraščio vyriausiasis redaktorius Galimas Sitdykovas, Maskvos valstybinio istorijos muziejaus vyriausiasis mokslo darbuotojas Stanislavas Duminas ir aš. Tai turėjo būti veikalas apie mūsų protėvių totorių žygdarbius (juk totoriai LDK apsigyveno daugiau negu prieš 600 metų). Po ilgo darbo pavyko visuomenei pateikti leidinį su žymiausių Lietuvos totorių gyvenimo aprašymais.

Ieškodami protėvių istorinių nuopelnų, patikrinome daugybę mažai žinomų archyvinių dokumentų ir kitų šaltinių.

A. Jakubauskas - Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas, Mykolo Romerio universiteto docentas, humanitarinių mokslų daktaras. J. Stacevičiaus nuotr.

Džiaugiuosi į šį darbą įtraukęs istoriką S. Duminą. Dar mokydamasis mokykloje jis ėmė domėtis LDK gyvenusių totorių šeimų istorijomis, heraldika, taigi ši sritis jam nebuvo nauja. Be to, jis palietė visiškai netyrinėtus istorijos klotus, kuriuos mums būtų buvę sunku pasiekti, nes dauguma medžiagos saugoma ne Lietuvoje. S. Duminas „prisikapstė“ net iki 1410 m. Žalgirio mūšyje dalyvavusių totorių vardų, atrado iškilius totorius čingizidus, kilusius iš Čingischano, sugebėjo aprašyti daugelio garsių mūsų tautos atstovų, ypač karininkų, biografijas.

Beje, S. Duminas dabar rengia didelį veikalą apie LDK bajorų herbus ir žymius

LDK šeimų genealogijas (ne vien totorių – visų LDK bajorų). Stanislavo domėjimasis LDK istorija dėsningas – jo protėviai – totoriai – kilę iš Afindzievičių kaimo šalia Vilniaus, kuris tarybiniais metais buvo prijungtas prie Grigiškių. Deja, kaimas iki mūsų dienų neišliko.

Na, o gautas apdovanojimas susijęs su žinomu Krymo mokslininku, poeto Bekiro Čobano-zadės vardu. Praėjusiais metais visas mokslinis pasaulis minėjo jo 120-ies metų sukaktį. Šio žmogaus nuveikti darbai turi nepaprastai didelės reikšmės visam pasaulio tiurkotyros mokslui. Kilęs iš Krymo totorių, baigė studijas Stambule, Odesoje ir Budapešte; profesoriavo Baku ir Simferopolio universitetuose. Deja, bolševikinio teroro banga neaplenkė ir jo – 1937 m. per 20 minučių buvo nuteistas mirti.

– Ant mano rašomojo stalo dabar guli antro papildyto šios knygos leidimo egzempliorius, pasirodęs prieš porą metų. Prisimenu jo pristatymą Lietuvos MA salėje, kuri buvo pilnutėlė. Pateiktos totorių tautos atstovų biografijos – neatsiejama Lietuvos istorijos ir kultūros dalis, tyrinėdami jas, daug nauja sužinome ir apie Lietuvos praeitį.

Faktai išties iškalingi, gausiai papildantys žinias apie Lietuvos gyvenimą praityje. Imkime kad ir karinę sritį: iš negausios totorių bendruomenės,

kurios nariai dabar gyvena Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje, XVIII a.–XX a. pr. kilo apie 50 generolų. Rašydami aptikome nepaprastai įdomių iš Lietuvos kilusių totorių biografijų. Totoriškų šaknų turi Nobelio premijos laureatas rašytojas Henrykas Sienkiewiczzius, pagrindinis Lenino oponentas, legalusis marksistas Michailas Tuhan-Baranovskis (Lenino raštuose gausu polemikos su juo). Jeigu Rusija būtų pasirinkusi ne bolševikinį kelią, o M.Tuhan-Baranovskio siūlytą, istorijos ratas, ko gero, būtų pasisukęs visai kitaip.

Iškili asmenybė buvo ir Vilniaus gubernijoje gimęs Matvejus Sulkevičius, 1918 m. sudaręs Krymo vyriausybę, ejęs jos pirmininko pareigas. Šis žmogus svajono apie nepriklausomą Krymo totorių respubliką, ir jeigu baltagvardiečiai, o paskui raudonieji nebūtų numalšinę to laisvės troškimo, ji būtų gyvavusi. Likimas lėmė respublikai išsilaikyti tik 70 dienų, o jai žlugus, žlugo ir Krymo totorių viltis turėti savo valstybę, nors, atrodo, svajonė buvo ranka pasiekiamą...

Beje, tais tolimesiais laikais, nepriklausomybės idėjų viliojami, į Krymą nuvyko apie tūkstantis Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos totorių. Krymo totorių tautinio išsivadavimo judėjime aktyviai dalyvavo Vilniuje gimę aktyvūs totorių visuomenės ir kultūros veikėjai, teisininkai broliai Olgierdas ir Leonas Kričinskiai, Varšuvos universiteto absolventas, žymus teisininkas Aleksandras Achmatovičius, ejęs Krymo respublikos teisingumo ministro pareigas ir kt.

Lietuvos klestėjimui daug nusipelnė ir garsūs tarpukario totorių bendruomenės veikėjai: Lietuvos karininkai broliai Juozas, Romualdas ir Dovydas Kalinos, Bačkonių dvaro savininkas pulkininkas Juzefas Bazarevskis, dailininkas ir Valstybės teatro scenografas Ramazanas Krinickas, balerina Olga Malėjinaitė ir kt. Negaliu nepaminėti ir to fakto, kad 1933 m. Kaune duris atvėrė mečetė, kuriai pinigų už totorių nuopelnus Lietuvos valstybei skyrė Augustino Voldemaro vadovaujama vyriausybė. Dėl istorinių kataklizmų šie maldos namai nesyk buvo uždaryti, kol pagaliau atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, gražinti totorių bendruomenei.

– **Tačiau pagrindiniu totorių kultūros centru tarpukario metais buvo tapęs ne Kaunas, o Vilnius.**

– XX a. pr. Sankt Peterburge veikė totorių studentų ratelis, kurio nariai po Spalio revoliucijos mėgino padėti savo

tikėjimo broliams įkurti nepriklausomas valstybes Kryme ir Azerbaidžane. Nepavykus, šio ratelio pagrindiniai veikėjai apsigyveno Vilniuje, iš kurio į visas totorių bendruomenes sklido stiprus totorių kultūrinio ir religinio atgimimo sąjūdis. Leono ir Olgierdo Kričinskių pastangomis Vilniuje buvo pradėti leisti fundamentalūs ir šiandien savo svarbos nepraradę totorių metraščiai.

1938 m. Stanislavas Kričinskis išspausdino žymiąją monografiją apie Lietuvos totorius. Vilniuje buvo įkurtas Totorių muziejus, archyvas ir biblioteka. 1925 m. buvo išrinktas muftijus, kuriuo tapo garsus orientalistas, Berlyno universiteto filosofijos daktaras Jakubas Šinkevičius, dar po metų įsteigiama Lenkijos totorių kultūros ir švietimo sąjunga.

– **Šioje knygoje nemažai vardų ir tų žmonių, kurie gyveno Raižuose, Nemėžyje, Keturiasdešimties totorių kaime, daugybėje gyvenviečių šalia Vilniaus ir kitose vietovėse. Ar čia dar gyvos totorių tautinės ir kultūrinės tradicijos?**

– Raižių gyvenvietė Alytaus rajone tradiciškai buvo ir tebėra laikoma Lietuvos totorių Meka. Tarpukario Lietuvoje šis ir greta esantys kaimai buvo sudarę didelį totorių gyvenamąjį arealą, kuriame itin puoselėtos tautinės tradicijos. Knygoje rašome apie Raižių paraprijos imamą Adomą Chalecką, iki šiol pagarbiamai minimą tarp paraprijiečių. Kaimą juosia 13 senkapių, žyminčių jo garbų amžių. Raižių mečetėje stovintis minbaras (sakykla), 1889 m. išgelbėtas iš sudegusios Bazorų mečetės, seniausias musulmoniškojo sakralinio meno paminklas Lietuvoje. Jame totoriaus dailinės ranka išraižyta 1686 m. data. Tai itin brangi relikvija.

O Keturiasdešimties totorių kaimas Vilniaus krašte yra išlaikęs išskirtinius, tik totorių kaimams būdingus bruožus: jame daug gatvelių, keliukų su stacioniais sankirtomis. Tyrinėtojų nuomone, tokia daugiakelio kaimo forma paveldėta iš stepių. Šiame kaime stovinti mečetė – viena seniausių Lietuvoje, joje buvo kabinamos totorių pulkų vėliavos. Vėliavos kotas, su kuria totoriai dalyvavo T.Kosciuškos sukilime, išliko iki šių dienų.

Nemėžyje, greta kurio buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto vasaros rezidencija, mečetė taip pat išlikusi. Ją 1909 m. buvo pastatę kunigaikščiai Kričinskiai, kurių šeimos nekropolis buvo senojoje vietos kapinių dalyje. Iškiliausių Kričinskių giminės atstovų vardai mūsų knygoje taip pat suminėti. Nevėžyje gyveno kuni-

gaikštienė Zofija Kričinska, daug gero padariusi vietos bendruomenei.

Prieškariu dar veikė Vilniaus Lukiškių mečetė. Ji nugriauta 1968 m., sunaikintos ir šalia jos buvusios kapinaitės.

Šiandien Lietuvos totorių bendruomenę yra palietę tie patys veiksniai, kaip ir visą Lietuvą: nemažai mano tautiečių išvyko ieškoti skalesnės duonos svetur. Remiantis paskutinio surašymo duomenimis, Lietuvoje gyvena 3225 totorių tautybės žmonės. Daugelis totorių gyventų kaimų jau išnykę arba juose totoriai nebegyvena.

Tačiau, žinoma, vilties sustiprėti mūsų bendruomenę nepraranda. Atgimsta inteligentija, ypač jaunoji, nemažai jaunimo baigia aukštąsias mokyklas, turime aštuonis mokslų daktarus. 1998 m. įkūrėme bendrą Lietuvos musulmonų sunitų dvasinį centrą – muftiatą. Sutvirtėjo totorių bendruomenių sąjunga, dabar jungianti Vilniaus, Kauno, Alytaus apskričių, Klaipėdos ir Panevėžio miestų bei Varėnos rajono totorių organizacijas. Stiprėja ryšiai su Lenkijos ir Baltarusijos totoriais, bendradarbiaujame su Pasauliniu totorių kongresu Kazanėje ir Krymo totorių Medžlisu.

– **Ar buvote nuvykę į Krymą atsiminti Jums paskirto apdovanojimo?**

– Dėl visiems žinomų politinių įvykių nebuvau nei aš, nei Galimas Sitdykovas. Į Krymą nuvažiavo tik maskvietis Stanislavas Duminas, turėjęs tikslą dar padirbėti Krymo archyvuose ir paieškoti kai kurių dokumentų. Mat anksčiau Lietuvos totorių religinė bendruomenė priklausė Krymo (Taurijos) muftiatui ir ten dar gali būti išlikusių svarbių aktų dublikatų.

Vėliau paaiškėjo, kad premijos įteikimo iškilmes naujoji valdžia apskritai atšaukė; Nacionalinėje Ismailo Gasprinskio bibliotekoje įvyko tik kuklus posėdis.

Na, kaip ten bebūtų, svarbiausia – ne iškilmės, o tai, kad mūsų knyga pasiekia vis daugiau skaitytojų. Išversta į lenkų kalbą jau pasirodė Lenkijoje, šį rudenį bus išleista Baltarusijoje, netrukus pasirodys jos leidimas ir anglų kalba. Kadangi ir pirmajame, ir antrajame knygos leidime turinys pateiktas dviem kalbomis – lietuvių ir rusų, rusakalbiai skaitytojai jau seniai turi galimybę ją skaityti. Neprarandu vilties kada nors sulaukti ir jos vertimo į vieną iš tiurkų grupės kalbų.

O ateityje, manau, pasirodys ir trečiasis, dar papildytas naujomis biografijomis, knygos leidimas.

„Literatūra ir menas“

LIETUVOS PREZIDENTĖ TURKIJOS PREZIDENTUI ĮTEIKĖ LIETUVOS MUSULMONŲ DOVANAS

2014 m. gruodžio 8-9 d. Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė su oficialiu vizitu lankėsi Turkijoje, kur susitiko su šalies vadovu Recepą Tayyipą Erdoganu bei atidarė Lietuvos ir Turkijos verslo forumą.

Pagrindinis šio vizito tikslas – stiprinti abiejų šalių politinį, ekonominį, kultūrinį bendradarbiavimą ir ieškoti naujų gali-

mybių paskatinti abipusę prekybą. Su Turkijos vadovu prezidentė aptarė globalaus saugumo klausimus, abiejų šalių bendradarbiavimą tarptautinėse organizacijose ir dvišalius santykius. Tiek Lietuva, tiek Turkija yra NATO pasienio šalis, kurios šiandien susiduria su rimtais iššūkiais taikai ir saugumui. Taip pat per susitikimą buvo aptarta Turkijos pažanga įgyvendinant svarbias reformas siekiant

narystės Europos Sąjungoje.

Lietuvos musulmonų bendruomenė per Prezidentę Dalią Grybauskaitę Turkijos Prezidentui perdavė dovanas – iš gintaro sukurtą paveikslą, kuriame pavaizduota Kauno mečetė ir tesbichą. Lietuvos musulmonų dovanos Turkijos Prezidentui buvo perduotos per spaudos konferenciją.

„LT“ informacija

TURKIJOS AMBASADORĖ PONIA AYDAN YAMANCAN LIETUVOS MUSULMONŲ BENDRUOMENEI PERDAVĖ TURKIJOS PREZIDENTO DOVANĄ

2015 m. sausio 18 d. Turkijos Respublikos Nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė Lietuvoje ponija Aydan Yamancan lankėsi Islamo kultūros ir švietimo centre, esančiame Vilniuje, Smolensko g. 19. Gausaus būrio susirinkusių aki-vaizdoje Lietuvos musulmonų muftijui Romui Jakubauskui ji perdavė Turkijos Prezidento Recepto Tayyipą Erdoganą dovaną – rankų darbo auksu puoštą Šv. Koraną. Susitikime su Lietuvos musulmonais ambasadorė pasakė, kad pirmą kartą Turkijos prezidentas gavo kitos šalies tautinės ir religinės mažumos dovaną. Ambasadorė patikino, kad Turkijos valstybė ir toliau globos Lietuvos musulmonų bendruomenę, kurios didžiąją dalį sudaro senbuviai – Lietuvos totoriai.

Atsakomajame žodyje muftijus Romas Jakubauskas išreiškė viltį, kad tarp Turkijos ir Lietuvos musulmonų bendruomenės įsivyras šilti broliški santykiai. Jis pakvietė poniją ambasadorę lankytis Centre, kuris buvo įsigytas padedant Turkijai. Poniai ambasadorėi muftijus Romas Jakubauskas ir Islamo kultūros ir švietimo centro direktorius Aleksandras Beganskas

padovanojo Kauno mečetės paveikslą sukurtą iš gintaro, labai panašų į tą, kuris buvo padovanotas Turkijos Prezidentui.

Keletą dainų viešniai atliko kolekty-

vas „Ilsu“. Susitikimo pabaigoje ambasadorė buvo pakviesta pasivaikšinti toteriškais saldumynais ir arbata.

„LT“ informacija

Knygos „Tiuurkų istorija ir kultūra Lietuvoje“ pristatymas

2015 m. vasario 12 d. VU Istorijos fakultete įvyko prof. habil. dr. Tamaros Bairašauskaitės ir doc. dr. Galinos Miškinienės sudaryto straipsnių rinkinio „Tiuurkų istorija ir kultūra Lietuvoje“ pristatymas.

Leidinio straipsniai parengti pranešimų, skaitytų tarptautinėje mokslo konferencijoje, skirtoje 615-osioms totorių ir karaimų apgyvendinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje metinėms, pagrindu. Konferencija vyko Vilniaus universitete 2013 m. gegužės 29–31 d.

Dvidešimt penki šio rinkinio straipsniai suskirstyti į keturis skyrius. Pirmajame skyriuje tiriama Lietuvos totorių ir karaimų istorija, kultūra ir religija. Gilinamasi į Aukso Ordos vakarų ulusų inkorporavimą į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštiją, Lietuvos karaimų atvykimo istoriją, atsižvelgiant į surinktus hebrajų kalba parašytus šaltinius. Apžvelgiami ir publikuojami su Lietuvos totoriais susiję XIX a. dokumentai iš Gardino Nacionalinio istorijos archyvo, tiriami XIX a. antrosios pusės – XX a. pradžios Vilniaus gubernijos totoriai žemvaldžiai. Aprašomas musulmono įvaizdis karaimo autoriaus Izaoko ben Abraomo Trakiškio veikalė „Tikėjimo sutvirtinimas“, islamo savitumai diasporoje (LDK totorių musulmonų pavyzdys). Dar viename šio skyriaus straipsnyje tipologiškai lyginamos Lietuvos totorių ir Anatolijos turkų su vaiko gimimo susijusios tautinės tradicijos.

Antrajame skyriuje, kuris logiškai susijęs su pirmuoju, gvildintos labai svarbios istorinės temos – Osmanų imperijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos santykiai. Tokiu būdu formuluojama nauja tyrimų kryptis – LDK ir Osmanų imperijos tarpusavio santykiai. Viename iš straipsnių aprašomi Vilniaus universiteto Bibliotekoje saugomi totorių chanų įsakai ir laišakai, kitame – Chotino Osmanų komendantų turkiškai rašytas laišakai etmonui J. Branickiui.

Trečiojo skyriaus straipsniai skirti Lietuvos tiurkų tautų kalbai ir literatūrai. Dauguma straipsnių aprėpia straipsnius, skirtus *kitabistikai* (LDK totorių rankraščiams), itin sparčiai besivystančiai Lietuvoje ir užsienyje pastaraisiais metais. Jų autoriai nagrinėja Lietuvos totorių rašytinės tradicijos naujausią etapą, aptaria totorių burtininkų (faldžėjų) specifiką tipologiniu aspektu, sugretina Bosnijos musulmonų ir Lietuvos totorių kalbines strategijas istorijos tėkmėje, aptaria musulmonų įvaizdžio kūrimo kalbines priemones. Keletas šios skyriaus straipsnių atspindi iš esmės naują kitabistikos raidos

Rinkinio sudarytojos doc. dr. Galina Miškinienė ir prof. habil. dr. Tamara Bairašauskaitė

etapą, nes juose tiriami LDK totorių rankraščiuose surašyti tekstai senąja osmanų kalba. Prie šio skyriaus priskiriamas straipsnis, kuriame apžvelgiami pirmieji Korano vertimai į tiurkų kalbas. Du straipsniai priskirstini *karaimistikai*: apžvelgiamas Lietuvos karaimų indėlis į karaimistiką, gilinamasi į iškilus karaimo veikėjo M. Lavrinovičiaus plėtros darbus.

Ketvirtasis skyrius atiduotas autoriams, kurie svarsto abiejų tiurkų tautų transformacijų XX a. ir naujų XXI a. iššūkių temas. Straipsnių autoriai nagrinėja totorių ir karaimų įvaizdžio visuomenėje ir nacionalinių nuostatų raiškos problemas. Rinkinio pabaigoje pateikiama informacija apie Biledžiko universitete vykusį karaimistikos simpoziumą.

Straipsniai skelbiami originalo kalbomis (anglų, lietuvių, rusų ir turkų), pateikiamos santraukos anglų ir lietuvių kalbomis. Tokių straipsnių publikavimo principą lėmė autorių tarptautinis kolektyvas bei suvokimas, kad taip jie bus lengviau ir plačiau prieinami, patrauks daugiau skaitytojų.

Dėl savo tematikos ir tyrinėtojų kompetencijos ši straipsnių rinkinį galima laikyti tęstiniu ir kompleksiniu. Jis apima svarbiausias Lietuvos totorių ir karaimų istorijos, kultūros, religijos, kalbos ir literatūros tyrimų sritis, taip pat padeda tvirtą pagrindą kryptingiems ir nuosekliems Osmanų imperijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos santykių istorijos tyrimams (diplomatiniai santykiai tarp Osmanų imperijos ir LDK buvo užmezgti dar XV–XVI a.). Tikimės, kad ši publikacija bus įdomi ir naudinga Lietuvos totoriais ir karaimais besidominčiai mokslinei visuomenei kaip Lietuvoje, taip ir už jos ribų.

*Tamara Bairašauskaitė,
Galina Miškinienė*

*Tiuurkų istorija ir kultūra Lietuvoje. Specialusis „Lietuvos istorijos studijos“ leidinys, t. XI, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014, 400 p.

Nuotraukų autorė Giedrė Polkaitė.

SVEIKINIMAI

Nuo XIV amžiaus, kada pirmieji totorių naujakuriai apsigyveno Lietuvos žemėje, lietuviai ir totoriai kartu puoseleja pagarbą kultūroms ir tradicijoms. Ši šimtmečius besitęsiantys Lietuvos ir totorių santykiai mums jau tapo valstybės simboliu, kad Lietuva yra daugiatautė ir daugiakultūrinė valstybė, kuri ne tik svetinga, bet ir suprantanti, kad mūsų valstybės veidas ir stiprybė yra ją kūrusiame ir dabar kuriančiose bendruomenėse. Man labai malonu pasveikinti Lietuvos totorių laikraštį „Lietuvos totoriai“ su brandžiu 20-uoju jubiliejumi. Esu dėkingas redakcijai už išsamiai pristatomas totorių bendruomenės naujienas, svarbiausius įvykius, pažintines publikacijas apie Lietuvos totorių kultūrinį, religinį paveldą, etninį unikalumą ir išskirtinumą. Ačiū Jums!

Kultūros ministras Šarūnas Birutis

Džiugu sužinoti, kad 2015 metų sausio 18-ąją sukako 20 metų nuo laikraščio „Lietuvos totoriai“ pirmojo numerio pasirodymo, kad nedidelės, bet Lietuvai labai reikšmingos totorių etninės grupės leidinys nepaskendo lietuviškos spaudos jūroje, o sėkmingai atlaikė laiko išbandymus. Lietuvius ir totorius vienija ir bendra istorinė praeitis, ir vieninga ateitis, mes drauge kovojome už mūsų valstybės laisvę ir nepriklausomybę ir dabar kartu džiaugiamės savo teise vystyti europinių tautų šeimoje. Malonu, kad beveik visus šiuos metus laikraštis leidžiamas Kaune – lietuviškosios kultūros ir dvasingumo širdyje.

Norėtuši palinkėti „Lietuvos totorių“ laikraščio redakcijai ir toliau tęsti savo kilnią misiją išsaugant ir vystant dvasines, kultūrinės, istorines Lietuvos totorių vertybes, totorių integraciją į bendrą daugianacionalinę kultūrinę Lietuvos valstybės erdvę.

Lietuvos žurnalistų sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas Vidas Mačiulis

2014 m. gruodžio 26 d. Ievai Korsakienei sukako 100 metų.

Nuoširdžiai sveikiname jubiliatę su gražia ir prasminga sukaktimi – 100 metų jubiliejumi! Tegu kiekviena diena Jums neša sėkmę, džiaugsmą ir kuo geriausią nuotaiką! Linkime dar ilgų gyvenimo metų!

*Kauno apskrities totorių bendruomenė
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga*

Nuoširdžiai sveikiname **Limą Rakeltienę** su gražiu 80 metų jubiliejumi! Linkime Jums, gerbiama Lima, sveikatos, neišsenkamos energijos, geros nuotaikos bei artimųjų meilės.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Nuoširdžiai sveikiname **Zitą Razviničiūtę ir**

Henriką Korenevsį sutuoktvių proga!

Dvi žvaigždės šviečia du kartus ryškiau,
Dvi upės dvigubai gilesnę vagą rėžia,
O du takai į vieną platų kelią susilieja.
Būkite laimingi!

Varėnos rajono totorių draugija

Sveikiname **Alijų Radkevičių** su garbingu 80 metų jubiliejumi! Jus, gerbiamas Alijau, žinome kaip nenuilstamą, darbštų žmogų, visada pasirengusį padėti kitiems. Linkime Jums sveikatos ir artimųjų meilės!

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Nuoširdžiai sveikiname **Liusią ir Vladą Gaidukevičius** garbingo jubiliejaus proga!

Sidarinėj karietoj praskriejo vestuvės,
Sidabrinis lietus išbučiavo rankas.
Ir sidabro žiedais pažymėtos jungtuvės
Jūsų meile užliejo laimingas dienas.!

Varėnos rajono totorių draugija

Sveikiname **Zinaidą Mucharską** su šešiasdešimtmečiu! Linkime sveikatos bei prasmingos veiklos Nemėžio totorių bendruomenėje.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

«Татары Литвы»

Летувос тоторяй

Мария МЕЙШУТОВИЧ: «Желаю нашей молодежи никогда не унывать, активнее участвовать в деятельности организации «Дуслык»

Председатель организации татарской молодежи Литвы «Дуслык» Мария Мейшутович

Всего два года назад была создана организация татарской молодежи Литвы «Дуслык». Благодаря активной работе председателя Марии Мейшутович и её команды молодежь стала заметной на всех мероприятиях Союза общин татар Литвы, стала инициатором многих дел, которые обновили жизнь татарской молодежи. Мария согласилась дать интервью газете «Летувос тоторяй», обобщить достигнутые успехи, поделиться проблемами и планами на будущее.

Кто явился инициатором создания молодежной организации литовских татар?

Молодежная татарская организация «Дуслык» была со-

здана по инициативе руководителей Союза общин татар Литвы Адаса Якубаускаса и Алия Александровича в 2012 году. Учредителями организации стали 5 активных молодых людей: Гульнара Радлинскене, Эльдар Якубовский, Эрнест Криницкий, Эльдар Шабанович и Мария Мейшутович.

Какова мотивация создания организации молодежи?

Ни для кого не секрет, что молодежь обладает огромным потенциалом для развития национальных традиций, культуры и языка. Общность интересов, единство, доверие и желание развития татарской культуры – это цели, которые объединили нашу молодежь в создании татарской молодежной организации.

Что означает в названии слово Дуслык?

«Дуслык» в переводе с татарского языка означает дружба. Не зря символом, эмблемой нашей молодежной организации стали два человека, держащиеся за руки, что символизирует наше единство, нашу дружбу.

Сколько членов состоит в организации? Какова география?

География татарской молодежной организации очень обширна. Много молодежи проживает в Вильнюсе, Алитусе, Висагинасе и Клайпеде. По последним подсчетам, в организацию входят около 250 молодых людей.

В чем Вы, как председатель, видите свою основную задачу?

Для меня, как для председателя татарской молодежной организации, основной задачей является возрождение интереса молодого поколения к духовно-нравственным традициям и обычаям, татарского народа, пробуждение гордости за свою нацию.

Активны ли, по Вашему мнению, молодые татары? Какие основные мероприятия уходящего года можете вспомнить?

Мы гордимся, тем, что в татарской общине есть активные молодые люди, которым небезразлично сохранение и развитие национальной татарской культуры. Хотелось бы отдельно отметить молодых людей, которые внесли большой вклад в развитие нашей организации. Это – Гульнара Радлинскене, Эльмира Юозапавичюте, Вадим Сазоник, Рената Гибадуллина, Эльдар Шабанович, Камиле Александрович, Эрнестас Криницкий, Татьяна Мухарская, Эльдар Якубовский, Ольга Якубаускаене, Дамир Нугуманов, Виктория Богданович, Кястутис Раяцкас, Джемиля Щуцките, Александрас и Евгениус Гимбицкие, а также недавно присоединившиеся – Дайана Смольская, Ева Муравските, Юстина Халецкайте.

Приятно, что совсем недавно был создан ансамбль татарских народных танцев, в который входят восемь девушек. Это свидетельствует о том, что молодежь тянется к своим корням и принимает участие не только в организации различных мероприятий, но и готова углублять знания татарского фольклора. Можно с уверенностью сказать, что сейчас наблюдается пик роста национального самосознания нашей молодежи.

Какие планы намечаете на будущее, на 2015 год?

Нашей организации «Дуслык» в 2015 году предстоит осуществить большую работу по привлечению новых молодых людей к общественной деятельности. Планируем организовать праздник «Шимталапис байрам», примем активное участие в Прибалтийском Сабантуе 2015 года, а также запланированы встречи с татарской молодежью в Вильнюсе, Каунасе, Паланге и Алитусе. Надеемся, что получится создать совместные проекты с представителями других общин.

Изменилась ли в лучшую сторону жизнь татарской молодежи после создания молодежной организации?

Безусловно. Благодаря организации, мероприятиям, которые проходили, праздникам молодежь стала больше общаться между собой, знакомиться и создавать крепкие дружеские отношения.

Участвует ли молодежная организация в деятельности Союза общин татар Литвы? Помогает ли Вам Союз общин татар Литвы?

Татарская молодежная организация «Дуслык» тесно сотрудничает с Союзом общин татар Литвы. Во всех вопросах нас поддерживают и помогают наши старшие наставники – Адас Якубаускас, Алий Александрович и другие.

Каковы Ваши пожелания? Всё ли хорошо? Какие видите проблемы и какие решения надо принять, чтобы улучшить свою деятельность?

Хочется привлечь как можно больше молодых людей в ряды нашей организации.

Поддерживаете ли связи с молодежью других стран, их организациями?

Мы плотно взаимодействуем с татарскими молодежными организациями других стран. Наша организация входит в «Объединение татарской молодежи Европы», с которой поддерживаем тесный контакт. В нашей практике существуют совместные проекты: «Чак-Чак байрам», «Шимталапис байрам» и «Сабантуй» 2012, и 2013 года. Также с нами сотрудничает «Всемирный конгресс татар».

Вы участвовали в летней школе, какие у Вас остались впечатления?

Да, мы принимали участие в творческой летней школе в городе Тракай. Нам представилась уникальная возможность за 10 дней приблизиться к татарскому фольклору. Нужно отметить, что именно во время летней школы пришла идея создать танцевальный ансамбль.

Можете ли припомнить знаменитых татар, оставивших след в истории?

Как говорится, только нация знающая свое прошлое – имеет будущее. Очень гордимся тем, что наши соотечественники Адас Якубаускас, Галим Ситдыков и Станислав Думин выпустили книгу «Литовские татары в истории и культуре», которая представляет собой сборник кратких

биографий знаменитых представителей литовских татар, оставивших след в истории и культуре Литвы, Польши, Белоруссии и других стран. В 2012 году вышло второе издание этой книги. На меня произвели особое впечатление биографии знаменитых татар в области культуры – художника Рамазана Криницкаса, примы-балерины Ольги Малеинайте, композитора Юозаса Таллат-Кялпшы, писателя, лауреата Нобелевской премии Генрика Сенкевича.

Ваше мнение о газете «Летувос тоторай», отражает ли газета интересы молодежи? Что Вы пожелаете газете в связи с ее 20-летним юбилеем?

Мне особенно приятно поздравить Вас с 20-летним юбилеем газеты, так как для всех литовских татар, и старшего и молодого поколения, это издание очень ценно и дорого. Желаю удачи и дальнейшего процветания! Юбилей – это прекрасное время для новых проектов и дел! Искренне благодарна Вам за то, что вы делаете! Уверена, что впереди нас ждут новые интересные материалы. Желаю вашей творческой команде реализации намеченных планов, вдохновения и всего самого доброго. А также надеюсь на дальнейшее тесное сотрудничество с татарской молодежной организацией «Дуслык».

Что бы Вы еще хотели сказать? Что пожелаете молодежи?

Желаю нашей молодежи никогда не унывать, активнее участвовать в деятельности организации «Дуслык». Советую проводить больше времени со своими близкими и родными, чтобы перенять у них знания о своих корнях, татарских традициях и обычаях, культуре. Цените то, что получаете в наследство от далеких предков. Радуйтесь каждому моменту в своей жизни!

*Провел интервью Галим Ситдыков
Автор фото: Дмитриус Радлинскас*

НОВЫЙ ГОД В КАУНАСЕ РИММА АХМЕТОВА

Каждый год, в татарском обществе Каунаса проводится встреча Нового года. Это самый интересный и самый весёлый праздник, где все с детьми и внуками собираются вокруг ёлки, чтобы пожелать друг другу всего самого наилучшего в новом наступившем году. Можно без преувеличения сказать, что это семейный праздник.

Здесь мы видим, как взрослеют наши дети, растут внуки, которые ждут подарков от Деда мороза. А в этом году с Дедом Морозом пришла на праздник и Снегурочка (Евгения Вазирова). Приятным для всех было выступление Риммы Казенене, которая очаровывает всех присутствующих своим пением татарских песен. А в этот Новый Год татарские песни прозвучали в исполнении трио (Римма Казенене, Евгения Вазирова и Ильвер Вазиров).

А в завершении мероприятия традиционно все хозяйки угощали участников праздника своими экзотическими блюдами. Основное – это пирог «шимталапис». Разговоры, поздравления и пожелания не смолкали. Все мы ждём новых встреч. С Новым, 2015 Годом! Здоровья, счастья и мирного неба!

Устная история татар в Литве**Даниелюс БАГДАНАВИЧЮС: «ОБРАТИТЬ ВНИМАНИЕ
НА МОЛОДЕЖЬ, ОБУЧЕНИЮ ДЕТЕЙ РЕЛИГИИ»**

Продолжаем реализацию темы, предложенной два года назад доктором гуманитарных наук, доцентом из Болгарии Венетой Янковой. Напоминаем: она разработала анкету для беседы с представителями литовских татар, чтобы затем провести анализ ответов и сделать определенные выводы об этнокультурном самосознании литовских татар, выработать рекомендации. В прошлом номере газеты была опубликована беседа с Фатимой Шантруковой. Ныне на вопросы анкеты согласился ответить житель Каунаса, родом из Базорай, Даниелюс Багданавичюс.

ГАЛИМ СИТДЫКОВ**1. Ваше имя и фамилия, где и когда родились?**

Я, Даниелюс Багданавичюс, родился 10 декабря 1931 г. в деревне Базорай Алитусского района Литовской Республики.

2. Прошу рассказать о Вашей жизни.

Начальную школу, 4 класса, закончил в деревне Вайдаугай в 1943 году. В домашнем хозяйстве начал работать с 1946 года, когда отец с сестрой разделили землю. После вступления в колхоз до 1952 г. работал в колхозе – косил, пахал. В 1952 г. призвали в армию, отслужил три с половиной года. Меня призвали весной, а служить пришлось до декабря 1956 г., пока не пришла смена. Через год службы меня послали на курсы электросварщиков. После курсов был направлен в отдельную монтажную роту с атрибутами войсковой части: номер, печать, знамя. Рота подчинялась Центру управления капитального аэродромного строительства (ЦУКАС), который находился в Москве. Рота состояла из бригад сварщиков, мотористов, металлорезчиков, монтажников. Участвовал в строительстве многих объектов, связанных с аэродромами. Первый объект был в Грузии в г. Цители Цкаро (Красный колодец) мы построили резервуар для горючего. Последним объектом стал бензопровод к резервуарам и трубопроводу под авиационное горючее в районе города Орши Витебской области. Там был военный аэродром. Оттуда и вызвали в Москву, где получил документы на увольнение в запас.

После армии, отдохнув дома пару месяцев, остановился в Вильнюсе. Работал электросварщиком. В сентябре 1961 г., когда женился, переехал в Каунас. Женился я 30 апреля. Жена, Розалия Радлинскайте, была

родом из Бутримониса, медсестра по специальности. В Каунасе работала в операционной акушерско-гинекологического отделения Каунасской республиканской клиники.

В Каунасе я работал электросварщиком в строительном-монтажном управлении № 11 Каунасского стротреста. Специальность, полученная в армии, пригодилась на всю жизнь. В 1986 г. в возрасте 55 лет, как газосварщик, вышел на пенсию, но продолжал работать еще и после пенсии до 1996 г.

В семье выросли две дочери – Люция, 1962 года рождения, и Виолета, 1963 года рождения. Люция окончила Каунасский медицинский институт, работает в медицинском учреждении (больничной кассе) (на ул. Аукштайчю), занимается контролем рецептов, часто бывает в командировках. Люция избрана в комитет Каунасской общины татар. Её муж, Калкаукас Виргиниус, судья Каунасского районного суда, окончил юридический факультет Вильнюсского университета. У них три дочери – мои внучки. Старшая Инга, окончила юридический факультет на Университете Миколаса Ромериса, помощник судьи, средняя внучка Эвелина – окончила ВУЗ в Англии, работает в Вильнюсе, в какой-то фирме, названия точно не знаю. Младшая внучка Гинтаре учится в 12 классе. Внучки в религии пошли по линии отца, крещены в костеле. Гинтаре еще некоторое время ходила в татарский ансамбль, пока руководитель, Инесса Мажитова, не уехала за границу.

Виргиниус в праздниках не участвует, но ездит вместе в Райжяй на мизяр, на похороны, как сопровождающий, у него машина.

Виолета – фармацевт по специальности, работает в аптеке. Вышла замуж за Якубаускаса Эугениюса. Он окончил Ленинградское противопожарное училище, сразу был назначен начальником противопожарной охра-

ны Пакройского района, потом работал в Каунасе начальником смены, имел звание старшего лейтенанта. После увольнения с пожарной службы работал ряд лет в фирме «Милса» у Даниелюса Макулавичюса. Такое название Макулавичюс взял по названию речушки Милса, которая протекает через д. Райжяй. Он сам оттуда родом. По состоянию здоровья сейчас Эугениус не работает.

У них сын, мой внук, Эмилис, студент, учится в КТУ, до этого учился в университете в Дании. Внук тоже религией не интересуется. Никто не учит молодежь основам ислама.

Сейчас я живу у дочери Люции. У них свой дом, у меня отдельная комната, никто не мешает. Мугира на стене нет. Но в шкафу держу книги по религии, есть Коран на русском языке. Когда жил в своей квартире на стене висел мугир. Я не умею читать по-арабски, молитвы, которыми учила бабушка, уже не помню. Во время намаза повторяю за всеми все движения. Помню только из молитв: «Бисмилляхи Рахмани Рахим» (смысл слов: *Во имя Аллаха, милостивого и милосердного*), В детстве знал от бабушки немножко. Потом забылось всё.

3. Что знаете о своих родителях? Имена их? Чем занимались? Самое интересное воспоминание о них?

Отец Багданавичюс Алексас, занимался сельским хозяйством. Его отец – мой дед – имел 34 га земли. Потом отец разделил эту землю с сестрой Фелицией пополам и оба получили по 17 га. Отец родился в 1905 г., еще при царе в деревне Базорай (в то время деревня называлась Базары), где и окончил начальную школу – три класса, учился исламу у местного ходжи, умел молиться и читать ясени, Коран читать не умел.

Мать Багданавичене (Яблонскайте) Розалия вела домашнее хозяйство. В

хозяйстве отца было 4 лошади, несколько коров, уход за ними лежал в большей степени на матери. Мама читала и писала. Умерла молодой еще, в мае 1941 г. перед войной. Она заболела, делали ей операцию, вырезали струму, не выдержала. Ныне такую операцию делают легко.

Отец женился второй раз через 10 лет, в 1951 г. на Янушаускайте Марии, 1911 г. рождения, женщине из той же деревни

Колхоз начали создавать в 1949/50 году. Отец вступил «добровольно», под дулами автоматов, как и все. Отец в колхозе работал в основном как плотник, снасти ремонтировал, сколачивал пирамиды из брусьев для сушки сена. Из-за слабости в ногах пахать и бороновать не мог. Выполнял сидячую работу. Отец умер в 1973 г. Мачеха – после 2000 г.

4. Расскажите о Ваших предках: бабушке, дедушке. Их фамилии? Занятие? Прозвища?

По линии отца известны его отец, мой дед Богданович (Багданавичюс) Абраом и его мама, моя бабушка, Багданавичене (Макулавичюте) Фелиция. Дедушку Абраома не помню, он умер молодым в 1923 году, в возрасте 58 лет. Родители мамы – Яблонскас Мотеюс и Яблонскене Эмилия.

Бабушка Фелиция запомнилась, как очень хорошая, добрая. Она нас вырастила, потому что мама больше работала по хозяйству, чем с нами занималась, и рано умерла. Бабушка была очень религиозная. Бывало, печет хлеб и на память читает яшень. Всё делает с молитвой, знала все молитвы наизусть. У отца был Китаб, Хамилы, но он жил отдельно с мачехой в Алитусе, кому достались книги, не знаю.

Прозвищ не помню.

5. Рассказывали ли они о своем происхождении? О татарах? От кого узнали о своем татарском происхождении?

О том, что мы татары, мы всегда знали. Бабушка и дед рассказывали о своих предках, татарском происхождении. Во время учебы в школе я один был татарин. Остальные – литовцы. Я был уживчивый, поэтому меня не трогали. Брат был более шустрый и вмешивался в разные конфликты. Его обзывали татаринком. Меня это раздражает, когда называют татаринком, если что-нибудь не понравилось. Я

же и сам знаю, что я татарин. Но это было только в детстве. Когда выросли, с соседями хорошо жили.

Вокруг нашей земли было 8 хозяйств литовцев. Мы со всеми жили хорошо, никаких споров не было, помогали друг другу по хозяйству.

6. Как татары называют себя? Каким именем?

Просто называют – тоторюс (татарин). Литовские татары – это значит татары Великого княжества Литовского. Есть польские татары, белорусские, знаю, что есть также казанские татары, крымские, сибирские...

7. Каким было Ваше детство? Где выросли: в деревне или в городе? Детские игры? Работа? Интересные события, воспоминания?

Вырос в деревне Базорай. Были детские игры с мячом, со скакалкой, в такие игры и современные дети играют. Из детства запомнился стресс, полученный во время болезни скота и карантин. Во время карантина все в семье, кроме меня, заболели дифтерией. У меня оказался сильный иммунитет. Из-за карантина к нам не пускали врачей и нас не выпускали. Без медицинской помощи умерла младшая сестра. Тогда врачей пустили, сделали уколы и все выздоровели.

8. Какие мусульманские праздники отмечали?

Всегда отмечали мусульманские праздники Рамазан-байрам, Курбан-байрам, в первую пятницу новолуния всегда ходили в мечеть.

9. Мечеть, которую посещали.

Место, состояние.

В мечеть ходили в деревню Райжяй. Мечеть деревни Базорай сгорела еще в конце XIX века. Успели вынести только минбар, он до сих пор стоит в Райжяйской мечети. Мечеть в Райжяй после ремонта находится в хорошем состоянии. Напротив мечети была сборня (общинный дом), там до войны собирались дети, учились исламу. На этом месте, по инициативе Иполитаса Макулавичюса, после восстановления независимости Литвы построили новую сборню (общинный дом). Собирались на толоку из Алитуса, Каунаса, я тоже ездил.

10. Имя муллы...

До 1944 г. муллой в Райжяйской мечети был Халяцкас Адомас. В 1944 г. муллой избрали тоже Халяцкаса Адомаса – однофамильца. В настоящее время мулла Стяпас Дзенавичюс уже в преклонном возрасте, ему больше 90 лет, проводить пятничные намазы некому. На праздник приезжают имамы из Вильнюса или Каунаса. Муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас бывает.

11. Татарское кладбище...

Мои родные: отец, мать, предки похоронены на мизяре (кладбище) в Базорай. Моя жена – в Райжяй. Брат и сестра – в Немежисе. Брат жил в Вильнюсском районе, сестра – в Вильнюсе.

12. Помните ли время войны?

Помню, что в нашей деревне в 1944 году на одной окраине стояли русские артиллеристы, на другой немцы. Фронт быстро прошел через деревню

и когда немцы наступали и когда отступали. Они проехали один или другой раз через деревню, больше мы их не видали. Был староста. Мы работали на полях. Нам присылали из Алитуса документ-разнарядку, сколько поставить на склады сельхозпродуктов. Мы везли продукты на склады в Алитус. Партизан в нашей местности не было. Война прошла стороной.

13. Вашу семью ссылали в Сибирь?

Нет, в Сибирь нас не ссылали. Отец очень боялся Сибири, но обошлось, никто нас не сдал. Ночью иногда приходили «лесные братья» покушать, переночевать и уходили. У нас в деревне после войны одну татарскую семью расстреляли, из ней только один сын остался в живых. Этот татарин был советский, с языком, агитировал много, с соседом ругался часто. Вот его и достали.

14. Как жили во время коллективизации? Социализма? Какие трудности испытали?

В коллективизации самым трудным было начало. В деревне не сладко было. Ночью боялись партизан - «лесных братьев», а днем «стрибов» - так называли истребительные отряды, созданные из молодежи для поддержания порядка. Когда наладилась жизнь, работали, выручали друг друга. В пятницу татары получали выходной, шли в мечеть, работали в воскресенье, а литовцы, наоборот, работали в пятницу, в воскресенье отдыхали, шли в костел.

В советские годы Райжяйская мечеть была открыта, никто не запрещал. Правда, три другие мечети были закрыты, поэтому в Райжяй ехали на праздники со всей Литвы. Плохо то, что детей учить исламу было некому. До войны детей читали Коран, молитв учил ходжа Мотеюс Халаяцкас. Умер в 1940 г. После него некому было.

15. Какое для Вас самое дорогое место на земле?

Для меня самое дорогое место на земле там, где живу.

Базорай? Там уже и хаты нет, где стояла, невозможно найти, мелиорация всё сравняла. От деревни почти ничего не осталось, пустыня, Половину деревни заняли коллективные сады, а другая половина осталась

заброшенной, все уехали, кто куда. Осталось два брата-холостяка - татарина: Янушаускасы Александрас и Валюс, занимаются хозяйством. Живут в доме мачехи. Это - сыновья её брата. Последние могикане...

16. Где живут Ваши родственники? Есть ли контакты с ними? Встречаетесь ли?

Старший брат 1930 года рождения Йонас Багданавичюс, умер в 1997 г. Он жил возле Вильнюса в Рудамине, работал на Рудаминской птицефабрике. Сестра Тамара умерла еще маленькой во время карантина. Сестра София 1935 года рождения работала в Вильнюсе, в детдоме. Умерла в 1998 г. При их жизни мы всегда встречались, обменивались новостями.

Мы дружим с братом по отцу (сыном мачехи) Багданавичюсом Алексасом. Он уже на пенсии, сейчас живет в Райжяй. Велет хозяйство. Когда приезжаем на мизяр, заходим к нему в гости, вместе на мизяр в Базорай ездим. Вообще родственников у меня много, со всеми на праздниках встречаемся, в мечети, на мизяре.

17. Что, по Вашему мнению, обозначает слово «татарскость»?

Ответ на этот вопрос с Даниелюсом формулируем вместе: «татарскость» - это чувство национальной гордости, уважение к культуре и традициям. Такой термин у нас не употребляется, но смысл таков, очевидно. И действительно, литовские татары обладают чувством национальной гордости.

18. Какие люди татары?

Всекие есть люди. Хорошие и плохие. Больше хороших. У нас в деревне Базорай все были хорошие. Один был в деревне социалист, тот, которого расстреляли. Он был из Даугай, женился здесь. Может, потому что не местный - не уживался?

19. Как живут татары среди литовцев? Какие отношения?

Уже рассказывал, что вокруг нашей земли было 8 хозяйств литовцев, жили дружно. И теперь хорошо живем.

20. Какое будущее у татар в Литве?

Со временем в Литве татары исчезнут. Рассыпались по Литве и по всей Европе. В Базорай было 16 та-

тарских семей, около 80 человек. Два человека осталось. Как татары, еще продержатся, но, как мусульмане - не будут. Слышал, что в Тракайском районе был детский лагерь. Надо больше детей привлекать, учить религии. В Каунасской мечети местных татар очень мало.

21. Может быть, Вы хотите рассказать еще о чем-то важном?

Думаю, что надо обратить внимание на молодежь, обучению детей религии. В Каунасе дети не обучаются. Я не слышал, может что-то есть.

Не нравится мне, что террористов на Ближнем Востоке и других местах, где идут войны, в западной прессе называют «исламскими террористами». Террористы не имеют ни религии, ни национальности. Террористы - бандиты. Террор против мирного населения, которым они занимаются, недопустим.

На фото: Даниелюс Багданавичюс с семьей дочери Люциии. Автор фото Эугениус Стриога

Мусульмане всего мира дважды отметят день рождения пророка Мухаммеда в 2015 году

Последнее подобное совпадение произошло в 1982 году, а в следующий раз это случится в 2047 году. Наступающий год ознаменуется редким явлением, которое происходит всего лишь 1 раз в 33 года. В 2015 году мусульмане всего мира дважды отметят Мавлид - день рождения пророка Мухаммеда: 2 января и 22/23 декабря.

По данным астрономов, это произойдет из-за того, что год хиджры, который принят в мусульманском календаре, короче обычного на 11 дней. Поэтому знаменательные даты, выпавшие на первые 11 дней 2015 года, повторяются еще в его конце.

Последнее подобное совпадение произошло в 1982 году, а в следующий раз это случится в 2047 году, отмечают ученые.

*Информация портала
IslamNews*

МУСТАФА МУРЗА ДАВИДОВИЧ

СЕИТ-ЯГЬЯ КАЗАКОВ

(Окончание, начало в ЛТ номерах (148-150), (151-153))

ДЖЕМИЕТ ХАЙРИЕ

В целях консолидации крымских татар Алушты в начале декабря 1913 года состоялось учредительное собрание Алуштинского мусульманского благотворительного общества «Джемиет Хайрие», председателем которого единогласно был избран Мустафа Мурза Давидович. Как отмечалось в уставе, «общество имеет целью доставление средств к улучшению материального и нравственного состояния бедных мусульман города Алушты и его окрестностей без различия пола, возраста и состояний». Общество устраивало общественные чтения для безграмотных, организовывало общественные столовые для бедноты, раздавало продукты в дни мусульманских праздников и во время духовного поста. Самых одаренных детей Алушты «Джемиет Хайрие» отправляло на учебу в Турцию, обеспечивая им средства на пребывание и обучение за границей. Вернувшись на Родину, эта молодежь составила передовую элиту не только дореволюционной Алушты, но и всего Крыма.

Для осуществления некоторых проектов общество привлекало влиятельных и авторитетных граждан Алушты. Так, потомственная дворянка, владелица имения «Айю-Кастель» Е.Ф.Деларю и госпожа М.С.Машковцева по просьбе Давидовича стали почетными Попечительницами, организованного несколько лет назад начального училища (метебе) для крымскотатарских девочек. Принимая решение по его открытию, в своем докладе городской голова мотивировал это бесправным положением женщины-мусульманки, которая «дальше своего двора или дома соседки ничего не видела». Чтобы «вывести татарку из её несчастного состояния» предлагалось также открыть «женские рукодельные школы, где бы подростки девушки имели бы общение со своей преподавательницей..., получали бы совершенно новые для них впечатления и в будущем явились бы протестантками в своей среде». Это прозвучало как призыв к женской революции, но, несмотря на это, мусульмане города поддержали идею создания школы и выделили на это средства. Начальное училище для девочек-му-

сульманок начало свою деятельность в одноэтажном доме при Нижней мечети (ныне ул.К.Маркса) в помещении из двух комнат, а школа рукоделия располагалась в одной из комнат, взятой в наем. Число учащихся начального училища через год достигло 90 человек, а школа рукоделия в первый год обучения насчитывала 16 девочек. Со временем в школе было введено преподавание грамоты и других общеобразовательных предметов в объеме курса начальных училищ. В будущем предполагалось ввести ознакомительный курс по кулинарному делу и ковроткачеству. 2-го мая 1914 года на заседании Правления мусульманского благотворительного общества его председатель сообщил, что по примеру Алушты мектебе для девочек открываются в Корбекле и Карасубазаре. Говоря о проблемах, было указано на большое количество желающих обучаться в школе и отсутствие для этого помещений, поэтому на строительство здания для школы предложили ходатайствовать «о безвозвратной выдаче из вакуфного капитала», которым распоряжалась казна.

Вышеупомянутая попечительница мектебе для девочек, как уполномоченная мусульманского благотворительного общества, 18 мая 1914 года обратилась к самому государю-императору с письмом, в котором обосновала свою просьбу «влиятием пробудившегося в среде магометанского населения сознания просветительских нужд». Там же сообщалось, что один из благотворителей выделил участок в центре Алушты, и на постройку здания школы потребуется 12 тысяч рублей. Из этой суммы сами крымские татары выделили четыре тысячи рублей, а остальную часть просили выделить из вакуфных средств, то есть из доходов от использования мусульманских общинных земель, которыми распоряжалось государство. Ходатайство Е.Ф.Деларю поддержал директор народных училищ, а канцелярия Таврического губернатора потребовала план и смету на постройку школы, информацию об учительском персонале и подтверждении источников финансирования. Последнее подтверждалось сообщением городского головы о том, что свои пожертвования уже сделали Общество взаимного кредита, мусульманское благотворительное общество, а также землевладельцы

Аджи Мемет, Усеин Бекир-бай, Али Аджи Умер, Осман Сеит Мемет, Мустафа Али и Аджи Эннан.

Само городское управление использовать бюджетные средства города на такие цели не имело возможности, так как все доходы использовались на развитие инфраструктуры курорта. Приносящие доход в казну города гостиницы, дачи и частные пансионы, навели городских мужей на мысль о создании доходного дома. Для этого был куплен участок земли на берегу моря, а затем построена трехэтажная гостиница «Ялы Бахча» (в советское время – Курортная поликлиника, ныне отель «Redisson»). Организованное с приходом к управлению городом Давидовича, Общество курортного благоустройства активно проводило работу по улучшению досуга отдыхающих. На деньги общества, к предстоящему летнему сезону 1914 года, глава Алушты нанял духовой оркестр Виленского полка для развлечения отдыхающих на набережной и в городском саду. Городские улицы, ведущие к морю были освещены, основные дороги шоссированы, площади вымощены камнем, а источники и фонтаны (чешме) расчищены. Все вокруг предвосхищало какое-то необычное умиротворение и ожидание необратимых преобразований, как в жизни города, так и каждого алуштинца.

Начало первой мировой войны если не разрушило, то, по крайней мере, внесло коррективы в общественную жизнь Алушты. В кратчайшие сроки городской голова перестроил городское хозяйство для оперативного управления. В городе были организованы комитеты по устройству лазаретов, число которых достигает одиннадцати. Создание различных благотворительных обществ, способствует работе по оказанию помощи раненым и семьям погибших. В иллюзии «Ориан» проводятся благотворительные сеансы, а так называемый «кружечный сбор» за один день достигает более 500 рублей. Участвуя во всех благотворительных акциях, как городской голова и как частное лицо, М.М.Давидович старается направить эти средства на нужды самых нуждающихся семей военнослужащих.

Прошедшее десятилетие в жизни Мустафы Мурзы Давидовича было не

только временем перемен в любимом им городе, но и жизнью, когда он мог радоваться достижениям своей крепкой семьи, успехами своих детей и внуков. В это время состоялось и примирение с родственниками из Польши, которые приехав в Крым и увидев работу своего родича, прониклись глубоким уважением к самопожертвованию ради помощи народу, который связывал его общей историей.

Ближе к осени здоровье самого Мустафы-бея ухудшилось, а 21 декабря 1914 года его не стало. Какой это было потерей для города, показали похороны, на которых, кроме официальных лиц из разных городов России и Крыма, присутствовало огромное количество горожан, крестьян из близлежащих сел, учащихся школ, представителей различных религиозных конфессий. Свое уважение выразили и царствующие особы, прислав на похороны два серебряных венка, которые после похорон хранились у дочерей усопшего. По рассказам одной из них, в первые годы депортации эти венки спасли семью от голодной смерти – каждый серебряный листочек меняли на хлеб.

Мустафу Мурзу Давидовича похоронили на кладбище у Ашагы Джами (Нижняя Мечеть), а над могилой был установлен надгробный камень (башташ), который местные жители видели еще в 60-х годах прошлого столетия, на месте строительства троллейбусной станции в Алуште. По иронии судьбы, город, которому он отдал все свои благородные силы, не только не увековечил его память, но и уничтожил её безразличием к своей же истории. Сегодня мы надеемся не только на то, что это поймут и исправят нынешние алуштинские власти, но и сами крымские татары, для которых этот Человек невозможное сделал возможным.

ПОТОМКИ

Жизнь детей Мустафы Мурзы Давидовича сложилась по-разному, но судьба каждого из них сопровождалась обязательными лишениями и утратами, связанными с историей страны, предполагающей в своем становлении и развитии людские страдания. Такими событиями для них стали коллективизация, раскулачивание, репрессии, война, эмиграция и депортация.

Муж старшей дочери Мерьем Сетит-Мамут Халилев был образованным человеком, преподавал русский язык в татарских школах, а с июля 1918 по ноябрь 1920 года был городским головой Алушты. В семье родилось 8

детей, троих из которых похоронили в младенческом возрасте. Сама Мерьем умерла в Симферополе в 1931 году. В депортации их дети и внуки проживали в Узбекистане, а также иммигрировали из страны и ныне проживают в Америке и Германии.

В 2010 году нам удалось наладить контакты с правнучкой Мустафы Давидовича, внучкой его дочери Мерьем. Её тоже зовут Мерьем, фамилия по мужу Розенбаум, в настоящее время проживает в Мексике. Её двое детей Мустафа и Тамара преподают в Университете г.Мехико. Брат Мерьем Розенбаум проживает в США.

Сама Мерьем, которой летом этого года исполнится 80 лет, знает о своем знаменитом предке от мамы Зейнеп Халилевой. «По её рассказам, - рассказывает она, - прадедушка имел очень хороший характер, был очень мягкий человек и настоящий аристократ. Сама я хорошо помню дом в Алуште, который он построил, уже тогда в нем жило много семей. Сразу возле дома, у больших ворот, начинались сады и виноградники, в которых были самые изысканные сорта яблок, груш, хурмы и винограда. За ними ухаживали четыре садовника, они работали целый день. Недалеко от своего дома он купил землю для постройки домов дочерям Мерьем и Зоре. Дом бабушки Мерьем сохранился и сейчас находится на улице Горького, мы каждый раз его навещаем, когда бываем в Крыму».

О других потомках нашего выдающегося земляка мы имеем сведения из родословной, о которой было сказано в начале нашего повествования. Якуб Давидович (второй ребенок в семье) получив образование, работал учителем русского языка и литературы. В депортации проживал в городе Маргилане Узбекской ССР с женой Анифе-Шерфе и дочерьми Эдие и Сабрие. Сеттар (третий ребенок М.Давидовича) окончил медицинский и физико-математический факультеты одного из кавказских университетов, известен под фамилией Давидбек. О следующей дочери Разие известно лишь то, что она родилась в Бахчисарае и в первые годы после депортации из Крыма умерла от голода в Узбекистане.

Третья дочь - Зоре Давидович также родилась в Бахчисарае, а закончила жизнь в Ялте. Её правнучка Лейля Ниязи в публикации «Мой дед был родом из потомственных дворян» (ГК от 13 января 2006 года) рассказала о сво-

ем дедушке Ниязи Мустафа, который после раскулачивания не смог получить образования, терпел лишения и умер в ссылке в 1998 году. Кроме него у Зоре Давидович были дочь Шефика, сыновья Иззет и Решат.

О замужестве младшей дочери Мустафы Давидовича Мерзие мы уже упоминали. Брак с Меметом, сыном Аджи Эннана, скрепил узами родства две уважаемые в Алуште семьи и укрепил позиции крымских татар в городском управлении. Сама Мерзие умерла в Сибири в 1945 году, куда вывезли всю семью после раскулачивания. Дети от этого брака Фатма, Энвер и Эннан, после войны проживали в городе Янгюль Ташкентской области, где 5 февраля 1979 года умер их отец Мемет. Об этом и многом другом нам рассказала их правнучка Лиля Эннанова, повествование которой может стать основой для отдельной публикации об Алуште и алуштинцах.

В этом году исполнилось 160 лет со дня рождения Мустафы Мурзы Давидовича. Алуштинское крымскотатарское национально-культурное общество «Чатыр-Даг» имени Афуса Шахмурата в октябре 2011 г. собрало родственников этого замечательного человека, проживающих на разных континентах. Целью собрания было желание организовать оргкомитет и выступить с обращением к администрации города Алушты об увековечении памяти и проведении юбилейных мероприятий, посвященных Мустафе Давидовичу общественному деятелю и патриоту Алушты.

Литература

1. С. Дзядулевич. «Herbarz rodzin tatarskich w Polsce», Вильно, 1929.
2. В.Егоров „Русь и снова Русь“ <http://www.mangupa.net>
3. Дуван С. Э. «Я люблю Евпаторию...» Слово и дело городского головы. / Документы и материалы / Сост.: Кутайсов В.А., Кутайсова М.В. — Евпатория, 1996.
4. Таврические епархиальных ведомости 1900 г., № 17, с. 1212-1217.
5. ГА в АРК, Ф-489, оп.1, д.3882-3890.
6. ГА в АРК, Ф-64, оп.1, д.1056.
7. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.6, л.36
8. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.7, л.21,39
9. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.1, л.2.
10. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.14.
11. ГА в АРК, Ф-27, оп.1, д.12684, л.1,2,3,9,10,12,13,15.
12. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.54, л.5,8,11,14.
13. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.53.
14. ГА в АРК, Ф-622, оп.1, д.161.

Третий фестиваль национальных культур в Клайпеде!

ФАНИЯ КАМИНИНЕНЕ

Член Клайпедской общины татар «Нур» и Международного Союза писателей «Новый Современник»

8 ноября Клайпедский концертный зал, красочно и празднично оформленный, тепло принял гостей и участников III-го городского фестиваля «День национальных культур».

На сцене - флаги национальных общин города. Грандиозное по масштабу мероприятие – III-й Фестиваль национальных культур – открыл хореографический коллектив «Виюркас» Клайпедского молодежного центра (руководители В.Шлейниене, Л.Шлейнюте) композицией «Клайпеда – мой город родной». Девушки в красивых литовских национальных костюмах торжественно, в сопровождении литовской народной мелодии, вынесли флюгеры – символ 2014 года, потому что этот год объявлен в Клайпеде «Годом флюгеров».

Под звуки литовской народной мелодии участники праздника, певцы и танцоры в ярких национальных костюмах, приветствовали зрителей на своем родном языке: на литовском, русском, татарском, украинском, латышском, белорусском, иврите, немецком, азербайджанском, армянском, польском. Вот такая радуга национальных цветов и звуков!

С приветственным словом ко всем собравшимся, обратился мэр города Клайпеда Витаутас Грубляускас. Душевно поблагодарив участников и зрителей, мэр произнес особо теплые слова и для гостей, прибывших из Вильнюса и Ниццы (Латвия). В своем выступлении мэр отметил, что цель праздника - объединение культур и семей разных национальностей. «Вот уже третий год мы собираемся вместе на этот замечательный праздник, который традиционно, совместно с общинами города, организывает Центр национальных культур», - сказал мэр. Так же собравшимся приветствовали вице-спикер Сейма Литовской Республики Ярослав Наркевич, член Сейма Ирина Розова, директор Центра национальных культур Елена Буткявичене, упомянув о том, что «в нынешнее время членов общины объединяет неукротимое желание сохранять национальную идентичность».

Зрители были очарованы профессионализмом, особым талантом участников фестиваля. Услышав душевную

мелодию народной украинской песни в исполнении музыкальной семьи Вячеслава и Яны Тарасовых, многие, завороженные искренним, душевным, напевным исполнением, не смогли удержать счастливых слез. Украинская народная песня, исполненная под аккомпанемент детей, - скрипки и фортепиано - напомнила им о своей исторической родине, заставила людей проникнуться внутренне и сердцем приятъ слова песни!

Гость праздника - польский танцевальный коллектив «Перла» из Вильнюса (руководитель Герман Комаровски) порадовал зрителей профессионально исполненными народными танцами. Это стало своего рода подарком зрителям от члена Европейского парламента Вальдемара Томашевского. А приезд и участие цыганского ансамбля из Вильнюса «Рома дэ Дром» (руководитель Георгий Михай) состоялся при поддержке политической партии «Русский альянс».

В обширной и разнообразной программе фестиваля прозвучали белорусская песня (вок. анс. «Купалинка», руководитель В. Снигур), украинская народная песня «Ой, на гори два дубки» (вок. анс «Рушничок», руководитель Я. Тарасова), немецкая народная песня «Weim Kropenwirt» (вок. анс. руководитель И. Пакалнишкене), татарская народная песня «Баламишкин» (ансамбль «Ляйсан», руководитель Р. Мубаракшин), русская народная песня «Крутись веретенце» (вок. анс. «Лель» Клайпедского молодежного центра, руководители Т. Кононова, Е. Буткявичене), русская народная песня «Было у батюшки десять сыновей» (студия фольклора «Веретёнце» осн. школы «Паюрио», фольклорный анс. «Вечёра», руководитель М. Серебрякова), украинская народная песня «Месяц в небе» в исполнении Леси Мамоненко (Ассоциация прибалтийских украинцев), украинская народная песня «Цвите калына» (вок. анс. «Калына» при украинской воскресной школе, муз. руководитель Д. Матайтене), песня «Вечерняя заря» (клуб украинской традиционной культуры и фольклора «Просвіт», руководитель И. Пятрулёнене).

Красивое, задушевное исполнение народных песен чередовалось с задорными танцами и переплясами которые исполнили: танцевальный коллектив «Надежда»

Зал был полон зрителями

Выступает ансамбль Клайпедской общины татар «НУР»

(руководитель Н. Яковлева), танец «Русский перепляс» (русская община «Лада»), азербайджанский танец в исполнении Д. Гусейновой (община «Азерис», учитель Р. Мамедова), армянский танец в исполнении Арама Мурадяна (худ. руководитель Ю. Петросян, армянская община «Ван»).

Поразил зрителей красочным исполнением гимнастики Камиллы Павловой из еврейской общины, участницы Олимпиады 2014 г. в Израиле «Гимнастический этюд».

Задорно, весело прозвучала и музыкальная композиция «Вместе приходим, вместе уходим» гостей из Латвии (фольклорный ансамбль «Ницца», руководители С. Мачиня, К. Браже), которых пригласила латышская ассоциация «Атпута».

Ежегодный фестиваль приносит радость сотворчества не только взрослым, но и молодому поколению. Среди артистов – участников фестиваля – оказалось много талантливых и творческих детей. Артисты выступали со своими детьми, передавая им свои умения и опыт, а это и есть то, к чему мы стремимся – раскрыть творческий потенциал молодого человека! Думается, на таких праздниках – фестивалях творчества – зритель получает эстетическое наслаждение от своего труда, радость от

причастности к общему делу. Ведь именно в творчестве проявляется духовность народа, не забывающего о своих традициях, корнях, о своей исторической родине.

Творческий потенциал народа неисчерпаем! Замечательный праздник, объединивший на сцене разные виды творчества разных национальных общин, – фестиваль народных песен и танцев – наглядно продемонстрировал красоту и культуру человека сегодняшнего дня, желающего жить в мире и согласии, без межнациональных распри и войн. Ведь самодеятельное творчество раскрывает и реализует возможности обычного человека, желающего мирного неба и солнца, желающего сохранить устои семьи, беречь это и передавать будущим поколениям. И мне, как зрителю этого необычного праздника, хочется пожелать организаторам праздника, Центру национальных культур, обществу русской культуры «Отечество» и всем членам национальных общин творческих успехов и особую благодарность за удивительный праздник души!

Фестиваль проходил при поддержке Клайпедского городского самоуправления и Министерства культуры Литовской Республики.

Фото Рифа Набиева.

Конкурс чтецов Священного Корана состоялся в Москве

ГАЛИЯ ХАНУМ

Дорогие друзья, хочу поделиться с вами впечатлениями о 15-ом Международном конкурсе чтецов Священного Корана в Москве. Конкурс состоялся 20-го сентября 2014 года под патронажем Муфтия России шейха Равиля Гайнутдина и при поддержке Правительства Москвы. Конкурс прошёл в Крокус Сити Холле в зале имени великого певца и музыканта Муслима Магомаева, вмещающем 7233 человека. Парковка рассчитана на 6000 автомобилей.

Билеты были в свободной продаже, мой билет стоил 500 рублей, т.е. цена чашки кофе в заурядном кафе «Шоколадница». Свободных мест в зале не было.

В конкурсе принимали участие лучшие чтецы мира из 32 стран: Таджикистана, Танзании, Алжира, Туниса, Турции, Узбекистана, Хорватии, Эстонии, Пакистана, России, Йемена, Ливии, Ливана, Саудовской Аравии, Брунея, Катара, Ирана, Ирака, Египта, Индонезии, Германии, Афганистана, Мавритании, Малайзии, Киргизстана, Бахрейна, Словении, Судана, Омана, ОАЭ, Кувейта.

18-го и 19-го сентября был отборочный тур, а 20-го состоялся сам конкурс, который состоял из двух номинаций: 1) Хифз – знание Корана

наизусть и 2) Тилява – красота и правильность чтения

Членами жюри были знатоки Корана из Ливана, Алжира, России, Иордана (председатель жюри шейх Ахмет Шуки), Турции, Кувейта, Йемена.

Огромный многометровый экран позволял зрителям видеть чтеца, чтение которого останавливал любой член жюри и начинал сам читать отрывок из любого места любой суры, а чтец должен был продолжать чтение наизусть с этого места. И, таким образом, чтеца проверяли несколько членов жюри.

А зрители могли «контролировать», вернее следить за правильностью чтения на экранах слева и справа от чтеца, на эти экраны проецировалась страница из Корана, которую в данный момент читал наизусть участник конкурса. Каждый раз замирало сердце, так все болели за чтецов! Как будто тебе самому приходится вспоминать суры наизусть!!! Чарующие звуки сур Священного Корана и голоса чтецов звучат во мне до сегодняшнего дня.

В номинации Хафз лауреатами стали чтецы: 1 место – из Саудовской Аравии, 2 место – из Йемена, 3 место – из Ливии

В номинации Тилява: 1 место – из Брунея, 2 место – из Ирана, 3 место –

из Турции.

Закончил конкурс чтением суры один из известнейших знатоков Священного Корана во всём мире шейх Саид Аль Гамиди, много лет служивший в Мечети Пророка.

После конкурса были разыграны 3 путёвки для поездки на малое паломничество (умру). Все участники конкурса, члены жюри и высокие гости были награждены ценными подарками.

Представитель всемирно известного детского хирурга доктора Рошала из Института мозговых травм д-р Светлана Валиуллина благодарила спонсоров за огромную помощь, которая была оказана больным детям.

В перерыве в фойе была выставка Коранов, литературы на религиозную тему, выставка-продажа национальных костюмов, великолепных национальных украшений, народных изделий на любой вкус. А истинно верующие мусульмане и мусульманки во время перерыва поодаль совершали вечерний намаз! Этот день навсегда останется в моей памяти светлым и счастливым днём!

Желаю каждому из вас, дорогие друзья, испытать такое же чувство единения и счастья!

А д а с Я к у б а у с к а с Д А В Н Е Е

***

Бутримонис... Мне пять лет. Начало марта. Снег быстро тает, образуя серую непроходимую жижу. К нам во двор часто заворачивают сани, в них знакомые люди из окрестных деревень приезжают за покупками. Лошадей они привязывают к дому, подбрасывают им большую охапку сена, а сами с сумками уходят в местечко.

Меня несказанно влечет к лошадям. После зимы их шерсть облезлая, в клочьях, от них крепко пахнет стойлом и потом, запахами необыкновенно терпкими и приятными.

Мужчины и женщины в овчинных тулупах, разряженные, заходят к нам в дом, рассказывают деревенские новости, пьют чай. Случается, нам с братом суют какие-то сладости, яблоки.

По дому хлопочет моя прабабушка, на своем веку пережившая три революции, две мировые войны и ссылку. Добрая, милая старушка!

Наш дом небольшой, деревянный, крытый жостью. В нем лишь одна большая, пополам перегороженная комната, кухня и прихожая. Посреди комнаты топится белая кафельная печь, возле лежит большой ворох дров. Я люблю сидеть у печи и подкладывать в нее поленья, смотреть, как они постепенно разгораются, обжигая лицо и руки. Дрова потрескивают, из них с шипением выходит пахучая пена. В комнате становится тепло и уютно. В правом углу комнаты стоит телевизор марки «Темп», на стене, рядом с окном, – репродукция картины П. Н. Грузинского «Катание на масленице», в 1961 году подаренная моему отцу друзьями по случаю именин, под ней – красный диван-кровать, на котором я сплю, чуть дальше, в самом центре комнаты, – круглый складной стол, покрытый салатного цвета скатертью с бахромой, обставленный простенькими стульями. У другой стены – буфет, нагруженный недорогой посудой. Отдельно стоит фарфоровый чайный сервиз на шесть персон, украшенный голубым орнаментом и позолотой, – подарок моим родителям к свадьбе. Пол в комнате старый, дощатый, выкрашенный в темно-коричневый цвет, покрытый такого же цвета половиками.

Большую часть дня я провожу во дворе. Бегаю с братом или один по водянистому снегу, покуда насквозь не промокнут ноги, обутые в черные шершавые валенки. Одет я в черную мутоновую шубку, на голове – шапочка из мутона, завязанная под подбородком.

Как-то в обед я прохаживаюсь по двору. Брат еще в школе и мне, собственно, нечем заняться. Возле забора у нас выкопана яма, где хранится известь. Она обычно накрыта старым верхом от бочки, поэтому по двору я гуляю совершенно свободно. Соседский мальчик, свесившись через забор, зовет меня. Я иду к нему, но по пути неожиданно проваливаюсь в яму, которую забыли накрыть, и с головой ухожу под воду. Отец, в это время случайно бывший дома и стоявший у окна, выскакивает во двор и вскоре его твердая рука впиается в воротник шубки и с шумом выхватывает меня из ледяной воды.

Потом лишь помню, как стою в прихожей на сундуке, возле меня хлопочут мать и прабабушка, раздевают, обтирают, заворачивают в простыни, передевают во все сухое,

а я лепечу: «Я больше не буду, не буду...».

***

Осторожно скрипит дверь: к нам в дом входит нищий старик в обносках, с котомкой за плечами. В его правой руке старинная трость, которую, войдя, он обычно ставит в угол.

Когда нищий заходит, прабабушка всегда наливает ему тарелку супу, подает хлеба. Сев к столу, он вынимает чистый носовой платок и, аккуратно его разгладив, засовывает за ворот рубашки. Ест он осторожно, не торопясь, с каким-то врожденным достоинством. Он среднего роста, сутул, худощав, лет под семьдесят, с пышными желтыми с проседью усами и бородой клинышком – для деревни человек во всех отношениях необыкновенный. На затылке у него некрасивая большая розовая шишка. Ложку с супом он без спешки подносит ко рту, и она на несколько секунд исчезает в его бороде.

Мы с братом чуточку боимся старика, хотя знаем, что он ничего дурного нам не сделает. Почему мы его боимся? Может, нам противен тот кислый запах, который от него исходит?

После обеда странник обычно сидит на стуле в углу кухни, поглаживает свои усы и бороду и думает о чем-то своем, давно минувшем, далеком.

Иногда вступает в разговор с прабабушкой. Говорит он всегда по-польски. Язык у него изящный, голос приятный. Посидит так часок-другой, отдохнет и снова засобирается в путь. Никто не знает, куда он уходит и где ночует. Прабабушка всегда дает ему на дорогу хлеба, а в праздник – кусок пирога. Бывает, что он попросит что-нибудь из одежды. Тогда она, сердобольная, откроет свой сундук и долго роется в нем, пока не найдет что-нибудь подходящее для него.

Прощаясь, он со старинной галантностью целует ей руку, благодарно откланивается и не спеша уходит мелкой походкой, опираясь на свою трость. Заходит он не ко всем, лишь к тем, кого уважает, кого считает равными себе.

Его зовут пан Банковский, он бывший дворянин. Говорят, что когда-то он был богат, имел большое имение, но все спустил с рук: проиграл в карты и прокутил, а остатки бывшего богатства после войны национализировала советская власть.

Спустя несколько лет по деревне прошел слух, что он умер в доме престарелых.

***

Жарко в открытом поле летом после полудня. Я тяну лямку помощника-подростка в деревне у деда. Часто с ним, бывшим уланом, мы уходим в колхозное поле, долбим твердую, как камень, землю, выкорчевываем сорные травы между рядами свеклы. Колхозные поля обширны, борозды тянутся почти с километр, и мы работаем так, что душа просится наружу.

Солнце как раскаленная сковорода – трудно даже дышать. Когда уже совсем невмоготу, мы ищем тени под деревом, усаживаемся, чтобы немного подкрепиться жареной рыбой – дед ее жарил сам, – и начинаем не спеша есть. Рыба сильно соленая, ее почти невозможно положить в рот, нас одолевает такая жажда, что мне приходится бежать к колодезю за водой.

Интересно слушать деда. Он рассказывает о своей службе в уланах, об укладе жизни в довоенной Литве и еще о многом другом. Потом, как бы переведа мысли на другое, говорит:

– В книгах пишут, что в двухтысячном году наступит конец света... Я до того времени не доживу. Ты – другое дело. Говорят, что люди тогда измелчают, будут совсем маленькими и слабыми, как дети... Сколько тебе тогда исполнится лет?

Я подсчитываю:

– Тридцать шесть, – говорю и внутренне радуюсь от сознания, что тогда буду уже совсем взрослым.

– Мужчина в этом возрасте – в самом расцвете сил. Все увидишь своими глазами...

Мы еще долго сидим, он курит сигарету, потом поднимаемся, идем обратно в поле и лишь под вечер, усталые, возвращаемся домой.

Год спустя дед умер в больнице от головной опухоли. Его прах покоится на старинном татарском кладбище в Райжяй, в нескольких километрах от того места, где он родился и прожил всю жизнь и где мы выкорчевывали сорные травы на колхозном поле. Он не дождал до нового тысячелетия, может быть, чувствовал, что не доживет.

С тех пор прошло много лет, я очень часто вспоминаю его.

Сохранилась старая фотография: еще совсем молодой, в парадной форме улана довоенной литовской армии, в

начищенных до блеска хромовых сапогах, украшенных ремешками с бляшками, с саблей на левом боку, он стоит, вытянувшись в струну, на фоне романтических гор...

На снимке ему около двадцати лет, то есть меньше, чем мне сейчас. Время неумолимо бежит, вот уже новое тысячелетие перевалило за первый десяток, и мне порой начинает казаться, что люди действительно мельчают духом и телом, как когда-то говорил дед, и наступил конец старого уклада жизни, своеобразный конец времени...

***

Я лежу у речки под сенью старого ветвистого дерева, в руках у меня томик стихотворений поэтов средневекового Востока. Эти стихи я всегда читаю запоем, они мне кажутся волшебными, полными какого-то неземного блаженства.

Бутримонис, где я живу, – деревня небольшая, пыльная, с петляющими улочками между полуразрушенными домами, летом скучна и пустынна. Жизнь в ней по обыкновению теплится возле магазина, где в обед местные жители и приехавшие на телегах крестьяне запасаются продуктами и вином.

Мне пятнадцать лет, я мечтаю о литературной деятельности, чувствую пустоту и обреченность полупьяного деревенского существования. Поэтому я часто ухожу от людей, от шума.

Я долго читаю, потом лежу, запрокинув голову, и смотрю на небо. Оно голубое, без единого облачка. Солнце стоит в зените. Вся жизнь замерла, только бабочки порхают над лугом, да коровы мычат где-то.

Сильно пахнут цветы.

Я закрываю глаза, и сон медленно одолевает меня. Сначала я борюсь с ним, но быстро осознаю всю тщету этой борьбы, сдаюсь, и он уносит меня, заколдовывает. Когда просыпаюсь, погода свежеет, ветер порывисто колышет ветви старого дерева, с неба срываются отдельные капли дождя.

Я вскакиваю и бегу к дому, а дождь разрастается, превращается в ливень. Весь вечер и всю ночь непогодит, но к утру все стихает, появляется солнце и я снова иду к речке под сень своего дерева с томиком любимых стихов.

1997–2001

***

*На небе – ни одной звезды.
Зияет пустота ночная.
Круги лохматой темноты
На землю падают, не тая.*

*Не реют над землей мечты,
Не слышно песен, бойких плясок.
В тисках гнетущей тишины
Притихла жизнь без ярких красок.*

*Не видно гордой нищеты
Природы, непробудно спящей.
Где смысл и тайна красоты –
Во тьме ночной, в звезде блестящей?
10/11 февраля 2014*

***

*Динаре Мазитовой
Бывают дни, когда кружится вьюга,
А ты один бредешь среди полей.
Снежинок рой, как Баха fuga,
Растет все ярче, все буйней.*

*И чувствуешь немзыкальным ухом
Всю музыкальность февраля.
И постигаешь утомленным слухом
Аккорды фуги Бытия.*

1987–14 сентября 2013

***

*Как белоснежные птицы,
Руки скользили по шее.
Робко к глазам потянулись
Бледные губы, немея.*

*Стыдливо горячие щеки
Залились румянцем. Хмельные
Объятия, ласки и вздохи
В безумстве прорвались впервые.*

Чудесные белые руки

*С нею остаться позвали...
В буйственной страсти порыве
Струились слезы печали...*

18 марта 1996

***

*Я вас совсем не знаю, вижу лишь, что вы
Милы и обольстительно красивы.
Глаза лучисты – значит, вы добры,
А голос робкий, значит, – молчаливы.*

*Я не зову вас, но ловлю ваш взгляд,
Безмолвный, брошенный устало.
Вам одиноко. Мне ли не понять,
Что жизнь прошла и нету в ней причала.*

1996 – 2006

***

*Если лунной ночью не приду к тебе,
Знай, моя родная, что лечу к звезде.
Если ранним утром не приду к тебе,
Знай, моя родная, что тону во мгле.*

*Если в холод зимний не приду к тебе,
Знай, моя родная, – кутаюсь в метель.*

*Если год прамчится – не приду к тебе,
Знай, моя родная, я угас в тоске.*

1988

Джучи Михайлович Туган-Барановский

(Вильнюс, 6.09.1948 – Волгоград, 6.01.2015)

Во вторник, 6 января 2015 года, в Волгограде на 67 году жизни после тяжёлой непродолжительной болезни скончался доктор исторических наук, профессор Джучи Михайлович Туган-Барановский, потомок известного литовско-татарского дворянского рода.

Джучи был младшим сыном Михаила Михайловича Туган-Барановского (1902–1986), реэмигранта, известного писателя и журналиста, участника Второй мировой войны. Михаил Михайлович принадлежал к «обрусевшей» ветви рода (православие принял ещё в XIX в. прадед Джучи, лейб-гвардии штабс-ротмистр Иван Яковлевич Туган-Барановский). Но, как и многие такие потомки литовских татар, Михаил Михайлович живо интересовался историей предков и посещал в Литве древние татарские поселения. В Литве он и познакомился с матерью Джучи, Айшей Сулеймановной Ясинской (1922–?), которая также происходила из литовско-татарского рода. Имя отец ему дал в честь хана Джучи, старшего сына Чингиз-хана, к которому (через Тукана или Тугана, сына Батыя) возводило родословную Туган-Барановских позднейшее семейное предание.

Детские годы Джучи провёл в Литве, бывал там и позже (поддерживая контакты с родственниками), но уже в 1952 году они с матерью переехали в Волгоград (тогда Сталинград), где в то время жил и работал его отец. Окончив школу, с 1966 по 1971 год Джучи учился на историческом факультете Саратовского государственного университета (кстати, участвовал в раскопках золотоордынской столицы, Сарая), затем окончил аспирантуру и в 1978 г. в Московском государственном университете им. М.В. Ломоносова защитил кандидатскую диссертацию «Республиканская оппозиция во Франции в период консульства и империи Наполеона I (1799–1812 гг.)». В 1983 году из Саратова он переехал в Волгоград и стал преподавателем Волгоградского государственного университета.

В 1991 году он защитил докторскую диссертацию, посвящённую формированию политического режима Наполеона Бонапарта. Многие годы занимал в Волгоградском государственном университете должность заведующего кафедрой новой и новейшей истории (1991–2007), затем был профессором кафедры археологии и зарубежной истории. По отзывам коллег, как преподаватель, Д.М. Туган-Барановский отличался уникальной эрудицией, высокой требовательностью и способностью в доступной и увлекательной манере донести до студентов самые сложные исторические темы. При этом он продолжал научно-исследовательскую деятельность, был автором шести книг и множества статей.

Долгое время Д.М. Туган-Барановский активно занимался наполеоновской эпохой, в частности, республиканской оппозицией Бонапарту (одной из ярчайших фигур которой был генерал Моле, который в 1812 г., во время «русского похода» императора, объявив о гибели Наполеона в России, попытался захватить власть в Париже и восстановить республику).

В последние годы жизни Джучи обратился к проблемам социально-экономической истории России конца XIX – начала XX в., исследовал политическую и научную деятельность своего деда – выдающегося русского ученого, экономиста, историка и политика Михаила Ивановича Туган-Барановского (1865–1919), труды которого в СССР вплоть до 1991 года были под запретом из-за его по-

лемики с В. И. Лениным. В 2002 г. Джучи присутствовал в Донецке на открытии памятника М.И. Туган-Барановскому, чьё имя носит Донецкий государственный университет экономики и торговли, в 2009 г. опубликовал в Донецке его биографию (с приложением писем). В декабре 2014 г. Джучи успел завершить работу над монографией, посвященной М.И. Туган-Барановскому.

За свою многолетнюю работу на ниве истории, Джучи Михайлович неоднократно был удостоен различных наград. Он был награждён знаком «Почетный работник высшей школы», медалью в память М.И. Туган-Барановского Президиума Академии Наук Украины, медалями Российского Императорского Дома «Юбилей Всенародного Подвига» и «400-летие Дома Романовых».

Мы были знакомы давно, с конца 1970-х годов, виделись нечасто, но созванивались, обменивались своими книгами. Джучи дорожил и гордился традициями семьи, с интересом прочитал книгу «Литовские татары в истории и культуре», где его предкам и родственникам уделено немало места, передал мне в Москву свою книгу, посвящённую деду. Незадолго до смерти Джучи Михайловича, 17 декабря 2014 года, родовой герб Туган-Барановских, внесённых в родословные книги Виленской, Гродненской и Костромской губерний и Царства Польского, именуемый «Туган» («Tuhan») по представлению Герольдии был утверждён Главой Российского Императорского Дома. К сожалению, передать Джучи в Волгоград гербовый диплом я уже не успел...

В памяти своих коллег и учеников Джучи Михайлович навсегда останется талантливым преподавателем, выдающимся ученым и отзывчивым, искренним и обаятельным человеком.

Хотелось бы ещё раз выразить искренние соболезнования родным и близким, друзьям покойного.

Станислав В. Думин

"Tatarzy litewscy"

Lietuvos Totoriai

Jubileusz gazety „Lietuvos totoriai”

GALIM SITDYKOW

„Moim zdaniem, w naszej wspólnocie gazeta powinna być elementem jednoczącym. Gazeta bowiem trafi do każdej rodziny, opowie ludziom o naszych problemach i troskach, osiągnięciach i sukcesach. Będzie rozbudzać wśród czytelników pragnienie uczynienia czegokolwiek pożytecznego dla naszego odrodzenia.”

Romualdas Makaveckas

Pierwszy numer gazety „Lietuvos totoriai” (dalej „LT”) trafił do czytelników 18 stycznia 1995 roku. Nakład 1000 egzemplarzy był odebrany w przeddzień, 17 stycznia, i tego wieczoru świętowaliśmy jej narodziny w gabinecie redaktora naczelnego gazety „Šalčia” Jadvigi Čaplikienė. W tym wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele wspólnot narodowych Solecznik, pracownicy redakcji „Šalči”. Społeczność tatarską reprezentowali: Adas Jakubauskas, Galina Półtorzycka, Maria Jakubowska i Motiejus Abunevičius. Nie przybył główny sprawca wydarzenia Romualdas Makaveckas (wieczna mu pamięć), który w sierpniu 1994 roku, dzień po wybraniu go na przewodniczącego Wspólnoty Tatarów Litewskich, zatelefonował do mnie i zaproponował mi stworzenie gazety tatarskiej społeczności, o której marzyliśmy i rozmawialiśmy już niejednym rok. Argumentował, że jestem dziennikarzem, pracuję w redakcji, znam zasady jej funkcjonowania i z pewnością poradzę sobie z tym zadaniem. I tak, na podstawie wzajemnego porozumienia, założycielami gazety stali się: Romualdas Makaveckas, Galim Sitdykow i Adas Jakubauskas, którzy w październiku 1994 roku zarejestrowali tytuł w ministerstwie sprawiedliwości Litwy.

W przygotowaniu materiałów do pierwszego numeru pomagali mi pracownicy gazety „Šalčia”. Redaktorem wydania litewskiego została Rimantė Jurgienė, rosyjskiego – Anna Kriksčiūnienė, obowiązki redaktora odpowiedzialnego pełniła Vanda Kerienė. W skład kolegium redakcyjnego weszli: Mensaid Bajraszewski, Motiejus Abunevičius i Farida Dzenajavičienė. Takim sposobem dokonano się wydanie pierwszego numeru „LT”. Dla wszystkich Tatarów Litwy było to, jak mi się wydaje, długo oczekiwanym, przyjętym z entuzjazmem wydarzeniem. Niebawem redakcja otrzymała list zatytułowany „Pierwsze koty za płoty”, w którym czytelniczka pochwaliła pracę redakcji.

Korzystając z jubileuszu 20-lecia gazety, pozwolę sobie wspomnieć krótko o zawartości pierwszego numeru, wydanego drukiem wypukłym w formacie A3 w solecznickiej drukarni. Głównym materiałem numeru stał się wywiad z przewodniczącym Wspólnoty Tatarów Litewskich Romualdasem Makaveckasem, „Nasz cel: wyprowadzić tatarską społeczność na nowy jakościowo poziom we wszystkich dziedzinach”. Cytat z wywiadu posłużył za motto tego artykułu. Szanowny Romualdas, odpowiadając

na pytania redakcji, mówił o problemach, trudnościach i działaniach wspólnoty, zagadnieniach życia religijnego, wskazywał sposoby ich rozwiązania, wyrażał wiarę w to, że gazeta stanie się jednym ze sposobów zjednoczenia litewskich Tatarów w jednolitą wspólnotę. Sądzę, że przez te wszystkie lata gazeta spełniła postawione przed nią zadanie.

Na pierwszej kolumnie znalazły się także gratulacje dla pierwszego numeru „LT” Severinasa Vaitiekusa, zastępcy dyrektora do spraw mniejszości narodowych Departamentu do Spraw Regionalnych i Mniejszości Narodowych przy Rządzie Republiki Litewskiej. Stwierdził między innymi: „Wiemy i pamiętamy, że za kilka lat litewscy Tatarzy obchodzić będą 600-lecie osiedlenia się na Litwie. Myślę, że ta gazeta jawi się jednym z konkretnych kroków także w tym kierunku”.

W drugim wydaniu gazety opublikowano „Uwagi z międzynarodowej konferencji w Rejzach”, w której uczestniczyli Tatarzy Litwy, Polski i Białorusi. Omówione wówczas zostały przygotowania do 600-lecia osadnictwa Tatarów litewskich, stan i perspektywy organizacji życia religijnego, sytuację prasy oraz historię litewskich Tatarów. Informację o pierwszym zagadnieniu przedstawiła doktor nauk historycznych Tamara Bairašauskaitė. Jej propozycję wspólnego świętowania jubileuszu poparli przedstawiciele wszystkich państw uczestniczących w konferencji. Porozumienie osiągnięto również w pozostałych sprawach. Bardzo na czasie zabrzmiały słowa prof. Selima Chazbijewicza, który stwierdził m.in.: „Tatarzy Polski, Litwy i Białorusi stanowią jedną grupę etniczną – litewskich Tatarów, która uformowała się w Wielkim Księstwie Litewskim”.

Problematykę islamu, duchowego życia muzułmanów Litwy w artykule „Byliśmy i będziemy razem” poruszył imam Rustem Kurmaç, pracownik Ambasady Turcji na Litwie. Rozpatrując historię wzajemnych kontaktów muzułmanów Litwy i Turcji, dostrzegając możliwości ich rozwijania i wzmacniania. Szczególnie aktualne dla obecnej sytuacji międzynarodowej pozostają jego słowa: „Islam – to religia pokoju, religia przyjaźni, religia braterstwa. Dlatego, jeśli muzułmańskie i chrześcijańskie narody będą żyły w pokoju – pokój będzie na całej ziemi. Tutaj, na Litwie, widzę pokój, przyjaźń i braterstwo między chrześcijanami i muzułmanami. Oznacza to, że litewskie państwo będzie stawać się silnym, przyjmując pod swoje skrzydła pokrewnych nam religijnie i etnicznie Tatarów, będzie rosło jego duchowe i materialne bogactwo”.

Czwarta kolumna składała się w przeważającej części z materiałów informacyjno-reklamowych w stylu nowoczesnej prasy. Ważne miejsce wśród tych wiadomości zajmuje informacja o młodzieżowych wieczorkach w Rejzach: „Organizowane są w soboty. Jest kuchnia i możliwość przenocowania. Można urządzać wesela i inne spotkania rozrywkowe. Zwracać się należy do Rimantasa

Bairašauskasa”. Podany jest adres i numer telefonu. Niestety, Dom Wspólnoty w Rejżach najczęściej wykorzystuje się w celach pogrzebowych, chociaż i to stanowi ważną i pożyteczną sprawę – zapewnienie godne odprowadzenie zmarłego w ostatnią drogę.

Na pierwszej stronie pierwszego numeru, w prawym dolnym rogu znalazła się notatka „Opinie o Muhammadzie”. Mówi się w niej o książce znanego amerykańskiego historyka, matematyka i astronoma Michaela H. Harta „100 postaci, które miały największy wpływ na dzieje ludzkości”. Wśród nich znaleźli się m. in. Arystoteles, Budda oraz Konfucjusz. Jednakże autor nie tylko wydzielił „sto pierwszych” wybitnych osobistości, systematyzując nazwiska w zstępującym porządku od numeru pierwszego do setnego. Wyjaśniając swoją klasyfikację, Hart, ku wielkiej radości muzułmanów, pod numerem pierwszym wymienił Proroka Muhammada. Zdaniem uczonego, wynika to z dwóch zasadniczych powodów: Muhammad był twórcą zarówno teologii islamu, jak i podstawowych zasad etycznych i moralnych, a także odegrał kluczową rolę w nawracaniu wielu ludzi na nową wiarę oraz w ustanowieniu religijnej praktyki islamu. W kolejnych numerach gazety również zajmowano się problematyką islamu i religijnego życia muzułmanów Litwy.

W pierwszym wydaniu opublikowany był kalendarz muzułmańskich świąt w roku 1995. Redakcja trzyma się tej tradycji, zamieszczając kalendarz w każdym noworocznym numerze gazety.

Pięć pierwszych numerów „LT” wydano w Solecznikach. Cztery – po litewsku i rosyjsku, piąty – po litewsku, rosyjsku i polsku (redaktor – Jolanta Bogdziewicz). Później drukowanie gazety przeniesiono do Kowna. Do roku 2003 z powodów finansowych ukazywała się tylko po litewsku, ale w następnych latach przywrócono wydania w języku rosyjskim oraz polskim. Było to spowodowane koniecznością udostępnienia publikacji dla rosyjskojęzycznych mieszkańców Litwy i białoruskich Tatarów oraz polskojęzycznych Tatarów polskich, którzy również aktywnie współpracują z naszą redakcją. Korzystając więc z okazji, dziękujemy redaktorowi polskiego wydania gazety Musie Czachorowskiemu i tłumaczce Tatjanie Čachorovskiej. Redaktorem

odpowiedzialnym „LT” od roku 1996 pozostaje niezmiennie Jonas Ridzvanavičius, który wypełnia swe obowiązki z wyjątkową sumiennością i kreatywnością. Skład zespołu redakcyjnego zmienił się w razie potrzeby.

Obchodzimy jubileusz 20-lecia wyjścia w świat pierwszego wydania gazety „Lietuvos totoriai”. Z tego powodu szczegółowo zwracałem uwagę na główne materiały pierwszego numeru, aby podkreślić, że w następnych edycjach podstawowe kierunki i tematyka pisma były utrzymywane i rozwijane. Przez te wszystkie lata „LT” starała się w jak największym stopniu ukazywać kulturalne i duchowe życie, święta religijne oraz historię Tatarów litewskich. Publikowała wywiady, opowieści o żyjących obecnie znanych ludziach, tatarskich rodzinach oraz o postaciach historycznych, które pozostawiły po sobie ślad w historii i kulturze. Nie pozostawiamy bez odzewu tematyki młodzieżowej. Gazeta odzwierciedla interesy całej tatarskiej diaspory na Litwie, w tym osób przybyłych tu w ostatnim okresie w charakterze wojskowych i cywilnych specjalistów. Podejmuje również międzynarodowe związki Tatarów litewskich z Tatarami kazańskimi i krymskimi.

Oczywiście, w pracy redakcyjnej pojawiają się problemy i trudności, zdarzają omyłki, niedociągnięcia. Jako redaktor naczelny składam podziękowania naszym czytelnikom za cierpliwość i przychylność dla gazety oraz zrozumienie naszych trudności. Dziękuję też naszym przedsiębiorcom za finansową pomoc, a terenowym korespondentom – za ich twórcze materiały, na które zawsze czekamy i publikujemy w miarę możliwości.

Jestem pewien, że jubileusz 20-lecia gazety „Lietuvos totoriai” to święto dla wszystkich litewskich Tatarów, a również dla naszych sąsiadów – historycznie spowinowaconych Tatarów Polski i Białorusi. To święto dla wszystkich ludzi zainteresowanych narodowymi i kulturalnymi tradycjami innych narodów. 20-letnia droga daje nadzieję, że przed gazetą jeszcze nie jedno dziesięciolecie i w przyszłości będzie ona jednym z czynników, przyczyniających się do utrzymania jedności i współdziałania wszystkich tatarskich wspólnot Litwy.

(Tłum. z jęz. rosyjskiego Musa Czachorowski)

O tatarskiej literaturze w Białymstoku

MICHAŁ ŁYSZCZARZ

Obserwowany w ostatnich latach intensywny rozwój badań poświęconych polskim Tatarom powoduje, że – bez wielkiej przesady – pokusić się można o stwierdzenie, iż szeroko rozumiane aspekty kultury i religii, a także dzieje osadnictwa tatarskiego w sposób trwały wpisały się w perspektywy badawcze polskiej nauki. O wzrastającym znaczeniu tej, niegdyś niszowej, tematyki świadczyć może jej popularność mierzona liczbą publikacji o naukowym bądź literackim charakterze. Zainteresowanie problematyką tatarską odzwierciedlają również coraz częstsze konferencje naukowe i sympozja. Wśród wielu z nich wymienić warto m.in. konferencję naukową „Tatarzy – Historia i Kultura”, która towarzyszyła wystawie w Muzeum Narodowym Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego (Szreniawa, 27–28 czerwca 2009 r.), konferencję naukową „Tatarzy Wielkiego Księstwa Litewskiego w języku, kulturze i historii” (Toruń, 10–11 września 2009 r.), Ogólnopolskie Sympozjum „Teraźniejszość i przyszłość Tatarów w Polsce i Europie”, (Białystok, 30 września 2011 r.) oraz Ogólnopolską Konferencję Naukową Studentów i Doktorantów „*Tatarzy na ziemiach Rzeczypospolitej*” (Lu-

bin, 14 grudnia 2012 r.).

W tym właśnie duchu, w dniach 14–15 listopada 2014 roku odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. „Estetyczne aspekty literatury polskich, białoruskich i litewskich Tatarów (od XVI do XXI w.)”, zorganizowana przez Katedrę Badań Filologicznych „Wschód–Zachód”, działającą na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu w Białymstoku, przy wsparciu Książnicy Podlaskiej im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku oraz wydatnej pomocy podlaskiej społeczności tatarskiej (m.in. Związku Tatarów RP oraz Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR w Bohonikach), pod patronatem Polskiego Stowarzyszenie Komparatystyki Literackiej. Patronami honorowymi obrad byli: Prezydent Miasta Białegostoku oraz Marszałek Województwa Podlaskiego. W organizację imprez towarzyszących włączyło się Muzeum Historyczne w Białymstoku.

Dwudniowy program konferencji obejmował osiemnaście wystąpień. Wśród nich znalazły się referaty dotyczące zarówno tematyki ogólnej, dość luźno związanej z polskimi Tatarami, jak i opracowania poświęcone nieraz bardzo szczegółowym zagadnieniom. Orientalistyczne tło, które umiejscowiło

Tatarów w obrębie wpływów kultury muzułmańskiej, przedstawił prof. Marek Dziekan z Łodzi (Życie i dzieło bośniackiego pisarza muzułmańskiego Muhameda Hevaiego Uskufiego) oraz mgr Sergii Rybalkin z Kijowa (wygłoszony w języku angielskim referat: Ewolucja współczesnej poezji marokańskiej). Perspektywą analizy związków polskich Tatarów z kulturą narodową zajęła się prof. Jolanta Sztachelska z Białegostoku (Tatarzy w twórczości Henryka Sienkiewicza), a także Anna Cudowska z Białegostoku (Wpływy tatarskie w modzie polskiej XVII–XIX w.) oraz prof. Jan Tyszkiewicz z Pułtusza (Kilka uwag o piśmiarstwie Stanisława Kryczyńskiego). Współczesnej poezji tatarskiej przyjrzeni się natomiast

prof. Swietłana M. Czerwonnaja z Torunia (wygłoszony w języku rosyjskim referat: Poezja i publicystyka Selima Chabijewicza), dr Maciej Dajnowski z Gdańska (Fantazmat Wielkiego Stepu we współczesnej poezji Tatarów polskich) oraz dr Michał Łyszczarz z Olsztyna (Społeczny wymiar współczesnej poezji polskich Tatarów).

Ciekawe wystąpienie poświęcone kolekcji kitabów, które znajdują się w zbiorach British Library przedstawiła dr Shirin Akiner z Londynu. Zagadnieniom rękopiśmiennictwa Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego uczestnicy konferencji poświęcili zresztą zdecydowanie największą uwagę. Tematyka kitabistyczna dominowała podczas panelu, który odbył się w drugim dniu obrad. Uczestnicy konferencji zgromadzeni w Sokólskim Ośrodku Kultury mogli wysłuchać wystąpienia m.in. dr Anetty Luto-Kamińskiej z Warszawy (Znaczenie literatury Tatarów WKL dla badań lingwistycznych nad polskimi tekstami dawnymi), dr Magdaleny Lewickiej z Torunia (Identyfikacja i analiza arabskiej warstwy językowej fragmentu tzw. tefsiru z Olity), mgr Jekateriny Merkuljevej (wygłoszony w języku rosyjskim referat: Szyckie elementy w rękopisach litewskich Tatarów), dr Dmitry Sevruka (wygłoszony po białorusku referat: Kompleks egzorcyzmów w chamajlach białoruskich Tatarów), a także referatu rozwiązującego zagadkę nieznanego dotąd fragmentu rękopisu polskiego przekładu Koranu z XIX w., który przedstawił prof. Czesław Łapicz z Torunia, dr hab. Joanna Kulwicka-Kamińska z Torunia oraz dr Artur Konopacki z Białegostoku.

Warto dodać, iż konferencji towarzyszyło spotkanie z Lucyną Lesisz, która przedstawiła uczestnikom obrad efekty prac konserwatorskich nad rękopiśmiennymi zabytkami tatarskimi ze zbiorów Muzeum Historycznego w Białymstoku. Pani kierownik przedstawiła również genezę białostockiej kolekcji tatarianów, akcentując przy tym rolę Macieja Konopackiego, który zainicjował działania na rzecz ochrony dziedzictwa polskich Tatarów. Wizycie w Muzeum Historycznym w Białymstoku towarzyszyła również promocja najnowszych wydawnictw książkowych poświęconych tematyce tatarskiej. Po zakończeniu drugiego dnia obrad miał również miejsce wyjazd do pobliskich Bohonik, gdzie z uczestnikami konferencji spotkał się Aleksander Bajraszewski. Imam tamtejszej gminy oprowadził gości po meczecie i cierpliwie odpowiadał na nurtujące gości pytania.

Białostocka konferencja niewątpliwie przyczyniła się do **wzbogacenia dorobku badań nad historią i kulturą polskich Tatarów**. Obserwowany od kilkunastu lat dynamiczny wzrost zainteresowania Tatarami pozwala żywić nadzieję na to, że integracja środowiska naukowego zajmującego się tematyką związaną z tą fascynującą grupą etniczną będzie się pogłębiać. Być może uwieńczeniem tego procesu będzie w przyszłości stworzenie tatarologii, rozumianej jako interdyscyplinarna specjalizacja naukowa, funkcjonująca na pograniczu nauk społecznych i humanistycznych.

Tekst i fot. Michał Łyszczarz

Tatarskie spotkanie w SGGW

MUSA CZACHOROWSKI

W Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie 20 stycznia br. odbyło się kolejne spotkanie z cyklu „Bliscy znani i... nieznanzi”, zatytułowane „85 lat wydawnictw tatarskich w Polsce”. Jego organizatorka, prof. Teresa Zaniewska – kierownik Katedry Edukacji i Kultury, długoletnia, serdeczna przyjaciółka tatarskiej społeczności, zaprosiła w gościnę Halinę Szahidewicz, Selima Chazbijewicza, Aleksandra Miśkiewicza oraz Musę Czachorowskiego. A jako, że nie tylko o działaniach wydawniczych i kulturotwórczych Muzułmańskiego Związku Religijnego oraz Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej miała być mowa, to prelekcjom towarzyszyły występy taneczne dziecięco-młodzieżowego zespół „Buńczuk” oraz „biesiada przyjaciół”, czyli degustacja tradycyjnych potraw tatarskiej kuchni, wykonanych przez Krymskie Tatarki, ufundowana przez Muzułmańską Gminę Wyznaniową MZR w Białymstoku. Można było również zapoznać się z tatarskimi publikacjami, w tym z najnowszym numerem reaktywowanego po 8 latach „Rocznika Tatarów Polskich”.

W Auli Kryształowej było już coraz ciasniej. Z samego Białegostoku zajęchało ponad trzydzieści osób, m.in. Helena Alijewicz, Mierjema Chalecka-Giembicka, Anna i Krzysztof Mucharscy, Lilla Świerblewska, Barbara Pawlic-Miśkiewicz, Serwer i Zarema Alijewowie i Maciej Rodkiewicz. „Buńczuk” reprezentowały dwa, a właściwie trzy pokolenia: jedno, związane z zespołem od kilkunastu już lat – Monika Szczęsnowicz, Elwira Szehidewicz oraz Stefan Mustafa Szczęsnowicz – drugie, młodsze: Kama Iljasiewicz, Emilia Mucharska, Aisza Jabłońska, Jakub Andracki – oraz najmłodszy: Weronika Klepaczka, Arzy Alijewa, Iza Szczęsnowicz, Sylwia Czepiel, Wiktorina Czepiel, Dżemila Aleksandrowicz, Bartosz Szczęsnowicz, Adam Półtorzycki, Adam Aleksandrowicz i Selim Mucharski. Z warszawskiej społeczności tatarskiej pojawili się Danuta Kuczyńska i Grzegorz Dżemil Bohdanowicz, byli tamtejsi muzułmanie, m.in. Agnieszka Amatullah Wasilewska, Filip Wasilewski oraz Mohamed Adham Abd El Aal. Z Torunia przybyły zaprzyjaźnione przedstawicielki kadry naukowej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika: prof. Swietłana Czerwononaja, dr hab. Joanna Kulwicka-Kamińska i dr Magdalena Lewicka, zaś Uniwersytet Warmińsko-Mazurski reprezentował dr Michał Lyszczarz. Zawitały także panie z Łowicza oraz wiele innych

Ozdobą spotkania był występ tatarskiego zespołu „Buńczuk” z Białegostoku. Na zdjęciu: najmłodsze członkowie zespołu.

Od prawej: Halina Szahidewicz, mufti Tomasz Miśkiewicz, Musa Czachorowski, Aleksander Miśkiewicz i Adam Murman.

osób, interesujących się tatarską kulturą i historią. W sumie zebrało się około stu pięćdziesięciu osób.

Wszystkich gości serdecznie powitała prof. Teresa Zaniewska, po której głos zabrał mufti RP Tomasz Miśkiewicz. „Ważne są dla naszej społeczności takie spotkania, oznaczają bowiem, że to, co robimy, jest na tyle interesujące, iż warto nas zapraszać. Chętnie dzielimy się naszymi osiągnięciami” – powiedział. Potem zaś prowadząca spotkanie dr Ida Schabieńska przekazała głos prelegentom. Nie mógł, niestety, dojechać prof. Selim Chazbijewicz, jego wystąpienie na temat czasopiśmiennictwa tatarskiego w Polsce i na emigracji od przedwojnia do roku 1967 przedstawił Adam Murman z Gdańska. Piszący te słowa omówił działalność wydawniczą Związku Tatarów RP oraz Muzułmańskiego Związku Religijnego po roku 1997. Warto nadmienić, że obecnie ukazują się cztery czasopisma tatarsko-muzułmańskie: kwartalnik „Przegląd Tatarski”, kwartalnik „Muzułmanie Rzeczypospolitej” (tylko w wersji elektronicznej), półrocznik „Życie Tatarskie” oraz „Rocznik Tatarów Polskich. Seria 2”. Wydawane są również ciekawe pozycje książkowe. Halina Szahidewicz, była długoletnia przewodnicząca Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Białymstoku, twórczyni i opiekunka „Buńczuka” (obecnie funkcję tę sprawuje Anna Mucharska), przybliżyła przedsięwzięcia kulturotwórcze gminy.

W gościnnych progach warszawskiej uczelni Tatarzy byli już kilkakrotnie, więc dla podkreślenia tych serdecznych kontaktów Emilka Mucharska wykonała wyjątkowy taniec solowy dedykowany Jego Magnificencji Prof. dr. hab. Alojzemu Szymańskiemu, rektorowi SGGW. A po gromkich oklaskach, które zebrała Emilka, wystąpił „Buńczuk”. Przyciągały wzrok Monika Szczęsnowicz i Elwira Szehidewicz, wraz ze Stefanem Mustafą Szczęsnowiczem należące do zespołu od samego początku jego istnienia. Świetnie prezentowali się pozostali wykonawcy, z występu na występ coraz lepsi zarówno w tańcach, jak i w recytacji, zaś obecność najmłodszych, często kilkuletnich basatyków, jeszcze trochę nieporadnie, ale z jakim wdziękiem pojawiających się na scenie, napędza wiarą, że „Buńczuk” ma przed sobą długie, udane istnienie.

W przerwach można było spróbować tatarskich smakołyków, a chętnych do tego naprawdę nie brakowało. Toczyły się ożywione kularowe rozmowy, wymieniały się pozdrowienia, robiono zdjęcia, dyskutowano o różnorodnych, niewątpliwie interesujących sprawach. Wiele

osób zatrzymywało się przy stołach z tatarskimi wydawnictwami: okazja do nabycia książek i czasopism wydawanych przez Muzułmański Związek Religijny, Związek Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej oraz Çaxarxan Xucaliq nie trafia się znowu nazbyt często. I jak to zazwyczaj bywa podczas

rzeczywiście udanych imprez – czas minął niepostrzeżenie i z zaskoczeniem zorientowaliśmy się, że trzeba opuścić już gościnne progi Auli Kryształowej. Pozostanie w nas jednak pamięć o pięknie spędzonych chwilach.

Fot. Krzysztof Mucharski, Michał Łyszczarz

Zapomniany tatarski mizar

MUSA CZACHOROWSKI

Na prawym brzegu Wilii, w pobliżu wioski Karolin (błr. Каралино) znajduje się zapomniany tatarski cmentarz. Przed wojną były to ziemie województwa wileńskiego Rzeczypospolitej, obecnie należą do Republiki Białoruś. Nieopodal leżą Krzywicze (błr. Крывичы) oraz miasteczko Dołhinów (błr. Даўгiнава), w którym według spisu powszechnego z roku 1921 zamieszkiwało 29 muzułmanów. Tak opisał tę okolicę hrabia Konstanty Tyszkiewicz (1806-1868) w swym życiowym dziele pt. „Wilija i jej brzegi”¹.

Naprzeciw ujścia Dźwinosy, na prawym brzegu Wilij, mamy wieś Stachy; od niej idąc prawym brzegiem tej rzeki i śledząc ją w rozlicznych zakrętach, w jakie się ona tutaj wśród kwiecistych błoni wywija, napotyka się na mogilnik tatarski. Niedaleko od brzegu na niewielkim wzgórku jest zbiór kurhanów, mających wszelkie charaktery mogił przedchrześcijańskich. Lubo mnie chętka brała niezmyślna do rozwinięcia moich nad temi mogilami archeologicznych poszukiwań kopać ich wszakże nie odważyłem się; albowiem w religijnem są one poszanowaniu u Tatarów osiadłych w tej okolicy. Dotąd się wszyscy Tatarowie tutejsi chowają w tem uroczysku. Podanie jest, iż tu się znajduje pochowany niejakiś han tatarski, przez księcia litewskiego Witolda zabrany. Powiadano mnie nawet, iż Tatarowie mają na to miejsce przywilej, jakoby któregoś z książąt litewskich, lecz tego przywileju dopytać się nie potrafiłem. Tatarzy dołhinowscy, sprawdzani przeze mnie, nie umieli mnie w tym względzie objaśnić, zsyłając się na swego mołnę, mieszkającego w miasteczku Krzywiczach. Niezadowolniony ta odpowiedzią, posłałem do mołny moje zapytania, na co mnie wręcz ten tatarski kapłan odpowiedział, iż żądanych na to uroczysko Tatarowie szczególnych przywilejów nie posiadają. Takowem objaśnieniem mołny tatarskiego komentować się mnie przyszło.

Nie daleko od tego uroczyska, zawsze na prawym brzegu rzeki jest dwór Karolin, od którego ku Wilij płynie rzeczka Siarnistą, nazwana; z przeciwnej zaś strony, na lewym brzegu tej rzeki od wioski Olesina jest przekop do Wilij wprowadzony, którym prostuje płynącą tam rzeczka, zowiącą się Drożdżianką. Za dworem Karolinem jest wieś Kamień; w niej ostatni już most na rzece Wilij, na trakcie wiodącym z Mińska do Dołhinowa.

Wśród rosnących gęsto drzew i bujnego poszycia znajduje się około 50. kopców, porośniętych gęstą trawą, zasypanych liśćmi oraz igliwem. Jak podaje tablica informacyjna, jest to teren zabytkowy: cmentarz kurhanowy z IX-XI stulecia. A na tych starych kurhanach, kopcach, i między nimi, tkwią kamienne tablice nagrobne z polskimi, rosyjskimi i arabskimi inskrypcjami. To tatarskie mogiły, świadectwo odwiecznej obecności muzułmanów w sercu Europy. Najprawdopodobniej pochówki rozpoczęto tu pod koniec XVIII wieku, jednak z uwagi na brak informacji pisanych oraz niemożność odczytania napisów na najstarszych, nieomal całkowicie zniszczonych nagrobkach, trudno

ustalić to w miarę dokładnie. Zmarłych grzebano tutaj jeszcze do roku 1980. Byli to niewątpliwie Tatarzy z leżących nieopodal miejscowości, m.in. Dokszyc (błr. Докшыцы), Głębokiego (błr. Глыбокае), Miadzioła (błr. Мядзел), Ambrozowicz (błr. Амбросавічы), Widz (błr. Відзы), Postaw (błr. Відзы), Dołhinowa (błr. Даўгiнава). Na niektórych nagrobkach dają się jeszcze rozczytać zapisane po rosyjsku nazwiska: Gembicki, urodzony bodajże w roku 189(?); Jakubowski Ab 1893-1947; Jakubowska Felja 1916-1957; Gimbicki Adam – urodzony 1875, zmarły 1949; Mierjiema Bohdanowiczowa przeżyła 63 lat, zmarła 1920 roku, 12 rebila uwiela. Ponoć znajdziemy tam również nazwiska: Bazarewicz, Iljasiewicz, Szczucki.

Niestety, mizar jest nieogrodzony i bardzo zaniedbany. Jeszcze kilka lat i nikt nie będzie już miał pojęcia, że wśród drzew, pomiędzy trawiastymi kopcami, spoczywają snem wiecznym jacyś Tatarzy... Bracia Tatarzy białoruscy, może obok tej państwowej tablicy informacyjnej warto postawić drugą, choćby z krótkim napisem: „Stary tatarski mizar”?

Zdjęcia: Józef Jakubowski

¹ Konstatnty hr. Tyszkiewicz, Wilija i jej brzegi, Drukiem i nakładem J. I. Kraszewskiego, Drezno 1871, s. 31-32.

Tatarskie rodowody – Beyzymowie

MUSA CZACHOROWSKI

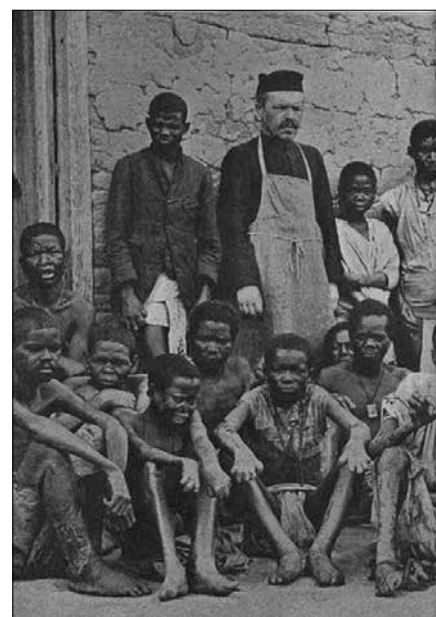
Tatarskie korzenie znaleźć można w bardzo wielu polskich rodach. Co ciekawe, zazwyczaj każdy chętnie się do nich przyznaje, jednak najczęściej nie czyni nic – lub prawie nic – aby to dziedzictwo w sensowny sposób kultywować. Tatarski rodowód mają chociażby Korsakowie, Abakanowiczowie, Bułhakowie, Kierdejowie, Smoktunowiczowie, a ponoć nawet Leszczyńscy, z których wywodził się Stanisław, król Polski w latach 1705-1709 i 1733-1736¹. Ciekawym przykładem z tego grona są Beyzymowie, szlachta zamieszkała na Wołyniu. Najbardziej znanym jej przedstawicielem jest niewątpliwie ojciec Jan Beyzym (1850-1912), jezuita, nazywany apostołem trędowatych, który 14 lat swego życia spędził na Madagaskarze, do ostatniej chwili poświęcając je chorym i potrzebującym. W roku 2002 został beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II.

Według rodzinnych opowieści przodkiem rodu miał być chłopiec „znaleziony na pobojuwisku czy w kolebce, po zwycięstwie nad Tatarami przez jednego z książąt ruskich, wzięty przez niego na wychowanie, otrzymał na chrzcie imię Ławryn i nazwisko Bey-Zymu, czyli bezimienny – syn nieznanego rodziców, zmienione z czasem na Bejzym (Beyzym). Następnie w nagrodę

męstwa na wojnach przeciwko Tatarom Ławryn otrzymał herb i znaczne majątki nad rzeką Chomorem na Wołyniu, gdzie założył dwie wsie, które nazwał od swego imienia i nazwiska Ławryszki (Ławrynowce) i Beyzimy, a jego potomkowie założyli jeszcze wieś Nowe lub Wielkie Beyzimy. Był to więc na pewno ruski ród, ale istniała też tradycja tatarskiego początku rodu, znana również ks. Janowi, który żartobliwie nazywał się „Tatarem”.

Józef Dunin Karwicky, historyk, przyjaciel Beyzymów, pisał w 1889 roku, że według zachowanego rękopisu w archiwum rodowym Beyzymów, protoplastą ich rodu miał być rycerz wielkiej odwagi i nieposzlakowanej sławy rycerskiej, zwany Bey-zymu, pochodzący od dwóch kniaziowskich rodów Druckich i Horskich. Powstrzymywał on nieraz od napadu na Wołyń całe hordy tatarskie, które mu nawet hołdować miały. Zgadzałoby się to z tradycją rodzinną Beyzymów, którzy swój ród wyprowadzali od Druckich-Horskich².

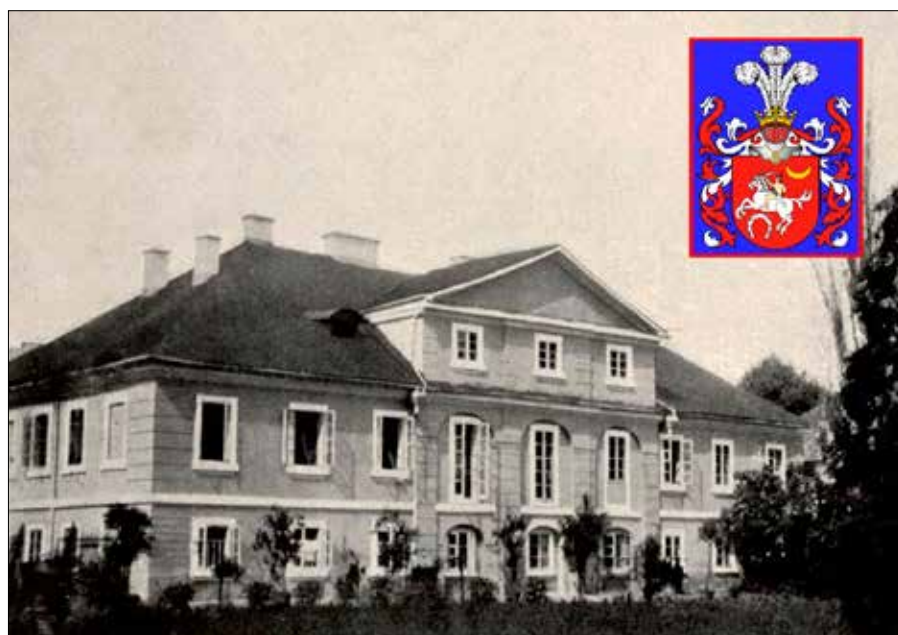
Pieczętowali się Beyzymowie herbem własnym, nieraz nazywanym Ochota lub Pogoń Odmienna: „W polu czerwonym Rycerz goły na białym koniu bieżący w stronę prawą, z natężonymi na łuku strzałami, nad nim księżyc, a końska podkowa pod nogami na ziemi. Na Wołyniu &c. Beyzymów Dom Starożytny³.”

Ojciec Jan Beyzym wśród trędowatych na Madagaskarze.

Pewnie dużo szacowniej było wywodzić od kniaziów Druckich-Horskich niżli od nieznanego z imienia tatarskiego brańca, ale ponoć to właśnie „tatarskość” cechowała przyszłego błogosławionego. Miał jakoby „ostre, tatarskie rysy⁴” i „Sam nazywał siebie Tatarem, po trosze ze względu na pochodzenie, po trosze z powodu wybitnie mongolskich rysów twarzy oraz zewnętrznie surowego wyglądu, i znany był pod tym mianem wśród konwiktów.”⁵ Charakteryzowała Jana Beyzima powaga i zatroskanie, co wyjaśniał z pewną żartobliwością: „(...) wyglądam tak dlatego, że z pochodzenia jestem Tatar, a to już w ogóle przywilej tatarski, że każdy wygląda tak jakby ze 100 wsi spalił, a drugie 100 zamyslał spalić – ot cały sekret (...)”⁶

Inna wersja mówi o pochodzeniu Beyzymów z tatarsko-białoruskiego rodu⁷, zaś najciekawsza przypisuje ich wprost do społeczności Tatarów polsko-litewskich. Historia ta jest na tyle zajmująca, że warto przytoczyć ją szerzej: „(...) Z tego, co mi opowiadała niezycząca już pani Anna Trombała (1919-2010), filolog klasyczny, a także działaczka społeczna, która utworzyła w 1993 roku Fundację Polak Polakowi, zajmującą się sprowadzaniem Polaków z Kazachstanu i osiedlaniem ich w Polsce (osiedliła około 100 rodzin), Beyzymowie pochodzili ze społeczności Tatarów Polsko-Litewskich. Na Wołyniu, czyli na południowej granicy obszaru osadnictwa Tatarów Polsko-Litewskich, skupiska tatarskie były

Dwór w Beyzymach, w którym w roku 1850 przyszedł na świat Jan, zwany apostołem trędowatych, w roku 2002 beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II. W prawym górnym roku herb Beyzymów.

bardzo niewielkie i rozsiane na dużym obszarze. Tamtejsi muzułmanie sunnici, jak dziadkowie ojca Jana Beyzyma, musieli ze swego rodzowego majątku jechać powozem co piątek do oddalonego o około 50 kilometrów meczetu w Równem i taką samą trasą wracać z powrotem. Natomiast chłopci z ich majątku to byli przeważnie prawosławni Ukraińcy lub rzymskokatolicy Polacy. Na ziemi do nich należącej stały oczywiście prawosławne cerkwie i rzymskokatolickie kościoły. Cała szlachta wołyńska była generalnie wyznania rzymskokatolickiego i byli to Polacy, albo spolszczeni Ukraińcy uważający się za Polaków.

Wśród szlachty wyznania muzułmańskiego sunnickiego byli właśnie Beyzymowie z Beyzymów Wielkich i druga taka rodzina szlachecka Jakubowscy z Andruszówki. Oba rody przeszły na katolicyzm (najprawdopodobniej dziadek ojca Jana Beyzyma przeszedł na katolicyzm) z dwóch praktycznych powodów: meczet był daleko, a kościół w ich miejscowości, a poza tym cała pozostała szlachta była katolicka i znalezienie dla synów muzułmańskich dziewczyn za żony lub muzułmanów za mężów dla córek wiązały się z daleką podróżą na Podlasie, Białoruś, Nowogródzczyznę lub Wileńszczyznę. Więc dlatego ojciec Jan Beyzym mógł zostać Jezuitą i

ostatecznie drugim po ojcu Damianie de Veusterze z Molokai apostołem trędowatych na Madagaskarze, który w czasach, kiedy trąd był nieuleczalny, podjął się heroicznej pracy jako ksiądz, budowniczy, pielęgniarz, organizator, aptekarz, a jedyną jego przyjemnością było rzeźbienie w drewnie w wolnych chwilach. Pracując za dziesięć bardzo umordował swój organizm i dlatego przedwcześnie zmarł w 1912 roku.

Jan Paweł II go w 2002 roku beatyfikował, natomiast poza działającym w Krakowie Towarzystwie Przyjaciół Trędowatych imienia Ojca Jana Beyzyma SJ, istniejącym od 1989 roku, Kościół katolicki, a zwłaszcza Jezuita, nie utworzyli w Polsce nawet parafii pod jego wezwaniem, co jest bardzo smutne, zwłaszcza, że od beatyfikacji już upłynęło 12 lat, pomijając totalny heroizm tego człowieka. Poza tym wiem, że sam Beyzym jak już był na Madagaskarze, kazał zwracać się do siebie trochę żartobliwie >>jego tatarsko-afrykańska mość<<, zaś inni zakonnicy nazywali go ojciec Tatar. Czyli coś tam było na rzeczy o jego pochodzeniu etnicznym. Nikt nie nakręcił fabularnego filmu o tej postaci, są tylko same dokumentalne, i to wszystko. Natomiast jedna z moich sąsiadek, gdy zobaczyła zdjęcie ojca Beyzyma, powiedziała mi, że bałaby się takiego księdza, gdyby

spotkała go w ciemnej ulicy, a nawet w konfesjonale w kościele. Zdanie zmieniła, kiedy jej wyjaśniłem, że on sam mówił, że dlatego wygląda jakby 100 wsi spalił i drugie tyle zamierzał spalić, bo to jest przywilej tatarski, że się tak wygląda, gdyż jest on Tatarem z pochodzenia. Tak ojciec Beyzym pisał o swoim wyglądzie, rzeczywiście posiadającym typowo tatarskie cechy fizjonomiczne. Takie to splątane ze sobą bywają polsko-tatarskie rodowody. Pewnie nigdy już się nie dowiemy, kto naprawdę był protoplastą rodu Beyzymów. A może nasi Czytelnicy wiedzą cokolwiek na ten temat?

¹ A. Ch. Chalikow, *500 russkich familij bulgaro-tatarskogo proischoženija*, Kazan 1992, s. 121.

² L. Grzebień SJ, *Błogosławiony Jan Beyzym. Człowiek i dzieło*, Wydawnictwo WAM 2014.

³ P. Nałęcz-Malachowski, *Zbiór nazwisk szlachty z Opisem Herbów własnych Familiom zostającym w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim*, Lublin 1805, s. 25-26.

⁴ FO, *Bł. Jan Beyzym*, www.pch24.pl

⁵ J. Niemiec, *Zakład naukowo-wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie 1886-1939*, Rzeszów 1998, str. 143-144.

⁶ „Nasze Sprawy” 1985, nr 2, s. 35-36.

⁷ mojadroga.republika.pl/ludz8.htm, stan na 15.01.2015 r.

Noworoczne spotkanie u Prezydenta Rzeczypospolitej

MUSA CZACHOROWSKI

Delegacja Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej znalazła się w gronie przedstawicieli Kościołów i związków wyznaniowych, zaproszonych 20 stycznia br. na noworoczne spotkanie z Prezydentem RP Bronisławem Komorowskim. Obecni byli również: małżonka Prezydenta RP Anna Komorowska, szef prezydenckiej kancelarii Jacek Michałowski, jego zastępca Sławomir Rybicki oraz minister Maciej Klimczak. Społeczność polskich muzułmanów reprezentowali: Mufti RP Tomasz Miśkiewicz z małżonką Barbarą Pawlic-Miśkiewicz, Mierjema Chalecka-Giembicka z Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego MZR, Maciej Szczęsnowicz – przewodniczący Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR w Bohonikach, Olgierd Chazbijewicz – przewodniczący Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR w Gdańsku,

Mohamed Adham Abd El Aal – przewodniczący Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR w Warszawie, Rovshan Rzajev – doradca Muftiego, imam Nezar Charif – członek NKM MZR, imam Ridwan Çevik z Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR „Fatih” w Warszawie, Maciej Rodkiewicz – członek zarządu Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej MZR w Białymstoku oraz Musa Czachorowski – rzecznik prasowy MZR, członek Muftiatu RP.

W swoim wystąpieniu Prezydent Bronisław Komorowski podkreślił, że trzeba tworzyć wspólnotę opartą o szacunek dla odmienności i różnorodności, bowiem tworzą ją ludzie różnych kultur, wyznań i języków. Wspólnota nie oznacza przecież tego, że wszyscy jesteśmy jednakowi – ważne, abyśmy odnajdywali i wzmacniali to, co ją uczyni piękniejszą i lepszą. A przy tym i nas samych. Jedną z form szacunku okazywanego przez demokratyczne

państwo dla własnych obywateli jest też szacunek dla Kościołów, dla grup wyznaniowych, dla świata wiary – dodał. Przekazał też serdeczne życzenia noworoczne przedstawicielom Kościołów i grup wyznaniowych, aby obecny rok pod każdym względem był dobry dla wszystkich.

Podziękowania i najlepsze życzenia Prezydentowi, jego Małżonce oraz kancelarii prezydenckiej złożyli: Metropolita Warszawski Kardynał Kazimierz Nycz, prawosławny Arcybiskup Wrocławski i Szczeciński Jeremiasz, wiceprzewodnicząca Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP Alicja Kobus oraz Mufti RP – przewodniczący Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego MZR Tomasz Miśkiewicz, który przy okazji nadmienił, że w obecnym roku Muzułmański Związek Religijny w RP będzie obchodził 90. rocznicę powstania.

Informacija apmąstymui visiems, neabejingiems Lietuvos totorių bendruomenės dabarčiai ir ateičiai

GALIMAS SITDYKOVAS

2014 metų spalio 18-ąją Vilniuje vyko Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos (vėliau – Sąjunga) posėdis, kuriame dalyvavo Adas Jakubauskas, Sąjungos pirmininkas, Alijus Aleksandrovičius – pirmininko pavaduotojas, Motiejus Jakubauskas – pirmininko pavaduotojas, Kęstutis Zenonas Šafranavičius – pirmininko pavaduotojas ir Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas, Ilfiras Gibadulinas – Klaipėdos totorių bendrijos „NUR“ pirmininkas, Maratas Baiševs – Trakų totorių bendruomenės atstovas, Liusia Gaidukevičienė – Varėnos rajono totorių bendrijos pirmininkė, Marija Meišutovič – totorių jaunimo bendrijos „Duslyk“ pirmininkė ir šių eilučių autorius Galimas Sitdykovas, laikraščio „Lietuvos totoriai“ vyriausiasis redaktorius.

Į posėdžio dienotvarkę buvo įtraukti tokie klausimai: dėl kompetencijų paskirstymo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos Taryboje ir Tarybos susirinkimų (posėdžių) periodiškumo; dėl Lietuvos totorių bendruomenių susivienijimo perspektyvų; dėl 2015 metų darbo plano; dėl projektų rengimo Europos Sąjungos ir kitų fondų finansavimui gauti; dėl europietiško (Pabaltijo) Sabantujaus organizavimo; dėl laikraščio „Lietuvos totoriai“ 20-mečio ir kt.

Pagrindinį pranešimą visais klausimais padarė LTBS pirmininkas Adas Jakubauskas. „Mes ilgai ruošėmės susitikti, - pabrėžė jis, - susikauptė daugybė klausimų, kuriuos reikia apsvarstyti. Į mūsų susirinkimo darbotvarkę įtraukti klausimai, aktualūs visoms bendruomenėms. Ypatingą dėmesį dera skirti trimis klausimams. Pirmas – tai pareigybių paskirstymas, kadangi aš vienas negaliu spręsti visų klausimų, reikalingas visų Tarybos narių ir bendruomenių vadovų dalyvavimas. Antras – tai visų bendruomenių suvienijimo į vieną Sąjungą klausimas. Trečias – dera nuspręsti, kur ir kaip organizuoti europietišką Sabantujų. Prašau visus pasisakyti dienos darbotvarkės klausimais“.

Sąjungos pirmininko pavaduotojas Motiejus Jakubauskas savo pasisakyme sutiko su pasiūlymu paskirstyti Tarybos

narių kompetencijas, bet šiam reikalui, jo nuomone, turėtų būti parengtas bendras Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos veiklos planas. Mes nežinome, kas laukia ateityje, pabrėžė jis, ir rekomendavo Adui neužsikrauti visko ant savo pečių. Esama bendruomenių vadovų, Tarybos narių, pavaduotojų. Struktūra yra, bet jos veikla privalo būti organizuota. Motiejus pasiūlė suorganizuoti bendrą susirinkimą – Kurultajų – ir visus suvienyti į bendrą, vieningą Sąjungą.

Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Zenonas Šafranavičius savo kalboje pabrėžė: „Prieš metus ataskaitiniame – rinkiminiame susirinkime išrinkome Tarybą. Visi Tarybos nariai privalo dirbti. Suprantama, kad pats visur nespėsi. Ypač kasdieninį darbą reikia paskirstyti. Pas mus, Kaune, visos pareigos paskirstytos. Po susirinkimo prabėgo metai, atsirado naujų temų, reikalingas darbo planas, o sumanytų renginių organizavimui – lėšos. Mūsų bendruomenėje tradiciniais tapo šachmatų turnyrai, veikia generolo Juzefo Beliako vardo karo istorijos klubas, kiti renginiai, naujametinė eglutė vaikams. Spalio 24 – ają, penktadienį, dalyvausime Karo istorijos klubo, įkurto prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus, jubiliejuje. Jam sukako 25-eri metai. Kviečiu visus, kurie gali, dalyvauti. Kaip dovaną įteiksime šimtalapį.

Klaipėdos totorių bendrijos „NUR“ pirmininkas Ilfiras Gibadulinas taip pat pasiūlė: „Sukvieskime Kurultajų. Klaipėdos „NUR“ bendruomenėje yra 12 aktyvių narių. 12 vaikų nuėjo į sekmadieninę mokyklą mokytis totorių kalbos ir etnokultūros. Įkurtas vaikų ansamblis. Rygoje vyko europietiškas Sabantujus. Tokį Sabantujų siūlau surengti Klaipėdoje. Mes planuojame jį organizuoti gegužės 30-ąją. Projektą į Tatarstaną privalome išsiųsti iki lapkričio pirmosios. Sabantujus – tai mūsų kultūra. Mes negalime atsiriboti nuo savo kultūros, ši šventė nesusijusi su politika, ji pripažinta visame pasaulyje kaip totorių kultūrinis paveldas. Reikalingas bendratotiriškas interneto puslapis trimis kalbomis“.

Klaipėdos totorių bendrijos „NUR“ komiteto narys Rifas Nabijevs kalbėjo trumpai, jis palaikė savojo pirmininko pasisakymą ir paragino visus draugiš-

kai dirbuotis bendram Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos labui.

Sąjungos pirmininko pavaduotojas Alijus Aleksandrovičius pasakė: mums reikia suprasti, koks yra Sąjungos tikslas. Kol į šį klausimą neatsakysime, nieko nebus. Reikia, kad totoriai didžiuotųsi savo kilmė. Tam būtina ruošti projektus, reikia ieškoti žmonių, juos rašančių. Mes neturime totorių sąrašo. Kam darome visa tai?

Baigdamas savo pasisakymą, Alijus pažymėjo: „Reikalingi konkretūs darbai ir tada pritrauksime žmones. Sekantį kartą į posėdį visų bendruomenių vadovai privalėtų atvežti savų narių sąrašus. Reikia sukurti puslapį internete, kuriame atsispindėtų visas Sąjungos gyvenimas“.

Trakų totorių bendruomenės atstovas Maratas Baiševs pabrėžė, kad, pirmiausia, mes neturėtume užmiršti vaikų. Vaikai – mūsų ateitis. Mes, visi totoriai, turime vienyti. Jis pasiūlė įvesti narystę Sąjungoje visiems norintiems, nepriklausomai nuo regioninių organizacijų, pagaminti pažymėjimus, patvirtinančius narystę Sąjungoje.

Šios ataskaitos apie posėdį autorius - Galimas Sitdykovas dėl abejonių, ar verta organizuoti europietišką Sabantujų, kategoriškai pasisakė „už“: suprantama, būtina rengti, neatidėliojant. Vėliau jis pabrėžė, jog 2015 metų sausio 18-ąją sukanka lygiai 20 metų nuo pirmojo laikraščio „Lietuvos totoriai“ numerio pasirodymo. Laikraštis tapo savotiška Lietuvos totorių gyvenimo enciklopedija, atspindėdamas ir istoriją, ir dabartį. Manau, pastebėjo jis, kad šią jubiliejinę datą reikia iškilmingai atšvęsti. Tai ne asmeninė vyriausiojo redaktoriaus šventė, o stambus visos Lietuvos totorių bendruomenės laimėjimas. Šiai dienai dera išleisti ir jubiliejinį laikraščio numerį.

Norint realizuoti visų bendruomenių narių subūrimo į vieną Sąjungą idėją, reikia pasinaudoti vieninteliu variantu: įsteigti Koordinacinę tarybą, į kurią įeis visų Lietuvos totorių bendruomenių vadovai (arba jų atstovai), ir kur bus Koordinacinės tarybos pirmininko rotacija. Pirmininko kadencija – vieneri metai. Koordinacinės tarybos posėdžiai – du kartus per metus arba prireikus, bet ne rečiau kaip du kartus per metus.

Be to, pabrėžė jis, remiantis Lietuvos

totorių bendruomenių sąjungos nuostatais, Vilniaus apskrities totorių bendruomenė įeina į Sąjungos sudėtį. Ši bendruomenė ir buvo sukurta tam, kad Vilniaus apskrities totoriai taptų sudėtine Sąjungos dalimi. Vienas iš Vilniaus apskrities totorių bendruomenės steigėjų yra Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, kitas – Keturiasdešimties Totorių kaimo bendruomenės pirmininkė Fatima Buinovska. Dar viena bendruomenės steigėja yra Senjorų klubo bendrapirmininkė Tamara Radkevič. Tokiu būdu, pagal Lietuvos administracinį padalijimą, Nemėžio ir Keturiasdešimties Totorių kaimo totoriai, būdami vietinių bendruomenių nariais bei Vilniaus apskrities gyventojais, tuo pačiu yra ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos nariais pagal gyvenamąją vietą, pageidautu to jų bendruomenių vadovai, ar ne.

Lietuvos totorių jaunimo organizacijos „Duslyk“ pirmininkė Marija Meišutovič pasakė: „Esama problemų ir su jaunimu. Visų bendruomenių jaunimas – prieš susiskaldymą, nori susivienyti. Mūsų organizacijoje kuriama viso jaunimo duomenų bazė, turime per 200 žmonių koordinatas. Bendrijoje esama žmonių, kuriems galima paskambinti.

Naujieji Metai Kaune

RIMA ACHMETOVA

Kiekvienais metais Kauno totorių bendrijoje organizuojamas Naujųjų metų sutiktuvės. Tai pati įdomiausia ir pati linksmiausia šventė, kurios metu visi su vaikais ir anūkiais renkasi prie eglutės, norėdami palinkėti vieni kitiems naujaisiais metais viso, kas geriausia. Neperdedant galima pasakyti, kad tai šeimyninė šventė.

Čia mes matome, kaip auga mūsų jaunoji karta. Mažieji ypač laukė dovanėlių iš Senelio Šalčio. Šiomet drauge su šiuo geraširdžiu baltabarzdžiu į šventę atkeleliavo ir Snieguolė (Eugenija Vazirova). Visiems labai malonus buvo Rimos Kazėnienės pasirodymas: ši atlikėja visada sužavi totoriškais dainomis. O per šiuos Naujuosius totoriškos melodijos skambėjo net trio (Rima Kazėnienė, Eugenija Vazirova ir Ilveras Vazirovas) atliekamos.

Aišku, šventės metu visos šeimyninės tradiciškai vaišino susirinkusiuosius savo pagamintais gardumynais. Ypač – šimtalapiu. Pokalbiai, sveikinimai ir linkėjimai netilo visą pobūvio laiką. Su Naujaisiais visus! Sveikatos, laimės, taikaus dangaus! Ir, žinoma, naujų susitikimų!

Tačiau nesama projektų, juos būtina rašyti, aš nespėju. Trūksta žinių, kaip rašyti projektus. Jaunimas galėtų užsiversti ant savo pečių informacijos skleidimą visais kanalais: per internetą, laikraščius, telefonu. Mes renkamės Smolensko gatvėje. Ne visiems įdomu. Reikalingas raktas į visų širdis. Jaunimo yra, būtina juo užsiimti. Jaunimui trūksta suvažiavimų, renginių, multimedijinių projektų. Būtina dalyvauti fotoprojekte: „Mes visi skirtingi, bet vieningi. Turime didžiutis savo tauta. Bendruomenių nariai turėtų mokėti nario mokesť.“

Varėnos rajono totorių bendrijos pirmininkė Liusia Gaidukevičienė pasakė: „Kryme vykusiuose ornamentikos kursuose mokiausi siuvinėti aukso ir sidabro siūlais, galiu surengti savo darbų parodą. Turiu siuvinėjimo stakleles. Norėtusi išmokyti šio amato vaikus, juk šis menas skatina meilę savo etninei kultūrai, domėjimąsi tautos istorine praeitimi.“

Diskusijos rezultatus apibendrino Sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas: „Išsakytus pasiūlymus kruopščiai išanalizuosiu, atsižvelgsiu į pastabas ir imsiuos veiksmų. Dėl Sabantujaus organizavimo aš turėčiau pasikalbėti su Lietuvos premjeru Algirdu Butke-

vičiumi. Esu jo visuomeninis patarėjas Tautinių mažumų klausimais. Tikiuosiu jo supratimo ir paramos. Rezoliucijoje, kurią siūlau, išvardintos Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos narių kompetencijos pagrindinėmis veiklos kryptimis. Kiekvienas Tarybos narys gali pasirinkti sau tinkamą veiklos kryptį, atitinkančią jo norus ir galimybes.

Kitam kartui reikia parengti protokolą, straipsnį, narių sąrašus, darbo planą, turi susidaryti visų renginių grandinė. Į mane jau kreipėsi du žmonės, siūlydami parašyti projektus. Būtina imtis europietišku projektų.

Sekantį posėdį siūlau surengti Kaune, kur mes galėtume ir atšvęsti laikraščio „Lietuvos totoriai“ jubiliejų. Į sekantį posėdį prašau atsivežti savų narių sąrašus.

Posėdis baigėsi, visi nuskubėjo į mašinas, savais reikalais – asmeniniais ir visuomeniniais. Manau, jog mūsų skaitančiosios auditorijos pažintis su šia protokoline posėdžio ataskaita bus naudinga visiems: totorių bendruomenių lyderiams, aktyvistams, žmonėms, neabejingiems Lietuvos totorių bendruomenės ateičiai.

Jaunimo susitikimas Kaune

EUGENIJA VAZIROVA

Nežiūrint šalto oro bei sniego, sausio 31-ąją jaunieji Vilniaus totoriai, vadovaujami Lietuvos totorių jaunimo organizacijos „Duslyk“ pirmininkės Marijos Meišutovič, išvyko į Kauną. Kelionės tikslas buvo ne tik draugėn suburti Vilniaus ir Kauno jaunimą, bet ir apžiūrėti Lietuvos laikinosios sostinės įžymybes, kuriomis taip didžiuojasi kauniečiai.

Sostinės jaunimas pabuvojo Kauno mečetėje ir išgirdo daug įdomaus apie įspūdingą jos istoriją. Jų dėmesį taip pat atkreipė senojo miesto architektūra. Ekskursijos metu vaikinai ir merginos visą laiką bendravo tarpusavyje. Kai kurie ilgą laiką nebuvo vienas kito matę, taigi dabar buvo puiki galimybė

vėl susitikti ir linksmai praleisti laiką.

Prie pietų stalo Vilniaus totorių jaunimas dalijosi išpūdziais. Visi buvo labai patenkinti išvyka į Kauną ir susitikimais su draugais. Jie buvo šiltai sutikti ir linksmai praleido laiką nedidėleje jaukioje kompanijoje. Pagal galimybes jaunimas nusprendė rinktis dažniau. Beje, įdomu būtų susitikti ne tik su Kauno totorių jaunimu, bet ir su kitų Lietuvos miestų bei rajonų jaunimu.

Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiai (XX a. vidurys – XXI a. pradžia)

RASA RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ, AUŠRA LUKAUSKAITĖ
(Pabaiga, pradžia „Lietuvos totoriai“ Nr. 151-153)

Šermenys

Pranešimas apie mirtį. Musulmonai, išgirdę apie pažįstamo žmogaus mirtį, ištaria žodžius: „Inna li-llahi va inna ilaihi radžiun“. Šis sakinytis reiškia: „Mes esame Dievo ir pas Jį grįžtame“. Musulmonas, tardamas šį sakinį, prisimena savo gyvenimo laikinumą. Jis prašo Alachą padėti mirusiajam, atleisti jam nuodėmes ir atlyginti už gerus darbus. Musulmonai aplanko mirusiojo artimuosius, išsako jiems užuojautą, padeda, jei šiems reikia pagalbos, ir, jei tik gali, dalyvauja maldose už mirusįjį bei laidotuvese.⁴¹

Mirusiojo prausimas. Totoriams islamas aiškiai nurodė, kaip prausti mirusiuosius. Šiomis taisyklėmis totoriai stengiasi vadovautis ir dabar. Ivano Luckevičiaus kitabe, kurį galima vadinti Lietuvos musulmonų dvasiniu vadovu, detalai aprašomos mirusiojo prausimo apeigos, kurių privalu laikytis Lietuvos totoriams. Šios apeigos per daugelį amžių kito, tačiau pagrindas išliko tas pats. Kitabe aprašomas ritualinis mirusio (mejito) totoriaus apiplovimas. Nurodoma, kad prieš prausiant velionį prausiantieji turi atlikti abdestą (mažąjį ritualinį apsplovimą), velionį (mejitą) paguldyti ant švarios lentos, padengtos švaria drobe. Atlikus abdestą pradėti „prausti nuo dešiniojo šono, nuo galvos“, išmuiluoti mirusįjį „tris kartus ir aplieti vandeniu nuo galvos iki kojų“.⁴² Nuprausęs velionį nurodoma kūną ištepti kamparu.

Mirusįjį paprastai prausia artimiausi žmonės – dukros, sūnūs, broliai ir kiti. Taip pat galima išskirti specialiai parngtų vyresnių žmonių grupę, kurie tai daro nuolat. Būtina sąlyga – prausti mirusįjį gali tik tos pačios lyties žmonės. Totorius vyrus visada prausia vyrai, moteris – moterys. Šis ritualinis apiplovimas vadinamas wudu.⁴³ Prausiamas visas kūnas pradėdamas nuo pažėidžiamiausių vietų. Pateikėjų teigimu, mirusįjį prausia pakaitintu šiltu vandeniu. Nuprausę velionį, vandenį kartu su muilu prausėjai užkasa šiaurinėje namo pusėje, o rankšluosčius ar patalynę sudegina. Anot pateikėjų, duo-

bė kasama ten, kur žmonės ir gyvūnai paprastai nevaikšto.⁴⁴ Nors islame nėra specialių nurodymų, kur išpilti vandenį, kuriuo prausiamas mirusysis, ar kur padėti muilą, vis dėlto Lietuvos totoriai turi paprotį vienus daiktus užkasti, kitus sudeginti ir jokių būdu neišmesti į šiukšlyną. Matyt, šiems papročiams įsitvirtinti įtakos turėjo kaimynų lietuvių laidotuvių papročiai.

Mirusiojo rengimas. Kaip ir lietuvių tradicijoje, tie žmonės, kurie prausė, patys ir rengė mirusįjį. Nors musulmonų religija reikalauja kuklumo, savo veiksmais Lietuvos totoriai kartais nusizengia islamo taisyklėms. Islamo mokymas teigia, kad koks žmogus ateina į šį pasaulį, toks ir turi iš jo išeiti. Dėl šios priežasties musulmonai turi būti laidojami įvynioti į drobę, vadinamąjį savaną bei uždengti audeklu. Ivano Luckevičiaus kitabe nurodoma, kiek ir kokių drobės gabalų reikia panaudoti velionio kūnui įvynioti: „Mejitą reikia įvynioti į dvi lavondengtes, o iš trečiojo [gabalo padaryti] marškinėlius be rankovių. Nevertėtų naudoti daugiau kaip [trijų lavondengčių]. Kas įvynios daugiau nei į tris lavondengtes, tai jam bus užskaityta kaip pragariška nuodėmė. Lavondengtė moterims susideda iš šešių gabalų. Visam kūnui suvynioti reikia dviejų lavondengčių iš trečiojo [drobės gabalo yra daromi] marškinėliai be rankovių, iš ketvirtojo – apsiaustas [galvai ir veidui], iš penktojo – sukirpti, bet nesiūti apatiniai, iš šeštojo drobės gabalo – apdangalas pridengti krūtims. O [naudoti daugiau kaip šešis gabalus] yra charamas“.⁴⁵

Dabartinais laikais Lietuvoje „seni žmonės, kurie dar laikosi senųjų tradicijų, pasirošia specialų laidotuvių rūbą „savaną“, kuriuo kūnas yra visiškai apvyniojamas“.⁴⁶ Prieš laidojant, prieš išnešant iš šarvojimo salės velionis yra uždengiamas drobe.⁴⁷ Dar XX a. pradžioje Lietuvoje gyvenantys totoriai būtent taip ir laidėjo mirusiuosius. Vis dėlto dabar Lietuvos totoriai labai dažnai nusizengia šiai tradicijai ir mirusiuosius aprenkia naujais pirktiniais drabužiais. Juos perka tuose pačiuose

laidojimo namuose kaip ir krikščionys lietuviai. Taigi jaučiama stipri vietinės lietuvių kultūros įtaka. Greta aptinkama ir senojo papročio transformacijos išraiška – pasitaiko atvejų, kai, tikinčio totoriaus priešmirtiniu prašymu, jo kūnas suvyniojamas į drobę, nors prieš tai jau būna aprenktas drabužiais.

Maldos prie mirusiojo. Dar viena vietinė Lietuvos totorių tradicija – deuro⁴⁸ ceremonija. Ji trunka visą valandą – maldininkai meldžiasi, iš rankų į rankas perduodami Koraną, perjuostą drobės juoste. Šios ceremonijos metu maldininkai prisiima mirusiojo nuodėmes. Ši tradicija XXI a. pradžioje yra beveik išnykusi, o jos kilmė sietina su totoriškais kraštais.

Totoriai, priešingai nei lietuviai, giesmių šermenų metu negieda. „Musulmonai negieda nei per kasdienines pamaldas. Be to, mečetėse per pamaldas nenaudojami jokie muzikos instrumentai. Besimeldžiančiųjų dėmesio centre yra Dievo žodis – Koranas. Korano tekstai skaitomi ypatingu būdu, kuris kartais apibūdinamas kaip melodingą giedojimą primenantis deklamavimas“.⁴⁹ Tie, kurie moka skaityti arabiškai, skaito maldas – ištraukas iš Korano, vadinamąsias dua⁵⁰ (arab. malda). „Žodis dua reiškia „šaukimasis, kreipimasis“. Tai prašymo malda, kuria musulmonas kreipiasi į Allahą. Tikintysis pakelia rankas aukštyn ir, laikydamas jas delnais į viršų, savais žodžiais išsako prašymą arba orientuojasi į Korane pateiktas prašymo maldas ir pranašo Mahometo kreipimusis, kurių jis išmokė savo sekėjus“.⁵¹

Svarbus islamo išpažinėjų paprotys – šermenų metu skaityti Koraną. Lietuvoje mirus totoriui vakare skaitomas Koranas. Į šermenis susirenka kurandžėjai⁵² (vyrai, kurie moka skaityti Koraną) ir skaito dua (maldas). Jei laidotuvis vyksta Raižiuose, kurandžėjai Korano ištraukas skaito Raižių totorių bendruomenės namuose, kur būna pašarvotas velionis. Tarp Lietuvos totorių dabar mažai kas bemoka skaityti arabiškai, todėl kartais tai daro atvykėliai musulmonai iš kitų kraštų.

Totoriai, skirtingai nei tai daroma

senojoje lietuvių tradicijoje, prie mirusiojo nerauda, nes tai draudžia islamo religija. Tą patvirtino respondentai, kurie teigė, kad „nubraukti ašarą prie mirusiojo tai nieko blogo, bet aimanuoti yra negerai“.

Prie mirusiojo budi artimieji – vaikai, broliai ir seserys, nepriklausomai nuo lyties. „Mirusiojo nepalieka vieno, greita jo sėdi artimieji ir stengiasi skaityti Korano suras“.⁵³ Atsisveikinama su mirusiuoju kaip ir lietuvių kultūroje – bučiuojama kakta, rankos.

Pagrindinį vaidmenį šermenyse atlieka imamas, kuris vadovauja maldai. Jis nuolatos būna prie mirusiojo ir stengiasi padėti velioniui pereiti į kitą pasaulį, pasirošti paskutiniajam teismui.

Velionio šarvojimas. Totorių kilmės mirusieji dabar šarvojami arba namuose, arba šarvojimo salėse. Šarvojant namuose parenkamas pats švariausias ir geriausias kambarys ir padaroma speciali pakyla, ant kurios dedamas karstas. Viena pagrindinių priežasčių, kodėl totoriai šarvojami karstuose, nors tai prieštarauja religiniam islamo mokymui, yra transportavimo sunkumai. Totorių šermenyse paveikslai nekabinami, tačiau paprastai totorių namuose kabo muhirai – „išrašai iš švento rašto“, t. y. tekstai iš Korano. Anot Raižių kaime gyvenančio pateikėjo, muhirai – neprivalomas atributas laidotuvėse. Katalikai turi šventus paveikslus, o musulmonai – muhirus, išrašus arabiškais rašmenimis iš švento Korano.⁵⁴

Lietuvos totoriai dažniausiai vežami šarvoti į Dzūkijos etnografinį regioną (į Raižių, Nemėžio, Keturiasdešimt totorių kaimus), kuriame gyvena gausi Lietuvos totorių bendruomenė. Vadinaimoje Lietuvos totorių sostinėje Raižiuose yra bendruomenės namai, kurių salėje šarvojami totoriai iš visos Lietuvos.⁵⁵

Lietuvos totorių laidotuvėse yra išlikusių unikalių papročių. Vienas iš jų – senas totorių paprotys dėti Koraną ant mirusiojo krūtinės. Nors XX a. šis paprotys dar buvo išlikęs tarp Lietuvos totorių, tačiau dabar jau jo nesilaikoma. Lietuvos totoriai musulmonai turi dar vieną unikalų paprotį, kuri nėra būdinga kitų kraštų musulmonams. Per šermenis po drobe dedamas popieriaus ritinėlis su maldų tekstu, surašytas perskaičius maldas. Šiais ritinėliais pasirūpina arba šeimos nariai, arba samdyti maldininkai, atvykę iš tradicinių Lietu-

vos totorių gyvenviečių arba iš tiurkų ar arabų šalių, kurių pagrindinė funkcija – arabų kalba perskaityti Korano maldas.

Šių dienų Lietuvos totorių šermenyse galima pastebėti tam tikrų naujovių – deginamos žvakės, nešamos gėlės, vainikai. Tai prieštarauja islamo religijai, nes musulmonams degančių žvakių ugnis kelia pragaro asociacijas. Dėl šios priežasties laidotuvių ceremonialo metu jos nėra naudojamos. Žvakės per šermenis uždega vien dėl praktinių sumetimų – jei reikia šviesos bei palaikyti higieną prie velionio. Pasitaiko atvejų, kai artimieji, gyvenantys toliau, atvyksta po 2–3 dienų, todėl uždegamos žvakės, kad sudegintų deguonį. Manoma, kad taip šiek tiek sulėtinamas mirusiojo kūno irimas.⁵⁶ Taip pat dabar naudojamos kvapiosios žvakės, skleidžiančios malonų kvapą. Taigi žvakės šiuolaikinėse totorių laidotuvėse atlieka labiau estetinę ar utilitarinę nei religinę funkciją. Žvakių naudojimas totorių šermenyse liudija faktą, kad Lietuvos totorių laidotuvių papročiai yra akivaizdžiai persipynę su krikščioniškąja tradicija.

Išvados

Islamiškoje Lietuvos totorių pasaulėžiūroje mirtis suvokiama kaip riba, laikinąjį gyvenimą skirianti nuo amžinojo. Musulmonų religijos išpažinėjai totoriai žemiškąjį gyvenimą stengiasi nugyventi kuo doriau bei garbingiau, vadovaudamiesi Korano nurodymais. Lietuvos totorių manymu, reguliarius maldų atlikimas, neturtingųjų šelpimas, pasninkavimas ramadano mėnesį, išmintingų žmonių gerbimas ir kitoks musulmonams prideramas elgesys užtikrina laimingą pomirtinį gyvenimą rojuje.

Totorių marinimo ir šarvojimo apeigos – sudėtingas kultūrinių komponentų derinys, kurio tam tikri aspektai prieštarauja totorių praktikuojamos religijos (islamo) mokymui. Daugelis Lietuvos totorių suvokia, kad kai kurie laidotuvių papročių elementai prieštarauja islamo religiniam mokymui, tačiau nusistovėjusių tradicijų nelinkę keisti.

XX a. pradžioje Lietuvos totoriai mirusiuosius šarvojo ir laidojo įvyniotus į savaną (drobę). Dabar, paveikti vietinės kultūros, vis dažniau mirusiuosius aprenkia naujais drabužiais. Unikalus Lietuvos totorių paprotys, neturintis atitikmenų kitose musulmonų šalyse, – dėti popieriaus ritinėlius su maldų tekstu po mirusiojo drobe.

XXI a. pr. urbanizacijos bei globaliza-

cijos procesai esmingai keičia išlikusias totorių tradicijas. Miestiečiai totoriai, palyginti su kaimo gyventojais, senosioms marinimo ir šarvojimo tradicijoms teikia mažiau reikšmės. Nors Lietuvos totorių marinimo, šarvojimo papročiai neatsiejami nuo musulmoniškų tradicijų, tačiau tyrimo metu paaiškėjo, kad totoriai perėmė kai kuriuos vietinei lietuvių kultūrai būdingus papročių elementus, kurie, tarpusavyje susimaišę, įgavo naujas, tik Lietuvos totoriams būdingas formas.

NUORODOS:

41. DENFFER, A. *Islamas, Iš: Pasaulio religijos*. Kaunas, 2005, p. 149–167.
42. Ivano Luckevičiaus kitabas: *Lietuvos totorių kultūros paminklas*. Parenė G. Miškinienė. Vilnius, 2009, p. 638.
43. VDU ER B. 2207. 37. XI a. Inf. T. K., g. 1954 m. Nemėžis, Vilniaus r. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
44. VDU ER B. 2207. P. 40. XII anketa. Inf. I. Makulavičius, g. 1946 m. Raižių k. Alytaus r.; VDU ER B. 2207. P. 8. II a. Inf. E. J., g. 1962 m. Butrimonių k., Alytaus r. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
45. Ivano Luckevičiaus kitabas: *Lietuvos totorių kultūros paminklas*. Parenė G. Miškinienė. Vilnius, 2009, p. 638.
46. VDU ER B. 2207. P. 4. I anketa. Inf. E. D. M., g. 1961 m. Kaune. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m. Kaune.
47. VDU ER B. 2207. P. 40. XII anketa. Inf. I. Makulavičius, g. 1946 m. Raižių k., Alytaus r. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
48. *Deuro ceremonija – apeigų momentas, kuomet besimeldžiantieji prišima mirusiojo nuodėmes*.
49. DENFFER, A. *Islamas, Iš: Pasaulio religijos*. Kaunas, 2005, p. 159.
50. VDU ER B. 2207. P. 62. XVI anketa. Inf. R. Jakubauskas, g. 1973 m. Kaunas. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
51. DENFFER, A. *Islamas, Iš: Pasaulio religijos*. Kaunas, 2005, p. 159.
52. VDU ER B. 2207 P. 62. XVI anketa. Inf. R. Jakubauskas, g. 1973 m. Kaunas. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
53. VDU ER B. 2207. P. 10. III anketa. Inf. Z. K., g. 1962 m. Rusijoje. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
54. VDU ER B. 2207. P. 41. XII anketa. Inf. I. Makulavičius, g. 1946 m. Raižių k., Alytaus r. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
55. VDU ER B. 2207. P. 62. XVI anketa. Inf. R. Jakubauskas, g. 1973 m. Kaune. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
56. VDU ER B. 2207. P. 41. XII anketa. Inf. I. Makulavičius, g. 1946 m. Raižių k., Alytaus r. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.

Fotomenininkas Eugenijus Strioga

Kaunietis, Jono Striogos ir Rozalijos Chaleckaitės sūnus, Kauno apskrities totorių bendruomenės narys, Lietuvos fotomenininkų sąjungos narys, turi meno kūrėjo statusą. Daugelio fotoparodų Lietuvoje ir užsienyje dalyvis, fotokonkursų laimėtojas. Šiuo metu Lietuvos banke Vilniuje demonstruojama paroda „Pinigai fotografijoje“.

Lietuvos fotografai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,
LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt
www.tbn.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8 617 18 962,
el. p. galim.sitdykov@gmail.com

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ 8 682 72 328

Atsakingasis sekretorius: Jonas Rīdzvanavičius ☎ (8 37) 73 68 02

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė ☎ (8 37) 22 73 26

Lenkų kalbos redaktorius: Musa Czachorowski ☎ (+48) 604 136386

Tikėjimo klausimai: Romas Jakubauskas ☎ 8 674 17 710

Kultūros paveldas: Galina Miškinienė ☎ 8 615 10 166

Korespondentė: Dana Kurmilavičiūtė ☎ 8 617 14 197

Vertėjai: Tatjana Čachorovska ☎ 8 680 76 115

Spausdino: UAB Spaudos garantas. Tiražas – 1000 egz.